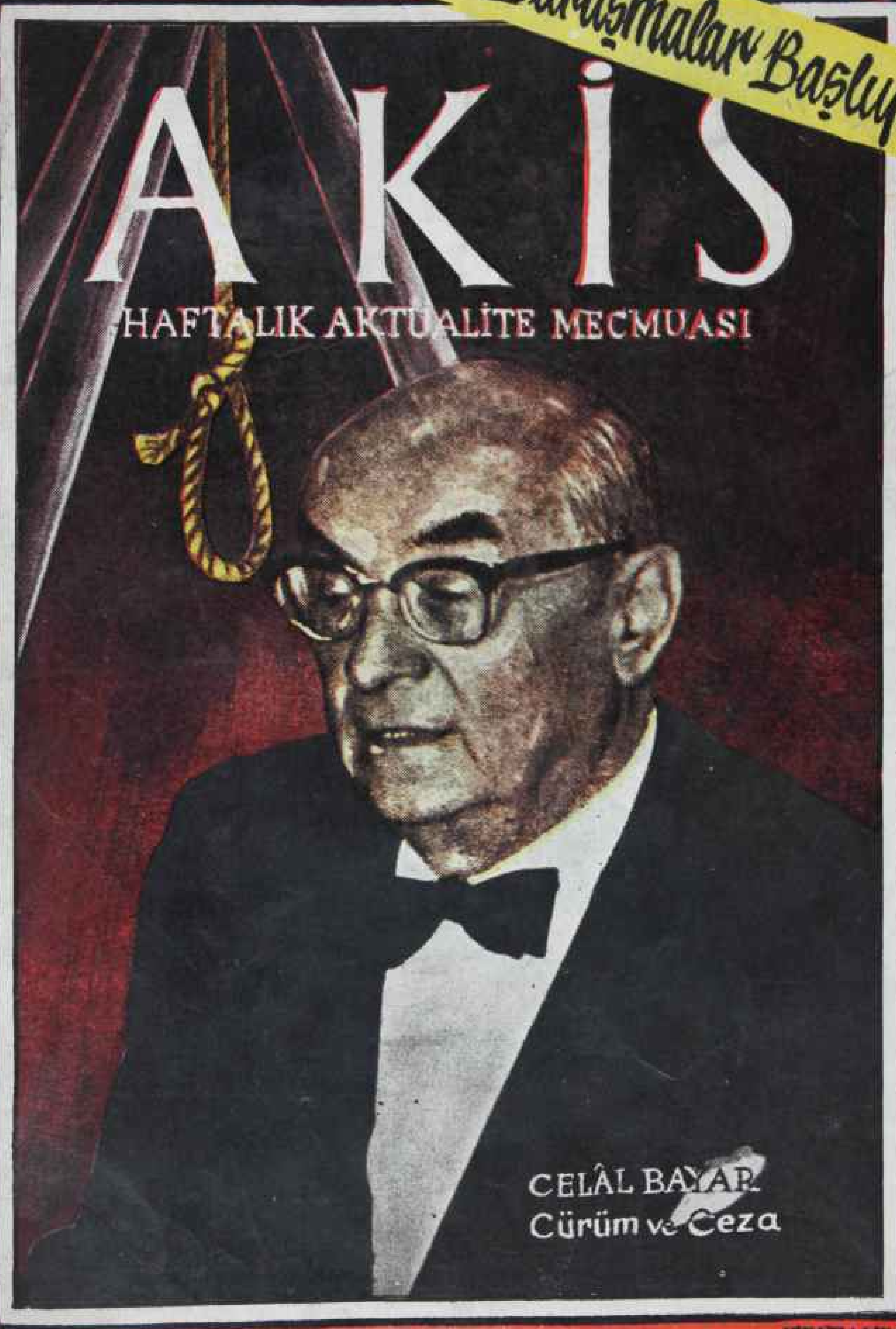
20 TEMMUZ 1960 SAYI : 309

Duruşmalar Başlıyor

FİYATI 1 LİRA

TÜRKİYE EMLÂK KREDİ BANKASI

yapı tasarrufu

SİZİ AKAR VE YUVA SAHİBİ YAPAR

Yeni şartları havi tafsilatlı broşürlerimizi şubelerimizden isteyiniz

---

1960 Yılında

21.500 TALİHLİYE

8 MİLYON

70 APARTMAN DAİRESİ

ve

5.200.000

lira tutarında,

çeşitli ve zengin para ikramiyeleri

her 200 liraya

1 kur'a numarası

TÜRKİYE İŞ BANKASI

paranızın... İstikbalinizin emniyeti

Daima taze ve narin bir yüz!

PERI REKLAM - 27 28 91

KOMİLİ
TUVALET SABUNLARI

- ★ LANOLİN KREMLİ
- ★ BOL KÖPÜKLÜ
- ★ HUSUSİ KOKULU
- ★ DAYANIKLI EKONOMİK

VE

- ★ YEPYENİ FORMÜLLE

HUSUSİ ŞEKİLDE İMAL EDİLMİŞ ÜSTÜN KALİTELİ TUVALET SABUNU

KADİFE GİBİ YUMUŞAK BİR TEN

YALNIZ

KOMİLİ
TUVALET SABUNLARI

İLE ELDE EDİLİR

KOMİLİ
TUVALET SABUNLARI

NECMİ KOMİLİ — TEL.

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası
Yıl: 6, Cilt: XVIII, Sayı: 309
Yazı İşleri
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 8 Daire 7
Tel : 18992 P. K. 582 - Ankara

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel : 15221

İstanbul Bürosu
Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel : 27 12 07

Başyazar
Metin Toker

*AKİS Neşriyat **Ltd.** Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür*
Kurtul ALTUĞ

Karikatür:
TURHAN

Fotoğraf :
Hüseyin EZER .
Firuz MAKULU
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

Klişe :
Doğan Klişe

Müessese Müdürü
Mübin TOKER

Abone şartları :
3 aylık . (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik . (52 nüsha) : 40.00 lira
İlan şartları :
Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 2.500 TL.
İlan münderecatından mes'uliyet kabul edilmez)
***İlân** işleri :*
Telefon : 15221

Dizildiği yer :
Rüzgârlı Matbaa
*Basıldığı **yer:***
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
Basıldığı tarih : 19.7.1960
FİYATI 1 LİRA

Kapak resmimiz
Celâl Bayar
Kaybeden kumarbaz

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

İhtilâl sonrasının yeni bir devresi başlıyor. Önümüzdeki ayın bittiği günlerde Yüksek Adalet Divanı çalışmaya koyulacak ve günün tabiriyle- düşüklerin duruşması faslı açılacaktır. Duruşmaların yapılacağı mahal mevzuunda, şu satırların yazıldığı ana kadar kat'i bir karar alınmış değildi. Duruşmalar nerede yapılırsa yapılsın AKİS şimdiden bu tarihi hâdiseyi en iyi şekilde aksettirmek için gerekli hazırlığa girişmiştir. Duruşmaları takip edecek AKİS ekibinin başında başyazarımız Metin Toker bulunacak ve okuyucularımız tarihi hâdisenin bütün tafsilâtını, bütün teferruatını onun kaleminden öğreneceklerdir. Duruşmalar başladıktan sonra AKİS, sayfalarının büyük kısmını o mevzua hasredecek ve gündelik gazetelerin verecekleri haber ve havadislerin, hattâ., duruşma havasının dışında hâdiseleri kendisine has üslûp içinde anlatacaktır. Okuyucularımız her hafta AKİS'te, başka hiç bir yerde bulamayacakları cazibeyi bulacaklardır. Hazırlıklarımızın gayesi AKİS'i, duruşmalar sırasında, yüzbinlerin hakiki gözü ve kulağı yapmaktır. Metin Toker ile yazıcı fotoğrafçı arkadaşları bir haftanın tam hikâyesini AKİS okuyucuları sanki mahkeme salonundaymış gibi onlara hülâsa edecekler, mecmuanın kendisine has tâbirleri, kelimeleri, resim altları ve iğneleri ile tarihi duruşmanın unutulmaz tablosunu en parlak renkleri kullanarak sizin için çizeceklerdir.

Bir buçuk ay ötesi için AKİS'in yazı kısmı bu hazırlıklara başlarken mecmuanın idare kısmı da bugünkü tirajımızın dahi çok üstüne çıkacak talepleri karşılayabilmek ve teknik bakımdan mükemmeliyete erişmek için faaliyet halindedir. Böylece AKİS o sıralarda da en kısa zamanda elinize derli toplu, temiz bir mecmua olarak geçecek, sizi hâdiselerden haberdar kılacaktır. Hazırlıklarımızın yeni safhaları hakkında da, ilerde sizleri tenvire devam edeceğiz.

Bu haftaki "Kapak Adamı"mız da başlayacak duruşmalarla alakalıdır. Bir yandan hakkındaki İddianame, diğer taraftan T. Ceza Kanununda yapılan bir değişiklik -65 yaşı geçmenin, işlenen suç ne olursa olsun insanı ipten kurtaracağı yolundaki maddenin kaldırılması ve bunun makable teşmili- bu hafta bütün gözleri D.P. iktidarının 1 numaralı mesulü Celâl Bayara çevirmiş bulunmaktadır. Bir AKİS ekibi "Politikacılar" başlıklı yazıyı son derecede itinalı bir çalışma neticesinde hazırladı. Bu yazıda Celâl Bayarın hüviyeti, rolü ve şahsiyeti mevzuunda bilmediğiniz malûmatı bulacağınız gibi büyük kütlelerin eski Cumhurbaşkanı hakkındaki kanaatini de öğreneceksiniz. AKİS ekibi bu kanaati tam bir tarafsızlıkla tesbit için gelişigüzel seçilmiş çok sayıda "sade vatandaş"la konuşmuş, intibalarını birleştirerek bir neticeye varmıştır. Bayar hakkında milletin hükmü öteki mesuller hakkındaki hükümlerle kıyaslandığında bir şaşırtıcı taraf ihtiva etmektedir. Yüksek Adalet Divanının kararı, bakalım bu hükümden değişik olacak mıdır?

AKİS bu hafta, memlekette başgösteren bir yeni cereyanın üzerine dikkatle eğilmekte, yayılmak istenilen bir fikrin şampiyonlarını, yayılma yolunu ve maksadını bütün açıklığıyla gözler önüne sermektedir. AKİS muhabirleri bu yazı için isminin başında saygı uyandırıcı "Ord. Prof." sıfatım taşıyan Ali Fuat Başgille görüşmüşler, onu konuşturmaya muvaffak olmuşlardır. Bilinen temayülleri, tutumu, ilim adanılan nazarındaki mevkii bakımından kurulan ilim komisyonlarından hiç birinde yer bulamayan bu zatın son günlerdeki "fikrî faaliyet'i, göreceksiniz ki son derece alâka çekici bir mahiyet taşımakta, onunla beraber bir çok kaynaktan Türkiyemizin istikbali ve kaderiyle alâkalı tohumlar saçılmaktadır. AKİS bu hafta "Demokrasi" başlıklı yazıda bu mevzuu deşmekte, her zaman olduğu gibi bu sefer de çıplak hakikati herkesin gözü önüne sermektedir.

Saygılarımızla AKİS

Cilt: XVIII. Sayı: 309

A K İ S

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

20 TEMMUZ 1960

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Başıbozuklar

Bu hafta, İnkılâp hareketinin ikinci ayı dolmak üzereyken Türkiyede pek çok sahada yeni **bir ruh** kendini gösteriyordu. Hakikaten, haftanın başındaki gün **bir** yabancı **gazeteci** ihtisaslarını soran Türk meslekdaşlarına:

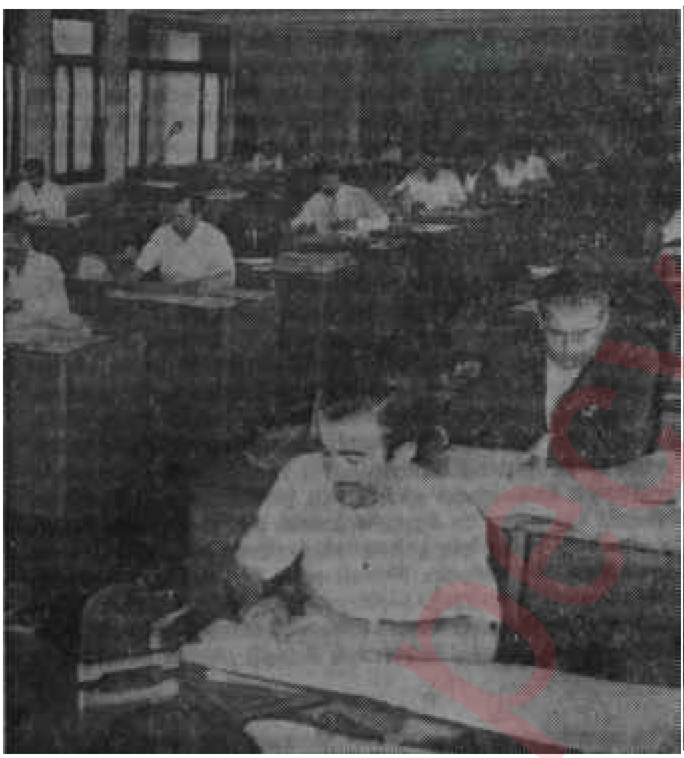
"— Bütün memleketi hareket halinde gördüm" dedi.

Sonra, biraz şüphecilik kokan tavırla:

"— Bakalım devam edecek mi? Nereye kadar edecek?" diye ekledi.

Hamle, bazı kimselerin kanaatinin aksine, hürriyet içinde bir otoriter rejim hüviyetlini muhafaza eden Geçici idarenin eseri olmaktan ziyade bu Geçici İdareyi iş başına getirmiş bulunan ruhun bir icabıydı. Millî Birlik Komitesi üyelerinin örnek davranışları ruhu geliştiriyor, bu sefer Türkiyenin ciddi şekilde bir bünye değişikliğinin arifesinde bulunduğu hissini uyandırıyordu. Gerçi bir takım menfaat ağları yavaş yavaş kurulmuyor, yeni avları tuzağa düşürmek maksadıyla hazırlık yapmıyor değildi. Yaman iş adamları, basın madrabazları D.P. iktidarı boyunca kendilerine bir Demokrat hami sağlamışlar, bir Halkçı hami peylet miş veya kestirmişler, fakat ihtilâlle iktidar değişikliği beklemediklerinden askerler üzerinde denemelere girişmemişlerdi. Geçici İdarenin işlerinin -geçen hafta AKİS'in yazdığı gibi en erken Ekim, en geç Mayış sonunda biteceği, seçimlerin ilk ihtimalde 23 Ekim, ikincisinde 27 Mayısta yapılacağı anlaşıldığından bahis mevzuu sınıflar kollan sıvamışlardı. Ama memlekete hakim görünen ruh bunlara şimdilik fırsat vereceğe benzemiyordu.

Ancak, iki sektörün gidişe pek ayak uyduramadığı bu hafta daha iyi sezildi. Devlet daireleri yaz rehavetini silkeleyip atamamışlardı. İzinler kaldırılmıştı, fakat akıllar izinlerdeydi. İkinci sektör hususi sanayiydi. Senelerdir krediyle geçinmeye alışmış, bu yüzden maliyetleri inanılmaz derecede yüksek bir takım Müesseseler sıkıntıya düşmüşler, sosyal düzeni bozacak mahiyet almışlardı. Gerçi bunların bir günde hizaya gelmesi olacak iş değildi. Fakat her halde yeni ışık altında müstakbel faaliyetlerini ayarlamada fayda vardı.

Bir devlet dairesinde ve hususi bir dokuma fabrikasında çalışanlar

Uygun adım! Marş!

Haftanın İçinden

Bir İnanç Meselesi

Metin TOKER

İnkılâp hareketinden bu yana Türkiyede cereyan eden en alâka çekici hâdise, bu hareketi fikren ve fiilen hazırlayıp gerçekleştirenlerin iki ana görüş etrafında birbirlerinden ayrılmış olmalarıdır. Ayrılık, seçimlerin tarihi mevzuunda hiç bir şüpheye yer bırakmayacak tarzda ortaya çıkmış, Türkiyenin iyiliğinin nerede bulunduğu noktasında iki ceryanın varlığını belli etmiştir. Seçimlerin tarihi aslında bir semboldür. Sembolün arkasında yatan mesele, bu memleketin dertlerinin hangi yoldan halledilebileceği hususunun tayinidir. Demokrasinin en uygun vasıta olduğu kanaatini muhafaza edenler seçimlerin kısa zamanda yapılması fikri etrafında birleşmişlerdir. Bir namuslu ve aydın, fakat otoriter askeri idarenin ilk bakışta sahip göründüğü geniş imkânların Türkiyede lüzumlu bünye değişikliğinin müstesna fırsatını teşkil ettiğine inananlar seçimler İçin acele edilmemesini istemektedirler.

İhtilâl sonralarının daima yarattığı bulanık hava içinde, böyle bir görüş ayrılığı belirince iyiniyet sahibi olmayanların taraflardan birine veya ötekine yanaşmalarını, tartışmayı soysuzlaştırmak maksadıyla gayret sarfetmelerini tabiî karşılamak gerekir. Bizdeki manzaranın da bu neviden bir parçası bulunduğunu görmemek imkânsızdır. "Aman seçimleri geciktirmeyelim" diye yükseltilen her feryadın demokratik rejime inançtan gelmediği, bazılarının bugünkü ideal sahibi idarecilere leke sürmek maksadı taşıdığı aşikârdır. Eski şakşakçıların da bir gecede "Millî Birlikçi* kesilip yeni idareyi seçimleri geciktirmeye teşvik etmeleri, aksi fikri savunanları ihtirasla suçlandırmaları çocukların bile sezebilecekleri basit bir taktiktir. Ancak, bunların dışında, iyi sahiplerinin 1960 yılının ortası da, Türkiyenin demokratik nizama girişinden onbeş sene sonra bu derece zıt iki istikamette vasiyet almalarında insanı şaşırtıcı bir nokta vardır.

Demokrasi, elbette ki kusursuz ve müşkülsüz bir rejim değildir. Demokrasinin bir hazır elbise gibi her vücuda geçirilmesine imkân bulunmadığı da doğrudur. Belirli bir seviyeye erişmemiş cemiyetlerin demokrasiye nazaran otoriter idareler altında daha süratli gelişme kaydettiği son senelerin açık hakikatidir. Nitekim bu seviyeye erişmek için elzem inkılâplar, reformlar aydın ve iyi niyetli bir şefin mutlak hakimiyeti sayesinde mümkün hale gelmektedir. Güney Doğu Asyada, Afrikada, hattâ Orta Doğuda bir çok memlekette demokrasiye geçmeden önce böyle bir devre lüzum hissedilmesi hep bu sebeblerden dolayıdır. Ancak Türkiyeyi, Türk cemiyetini hâlâ bir vasiye muhtaç halde sanmak, bir yolda onbeş yıl yürüdükten sonra "bizim daha yiyecek on fırın ekmeğimiz varmış" tarzında karamsar bir düşünceye kapılarak hareket noktasının ötesine dönmeye kalkışmak realiteden uzaklaşmaktır. Bütün zorluklara, duraklamalara, hattâ zaman zaman kaydedilen geri adımlara rağmen Türk cemiyetinin 1945 ten bu yana tarihin büyük ilerlemelerinden birini kaydettiği muhakkaktır. Sadece 27 Nisan ile 27 Mayıs arasında genciyle ve yaşlısıyla, siviliyle ve askeriyle bütün bir aydın sınıfın hayatını küçümseyerek sokaklarda hürriyet savaşına giriştiğini unutursak vaziyete doğru teşhis koymuş sayılamayız. Türkiye Cumhuriyeti bütün dertlerini, meselelerini demokratik sistem içinde halledebilecek olgunluğa erişmiştir.

27 Mayıs hareketinin mucip sebebi ve ona meşruiyetini sağlayan fikir temeli o sabah radyolardan Türk Silahlı Kuvvetleri adına ilân olunmuştur. Hareket, demokrasi oyununun kaidelerine uymama ve rejimi değiştirme niyetlerini fiiliyat sahasına koymuş, böylece meşruiyet dışına çıkmış bir idareye karşı yapılmıştır. Demokrasi oyununun kaidesi, millî iradenin siyasî partiler arasında eşit şartlar altında cereyan edecek bir seçim sonunda tecelli etmesidir. D.P. idarecileri bu kaideyi tahribe kalkıştıkları, dürüst bir seçimin imkânlarını yok ettikleri için devrilmişlerdir. Yoksa o sabah hiç kimse memleket meselelerinin, geçici de kalsa, demokratik vasıf taşımayan bir idare tarafından halledilmesi gerektiği fikrini hatırına getirmiyor, bilâkis demokrasiyi işleyen bir müessese haline sokmanın endişesi içinde bulunuyordu. Otoriter idare hasreti bazı zihinlerde -bazı aydın, makbul, hattâ ilmi zihinlerde sonradan filizlenmiş, on yıllık bir pis iktidar devrinin reaksiyonu olarak can kurtaran simidi gibi görünmüştür. Böyle bir reaksiyonun başka bir takım otoriter idarelerin temel taşı vazifesini gördüğü, aynı aydın, makbul, hattâ ilmî çevrelerin Birinci Dünya Harbi sonrasının karışıklıklarını takiben İtalyada veya Almanyada disiplin şampiyonu kesildikleri hep hatırlardadır.

Eğer son on yıl boşuna geçtiyse, bu demokrasinin işlemesi değil, işlememesi neticesidir. Nitekim ondan evvelki beş yılda normal bir devlet mekanizmasının kurulması yoluna sapılmıştı ve bir heyet olarak sayın Günaltayın kabinesi demokratik nizam içinde kalkınmanın, gelişmenin imkânlarını pek âlâ hazırlamıştı. 1950 yılında vazifeyi bu heyetten devralan ilk D.P. hükümetinin bir Bakanı sıfatıyla sayın Fahri Belenin bugünlerde yaptığı açıklamaları okumak istifadeli olmaktadır. Sayın General şunları yazmaktadır: "Halk Partisi iktidarından teslim aldığım Nafia Vekâleti plânlı bir çalışma yoluna girmişti. Demiryollarına verilen ehemmiyet malumdur. Karayollarının da dokuz senelik programı vardı. Köy yolları ve suları için de ilk adımlar atılmıştı. Trabzon, Zonguldak limanları yapılmakta idi. Diğer mühim limanlar üzerinde etüdlere başlamıştı... "Yalnız Bayındırlıkta değil, Eğitimde, Sağlıkta, Ulaştırmada, Sanayide vaziyet hep aynıydı. Türkiyede zıplama devri kapanmış, yürüme devri açılmıştı. Talihsizliğimiz 1950 de başımıza hükümet sandığımız bir çetenin geçmiş olmasından ibarettir.

"Demokrasi Türkiyede yürür mü, yürümez mi?" münakaşası bundan onbeş yıl önce yapılmış, karara bağlanmış, bütün güçlüklere rağmen kararın tatbikatı milletimize sadece şeref vermiştir. Şimdi, yeniden bir "Sukarno demokrasisi"ne heves etmek anlaşılmaz bir tutumdur ve doğrusu istenilirse fazla bir başarı şansı da yoktur. Zira, hevesliler bir esas noktada yanılıyorlar: Millî Birlik Komitesinin sayın üyeleri güdümlü demokrasinin değil, demokrasinin aşıklarıdır ve yıktıkları Menderesin aksine milletimizi bu iş için gerekli olgunlukta görmektedirler.

Demokrasi

Suyun altındaki oyun

Eğer, bir fikir cereyanını sureti haktan görünmek suretiyle yaymaya bir müddetten beri plânlı ve programlı şekilde girişmiş bulunanlar geçen haftanın tam son günü bir taktik hatası yapmamış ve mübalâğaya kendilerini kaptırmamış olsalardı ihtimal ki işin kokusu bu kadar süratle çıkmayacaktı. Fakat meşhur Havadis gazetesinde cumartesi günü yayınlanan bir başmakale bütün dikkati bu hareketin üzerine çekmeye yetti. O kadar ki içinde bulunduğumuz haftanın başındaki gün Ankarada pek çok kimse bu oyunun daha ne kadar süreceğini kendi kendine soruyor ve oyunun alakalı hiç kimseyi kandırmadığı bilinmekle beraber akisleri bakımından tehlikeli hududa gelip gelmediğini merak ediyordu. Pazartesi akşamı, Bakanlıklar yolu üstünde oturan bir gazetecinin "Hürriyeti kutlamak için" tertiplediği ve Millî Birlik Komitesinin bazı üyeleriyle basın mensuplarını biraraya getiren mütevazi toplantıda da bu mevzu "günün meselesi" olarak görüşüldü. İnkılâp hareketinin bir süreden beri bir belirli İstikamete itilmek ve böylece manası, gayesi kaybettirilmek istendiği hiç kimsenin meçhulü değildi. Nitekim Milli Birlik Komitesinin üyeleri kendileriyle görüşenlere bunun farkında bulunduklarını, fakat teşebbüs sahiplerinin yanlış ata oynadıklarını söylüyorlardı. Ancak hakikat ortadaydı ve suyun altında bir cereyanın mevcudiyeti seziliyordu. Havadis gazetesinin, mübalâğa neticesi neşrettiği "Devr-i Sabık" başlıklı başyazı cerahati bir anda deldi.

Başyazıda -kurnazca kaleme alındığı muhakkatır- Türkiyede bir devr-i sabık yaratıp yaratmama meselesi ele alınıyor, yaratılması tezi savunuluyordu. "Havadis" imzasını kullanan kalemin sahibine göre 150 de D.P. eski devrin hesabım sormamakla hata işlemiştir ve bu yüzden sanki Türkiyede hiç hesap sorulmayacakmış gibi bir zehap uyanmıştır. İşte, D,P, nin suçluları -eğer suçluysalar- kendilerini böyle bir zehaba kaptırdıklarından dolayı doğru yoldan ayrılmak gafletine düşmüşlerdir. Bundan başka D.P. liderlerinin tutumlarında CHP. liderinin teşviki olmuştur. Zira İnönü "Benim zamanımda çekilirseniz, kurtulursunuz" tarzındaki beyanlarıyla "ne yaptınızsa hesabı sorulmayacak" demek istemiştir e bu, suçlulara cesaret vermiştir. O bakımdan günah ortadadır ya çare açıktır: Milli İnkılap Hareketi D.P. gibi C.H.P. hakkında da tahkikat açmalı,, önün da liderlerini yargılamalıdır! "Hem bu suretle devleti temsil ve millete hizmet iddiasıyla ortaya atılmış bulunan Halk Partisi Siyasilerinin şahsiyetleri de tebellür etmiş olacaktır". Başyazı bir tek noksan taşıyor, "İnönü ve arkadaşlarını da Milli Birlik Komitesi Yassıadaya sürsün" teklifiyle bitmiyordu. Belki de Havadis gazeteci etrafında toplanmış zevat böyle bir teklifin zamanının henüz gelmediğini düşünmüştü. Ama D.P. yi çete idare eder gibi idare etmiş olanları kurtarma sevdasında olan ve dışarda kaldıklarından doalyı rahatça çalışma imkânı bulan eski bendelerin "D.P. liderlerinden sorulacak hesap"ı allem edip kallem edip "politikacılardan hesap sorma" sekline sokmak için sistematik faaliyet gösterdikleri ortadaydı. Sanki 27 Mayıs hareketi Bayar - Menderes rejimini değil, Demokrasiyi hedef güdüyordu.

Ali Fuat Başgil
Şampiyon

Perdenin arkasındakiler

Havadisin cüreti bu derece arttırması, ilk olarak başyazıların kim tarafından kaleme alındığının merak edilmesine yol açtı. D.P, organının başyazı sütunu , Bahadır Dülger ve Mümtaz Faik Fenikten sonra hangi kaleme emanet edilmişti? Gazetede sır büyük dikkatle muhafaza ediliyor, hakikati bir kişiden başkasının bilmesine imkan bırakılmıyordu. Fakat bu haftanın başında "meçhul kalem"in meşhur Peyami Safa olduğu yolunda bir söylenti Babıalide kulaktan kulağa yayılıyerdi-. Peyami Safa kalemini kiralamakla şöhret yapmış bir yasardı. Küfürlü polemiklere girişenler, hele elleri kalem tutmuyorsa, Peyami Safayı kiralarlar, ona küfür ettirirlerdi Nitekim meşhur Kılıçlıoğlu - Yalman küfürleşmesinde Safa Kılıçlıoğlu bedeli mukabilinde Peyami Safayı tutmuş, imzasını bastığı yazıları ona yazdırtmıştı. Bu bakımdan şimdi de Havadisin başyazı sütununu aynı kiralık kalemin doldurması hiç kimseyi şaşırtmayacaktı. Fakat bu bir söylentiden ibaretti, ve. bir katiyet mevcut değildi. Ancak haftanın başında bir .ses Peyami Safaya telefon etti ve lâfa "Havadis gazetesinden telefon ediyorum" diye başladı. Peyami Safa "Ben şimdi oraya geliyorum" dedi. Bunun üzerine sesin sahibi telefonu kapadı. Fakat bir ipucu elde edilmiş, Menderesin Tahkikat Komisyonunun basındaki başlıca müdafii -ve ihbarcısı- Havadis gazetesiyle münasebet halinde bulunduğunu ağzından kaçırmıştı.

Zaten Havadis gazetesinde inceden inceye başlayan kampanya başyazıdan başka sütunlara da sıçramıştı. İkinci sayfadaki şampiyon Orhan Seyfi Orhondu. Bir zamanların müfrit Halkçısı, bir semanların müfrit Demokratı şimdi yaman bir milli Birlikçi kesilmişti ve âdeta Komite namına söz söylüyordu. Orhan Seyfi Orhonun dediğine bakılırsa Millî Birlik Komitesinin nazarında DP. neyse C.H.P. de oydu, Arada zerrece fark yoktu. Üstelik, bazı C.H.P. taraftarlarının ikide bir seçimden bahsetmeleri Millî Birlikçileri kızdırıyordu. Sonra, bu taraftarlar bir takım imâli lâflar da yazmaya başlamışlardı. Yani, Millî Birlik Komitesini tenkit cesaretini mi göstereceklerdiî Hodri meydan! Komite adına bu yaman kalem onların haddini bildirmeye hazırdı. Nitekim Orhan- Seyfi Orhon geçen haftanın bir kat günü zerrece fütur duymaksızın bu minval üzerine fıkralar yayınlamaktan ve koyu bir Milli Birlikçi sıfatıyla 27 Mayıs hareketinin C.H.P. aleyhinde mâna taşıdığını ileri sürmekten çekinmedi. Gerçi Havadis halâ eski Havadisti, hattâ mecburî aboneleri kesildiğinden daha da az kimse tarafından görülüyordu. Fakat gazeteyi görenler D.P. organının cüretine şaşmakla beraber tarafsız olan, tarafsız kalması fart bulunan ve 27 Mayıs hareketinin bit siyasî partiye maledilmemesinde haklı olarak büyük millî menfaat gören Millî Birlik Komitesinin belki de tarafsızlığında işi biraz mübalâğaya götürdüğünü ve bu yeraltı cereyanının değirmenine bazı ihtiyatsız tebliğlerle istemeyerek azıcık su taşıdır

ğını düşünmekten kemlilerini alamadılar. Bu ihtiyatsız tebliğlere batı Halkçıların daha büyük ihtiyatsızlığının sebebiyet verdiği hakikati tabu gözden uzak tutulmadı ama cereyanın aldığı azgınlık bu haftanın başında hem C.H.P. nin hem de Milli Birlik Komitesinin daha ihtiyatlı davranmaları lüzumunu ortaya koydu. Sinan kurtlar dişlerini yeniden göstermeye başlamışlar. Bir tehlike elbette ki yoktu, ancak tedbirli ol manın faydası yardı.

Garpçılık • Memleketçilik

Doğrusu istenilirse suyun altındaki cereyan birden bire doğmadı. Bilâkis ciddi hesaplara dayandığını belli eder tarzda gelişti. 27 İfayısın ilk ve hakiki tarzını -yani demokratik rejimin kendisine kasteden D.P. liderlerinin elinden kurtarılması- değiştirme teşebbüsüne C.H.P. den değil, hatta politikadan da değil, gayet masumane tarzda sadece politikacılardan şikâyetle başlandı. Bir çok iyi niyetli yazarın da o istikamete sapmaları cereyana cüret verdi. D.P. liderleri bu belidi propaganda çarkında yerlerini evvelâ »umumi mânada kullanılan- "politikacı" kelimesine bıraktılar. O tarihlerde D.P. çetesinin elinden rejimi kurtarman için yılmadan uğraşan isim sahibi, saygıdeğer CHP. li politikacılar henüz dile dolanmıyordu- Sadece "politikacı" deniliyor ve bununla kimlerin kastedildiği meçhul bırakılıyordu. Fakat cüret süratle arttı ve "politikacı" kelimesiyle "hangi partiye mensup bulunursa bulunsun politikayla uğraşanlar"ın kastedildiği açıklandı. Ah, memleket ne zarar gördüyse bunlardan görmüştü! O, politikacı sınıfı yok muydu, rey alacağım diye bir vatanı tatmadığını bırakmıştı.. İşte, 27 Mayıs; hareketi bu sınıfa karşı yapılmıştı. Elbette ki iktidarda bulunduklarından dolayı DP. 11 politikacılar fiilen zarar vermişlerdi. Ama, sanki ötekiler yarın işbaşına geçerlerse daha mı iyi davranacaklardı ?

O zaman yeni bir edebiyat kendisini gösterdi. İnkılâp hareketi tarihîmizin müstesna bir fırsatıydı. Böyle bir talih milletlerin eline bir kaç asırda bir geçerdi. -Tuhaftır, aynı kalemler aynı lafları bundan bir kaç sene evvel aynı iyi niyetle Menderes için söylerlerdi-. O halde yapılacak iş, lâfı bırakıp faaliyete geçmek, kolları sıvamak, Milli Birlik Komitesinin idaresinde memleketi kalkındırmaktı. Secimle gelecek iktidar daha mı mükemmel olacaktı? Hazır bir nimet bulmuştuk, bundan sonuna kadar faydalanmalı, her derdimizi halletmeli, politikacıya ondan sonra meydan vermeliydik. Ahmet Emin Yalman veya Müşerref Hekimoğlu gibi iyi niyetlerinden şüphe asla caiz bulunmayan kalemler bu istikamete başarıyla itildikten ve Çirkin Politikacıya karşı duyulması gereken iğrenme hissi bütün politikacılara, hattâ politikanın, tâ kendisine tevcih edildikten sonra din bayrağını ellerinde tutanlar meşhur "Bizde lâiklik yanlış anlaşılmıştır" teranesiyle piyasaya çıktılar ve Garpçı • Memleketçi diye iki sınıf tarif ettiler.Garpçı diye tarif edilenler aslında 27 Mayıs hareketini hazırlayan ve yapan aydınlardı. Bunlar zararlı unsurlardı. Memleketçiler ise Ord. Prof. Ali Fuat Başgil "Paris camiinin eski imamıtipi insanlardı. Zaten tasnif Ord, Prof. Ali Fuat; Başgilin bulucuydu, Yeni Sabah ve Tercüman gazeteleri yeni karnpanyanın en hararetli elemanları halinde süratle mevki aldılar. Ord. Prof. Ali Fuat Başgil Demokrasinin ne berbât bir rejim olduğunu Yeni Sabahta anlatıyor, aynı gazetede bir Nezihe Araz -tıpkı İnönünün meşhur Bursa nutkundan sonra başlayan İnönü - Menderes düellosundan sabık Başbakanın iddia ettiği gibi- bizde lâikliğin tâ baştan itibaren hatalı seklide anlaşıldığını, din düşmanlığı yapıldığını söylüyor, ithamlar sıralıyordu. Tercümanda ise bir iyiniyet erbabı Haldun Taner kültürüyle tezat teşkil eden fikirlerin, politika düşmanlığının tercümanlığını yapıyor, fakat başka kalemler aynı iyiniyetin zerresinden dahi mahrum halde karıştırıcılık vazifesini dikkat--- yerine getiriyorlardı. Böylece Peyami Sefanın eski gazetesi yeni ye ateşli bir Millî Birlikçi olarak vaziyet almış, o hain C.H.P. ye veriştirip duruyordu.

Havadis gazetesinin basıldığı matbaa
Kulağı geçen boynuz

Zemin müsait hale gelince Havadis yeni bir perdenin başlangıcını teşkil eden meşhur başyazısını yayınladı.

Hedef: Atatürk!

Aslında bu yeni cereyanın alemdarlarının yazılarım okumak hücum ların en sonda Attürke müteveccih olduğunu anlamaya yetiyordu. Zira din mevzuunda ithamlar onun inkılâplarının en esaslılarından biri olan laikliğe karşıydı. Nitekim fikrin şampiyonu Ord. Prof. Ali Fuat Başgil bu hafta pazar günü AKİS'in İstanbuldaki muhabirlerinden birine Feneryolundaki evinin çalışma odasında lâk kelimesini "Kilise kaşçkını" olarak vasıflandırdıktan sonra Türkiyede Cumhuriyetin ilânından beri din hürriyetinin bulunmadığım bildirdi ve Anayasada dinin istisamarıyla suiistimali kadar bu hürriyetin de bahis mevzuu edilmesini istedi.

Pazar günü prd. Prof. un AKİS muhabirinden önceki misafiri meşhur Eşref Edipti. Din gazetelerinin bu tanınmış naşiri Ali Fuat Başgille daimi temas halindeydi. Ord. Prof. un Feneryolu Eflâtun Sokak 4 numaradaki evi tuğladan yapılmış, iki katlı, modern bir binaydı ya iyi rüzgâr alıyordu. Başgil ve Eşref Edip Ord, Prof. un üst kattaki çalışma odasın da uzun müddet konuştular. Evvelâ alt katta bir odaya alınan AKÎS muhabiri Eşref Edip gidince üst kata çıkarıldı. Prd. Prof. çalışma masa-

Okuyucu Mektupları

Mecmua Hakkında

Mecmuanızın son sayısını tetkik ettikten sonra şuna bir defa daha ve katiyetle inandım ki; ''AKİS" hâdiseleri gördüğü, hissettiği gibi ve basın mesleğine has olan realist bir görüşle -okuyucularına sunmaktadır.

Menfaatler kargısında -tâbiri caizse- robotlaşmayan,- his veya vicdaniyle değil, ilmin rehberliği altında mantığa dayanarak, hâdiseleri objektif olarak, okuyucularında en ufak bir tereddüt yaratmadan takdim eden ve Türkiyede benzeri pek az olan şerefli bir yayın organı. İşte misali : Son sayıdaki "Bir Basın Meselesi" ve "İnönüyü yanıltan nokta" başlıklı yazılar. Okuyanlar, bana da Akise de hak verecek kahir sındayım. BRAVO Akis. medyunum, sizlere. Bu şerefli yolda başarılar size.

Sevgilerimle.

Zeki Günaltay
İZMİR

sının başında oturuyordu. Üzerinde siyah bir pantalon, beyaz spor gömlek vardı. Oda derli toplu, masanın üzeri darmadağınıktı. Vakit akşama yaklaştığından Başgilin kırmızı yüzü gurup güneşiyle daha da kızarmış, kıpkırmızı olmuştu. Konuşurken, her halde Paris camiinde imamlık yapmış olduğu günlerden kalma bir alışkanlıkla başını iki yana sallıyordu. Masanın üzerindeki bütün metinler eski türkçeydi. Çalışma odasında Ord. Prof. günün meseleleri hakkındaki fikirlerini ustalıkla ve ihtiyatla anlattı.

Bir defa Türkiyenin Amerikadaki gibi Başkanlık sistemiyle idaresini istiyordu. Neydi o, bizdeki Cumhurbaşkanları? Kanun nazarında birer manken, fakat fiiliyatta her şey! Cumhuriyet, padişah ünvanı taşıyan bir hükümdarı atıp yerine cumhurbaşkanı adım taşıyan bir başka hükümdarı geçirmek değildi. Türkiyenin artık bir bakıma sırf merasim şahsiyeti, bir bakıma taçsız bir mutlakıyet hükümdarı mevkiinde idarecilere ihtiyacı yoktu. Yeni kurulacak rejimde her âmme hizmeti gören hem hizmetinin mükafatına, hem de mücazat ve mesuliyetine katlanmalıydı.

Demokrasiye gelince, rejim olarak rejimlerin en az fenasıydı ama bir büyük tehlikesi vardı. Başgil bu tehlikeyi şöyle anlattı:

"— Demokrasi ile bunun dejenere olmuş şekli anarşi ve demagoji arasında aşılması gayet kolay balık sırtı bir hudut yardır. Bütün mesele bu sırtın ötesine geçmemektir. Demokrasiyi itip ona bu hududu, aşıran ve onu ölüme sürükleyen müzmin iki belâ frensiz bir matbuat ve ihtiras, menfaat ocağı partilerdir. Eğer yeni Anayasa bu iki yaranın melhemini bulamazsa kuracağı Demokrasi pek kısa ömürlü olacaktır"..

Fakat üstadın asıl alâka uyandırıcı fikirleri dinle alâkalı bulunanlarıydı. Bir defa -Allahtan- Anayasaya Türkiyenin bir müslüman Cumhuriyet olduğunun ilâvesini lüzumlu görmüyordu. Böyle bir ilâve devlet adamlarının birer din reformacısı kesilmesine yol açardı ki bu "ilâhi emaneti ehil olmayanların elinde hırpalatmak demekti". Başgile göre bugün dinin devlet adamından beklediği bir tek şey vardı: "Gölge etme, başka ihsan istemem!."

Ord. Prof. lâikliğin Anayasaya kelime olarak değil, tarif edilerek sokulmasını istiyordu. Bütün mesele bu tarifteydi. Fakat Ord. Prof. Anayasa Komisyonunun tutumundan memnun değildi. Memleket insanlarını iki düşman kampa ayıran sekter zihniyetten kaçınmak lâzımdı. Başgil şöyle dedi:

"— Komisyonca dağıtılan ankette bu mevzua temas eden soru şeklini bahsettiğim zihniyetten sıyrılmış görmedim. Anket, sanki şimdiye kadar bu memlekette herkes bol bol din hürriyeti içindeymiş gibi bu hürriyetin sadece istismarına ve suiistimaline mâni olacak tedbiri arıyor. Ümit ve temenni ederim ki zihniyet değişir. Türkiyede büyük bir müslüman ekseriyetin var olduğu hakikati artık kabul edilir ve bu ekseriyete hakkı olan din hürriyeti verilir".

Ord. Prof. bu sözleri söylerken AKİS muhabirinin hatırına üstadın iki gün önce telefonda söyledikleri geldi. Başgilden telefonla randevu alan AKİS muhabiri konuşmanın hangi mevzuda olacağı sualine karsı "politika ve din mevzuunda" demişti. Bunun üzerine Ord. Prof. din mevzuunda konuşmak istemediğini bildirmiş, "o husustaki fikirlerimi söylemek zamanı gelmedi" buyurmuştu. İhtimal yeni cereyanın başlıca şampiyonu Başgil Havadisin o başyazısını yazma zamanı geldiğine göre kendisinin de din hakkında pek âlâ konuşabileceğine inanmıştı.

"C.H.P. gelmesin"

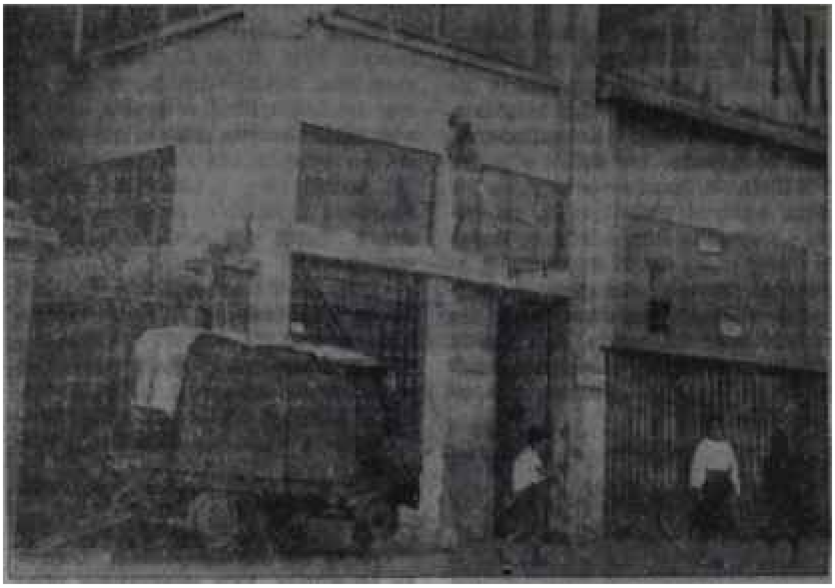
Ancak Ord. Prof. daha evvel aktif politika hakkında da konuşmuş ve Tercümana parlak bir beyanat vermişti. Başgil, Cemal Gürselden yanaydı! Elbette ki seçimler derhal yapılmamalıydı. Yapılırsa C.H.P. nin. kazanacğı aşikârdı. D.P. başsız kalmış, kopmuştu. C.K.M.P. pek cılızdı. O halde? O halde seçim yapmak demek iktidar C.H.P. ye buyur demekten farklı mâna mı taşıyacaktı? Cemal Gürsel haklıydı. Erken seçime lüzum yoktu. Bütün Milli Birlikçiler' aynı kanaatteydi. Zira Milli Birlik hareketinin ruhuna, iktidarı C.H.P. ye teslim etmek aykırı düşecekti!

Garipti ama bu fikir, iyiniyet erbabı bir takım yazarlar tarafından, da paylaşıldı. Sanki C.H.P. eski iktidar bir serbest ve dürüst seçim yapsaydı yüzde bin kazanamayacakmış gibi iktidarın bu partiye gitmemesi için bir başka partinin kuvvetlenmesi ne müddet istiyorsa seçimlerin

Kılıçlıoğlunun meşhur "YeniSabah"ı

Yanar,döner

Tercüman Matbaası
Üstad Peyaminin atlama taşı!

ancak o tarihte yapılmasını savunuyorlardı. Millet reyini C.H.P. ye verdikten sonra millete vasilik etmeye kalkışmanın mânası neydi, anlamak zordu. Mesele C.H.P. yi iktidara getirip getirmeme değildi. Mesele G.H. P. iktidara geldikten sonra D.P. gibi hareket edemesin, onun çaresini ve şartlarını sağlamaktı. Bu sistem hazırlandıktan sonra CELP. ye rakip bir partiyi beklemek balığın kavağa çıkmasından daha akıllıca bir hareket, olamazdı. Fakat iyiniyet erbabının da peşin hükümlerinden, bir takım hislerinden, eski düşmanlıkları veya antipatilerinden, şahsi meşelerinden faydalanarak cereyanı idare edenler bununla bir belirli havayı Türkiyeye yaymak gayesini güdüyorlardı. Bir defa bütün politikacıların suçlu olduğu kanaati yayılırsa ve politikanın kendisinin memleket hayrına bulunmadığı fikri kafalara sokulursa memlekete on yıl zarar veren Bayar - Menderes rejiminin büyük kellelerini kurtarmak kaabil olacaktı. Nitekim Orhan Seyfi **Orhon** Bayar rın idam edileceği lâfının dolaşmasından bile hoşlanmamış, hemen bir fıkra döşenmişti. Ama asıl hedef, yarın duruşmalar bşaladığında eski İktidarın büyük kellelerinin kurtarılması için tutulacak savunma taktiğine milleti şimdiden suni olarak ısındırmaktı. .

Ha Yani, ha Kani

Hakikaten bu hafta Demokrat çevrelerde söylenen, "Eğer Bayarla Menderes suçluysa Atatürkle İnönü de suçludurlar. Sanki ilk ikisi Anayasayı çiğnedi de son ikisi başka şey, mi yaptı? Atatürk Serbest Fırkayı nasıl yapatırdı? Anayasa aynı Anaya saydı. İnönüye gelince, 1946 seçimler ri unutuldu mu? Ya, çok partili rejime geçmeden evvelki devir? O zaman Anayasa neden tatbiki edilmedi, neden başka siyasî partilere müsaade edilmedi?" lafıydı. Suiistimallere gelince, bütün Cumhuriyet devri bunlarla doluydu. Kasalarını dolduranlar yalnız Demokratlar ve Bayarla Menderesin arkadaşları mıydı? Ya, Atatürkün arkadaşları, Ya, İnönünun Ticaret Bakam Atıf İnan? Zorludan hesap sorulacaktı da İnan bırakılacak mıydı? Evet, bir temizlik lazımsa toptan yapılmalıydı ve suyun ba---a kadar gidilmeliydi. Böylece *CM.* P. yi kapatmak için Tahkikat Komisyonu kurmanın Serbest Fırkayı kapatmaktan, 1957 seçimlerinin 1946 seçimlerinden ve Zorlunun İnandan farksız olduğunu duruşmada Bulvarla Menderesin belirtmelerine imkan verecek bir demagoji havasının kuvvet kazanması sağlanmış olacaktı. Gerçi bu kuvveti) görünen mantık oyunu aslıda, bir fiskede yıkılacak derecede çelimsizdi, suniydi. Zira iki deyip arasıda 1 9 5 0 nin serbest seçimle iktidar değişmesi olmuş ve bu mesuliyetleri bıçak gibi kesip atmıştı. C.H.P. o seçimleri göze almakla, kaybedince İktidarı vermekle boynunu adaletin kılıcı altına kendiliğinden sokmuş, beraat karen da almıştı. Ama eğer 27 Mayısta Türk Silâhlı Kuvvetleri bir ihtİlal yoluna sapmak zorunda kaldılarsa bunun sebebi hesap vermek yerine rejimi tahrip etmeye kalkışan Bayar -Menderes çetesinin tenkilinden başka çare kalmamasıydı. Şimdi rolleri değiştirip Atatürkün manen yargılanmasını, İnönü ile arkadaşlarının Yassıadaya sürülmesini istemek mahiyet itibar riyle şüphesiz komikti. Serbest seçimle iktidar değişikliğinin memleketlerin hayatında devreler yarattığını görmemek ise körlüktü. Ama hadise mahiyetinden ziyade Manası ve delâlet ettiği ruh haleti, taktik bakımından alâka çekti, bir ihtar çan yerine geçti. Demek Demokratlar bu derece cüret sahibi olmuşlar, Milli Birlik Komitesinin gölgesinde kendilerine yer olduğu kanaatine varmışlar ve hücuma geçmişlerdi. Bu, pek çok kimseyi bu haftanın başında başkentti düşündürdü ve partiler üsttü kalmanın D.P. ile CHP. yi aynı sepette mütalea demek olmadığının bir vesileyle açıklanması lüzumunu hatırlattı. C.H.P. muhalefetini yok etmek için Tahkikat Komisyonundan medet umanlar şimdi C.H.P. iktidarını önlemenin Milli Birlik Komitesi vasıtasıyla kaaibil olacağını sanıyorlar, ayrıca Yassıadadaki büyüklerine bir savunma zemini hazırlıyorlardı. İlk adım atılmış, Havadisin başyazısı ikinci adım için zamanın geldiğine bir takım bulanık su avcılarının karar vermiş olduğunu göstermişti.

Ankarada tehlike çanının sesine ciddiyetle kulak verildi.

Peyami Safa
Meçhul kahraman

Politikacılar

Tenkitçinin tenkili

(Kapaktaki komiteci)

Geçen haftanın ortasında bir gün, hemen herkesin gazetesinde eski Cumhurbaşkanının vatana hiyanet suçundan Milli Birlik Komitesi tarafından Yüksek Adalet Divanına sevkedileceğini okuduğu sırada Yassıadada bir adam, görünüşte sakin, denizi seyrediyordu. Kapalı bir gündü ve rüzgâr şiddetle esiyordu. Beyaz saçları tepesinde hemen tamamile dökülmüş, gözlüklü, gerdanı bir hindininki gibi sarkık, yağlı vücutlu, şişman, seksensekiz kaşlı adamın yüz hatlarından ne düşündüğünü anlamak imkânsızdı. Ayağında ince bir pantalon, sırtında koyu renk bir ceket vardı. Arada sırada dilini ağzının içinde dolaştırıyor, sonra sol avurduna dayıyordu. Ellerindeki siyah lekelerin' hacmi artmıştı. Gerçi perhizine ehemmiyet veriyor, süt sık doktor muayenesinden geçiyordu. Sağlık durumu da hiç fena değildi. Ancak düşünceli bulunduğu anlaşılıyordu. Adam, Celâl Bayardı.

Eski Cumhurbaşkanı, Öteki vatandaşlarının aksine, hakkındaki karardan denizi seyrettiği o gün haberdar olamadı. Bayar ve Menderesin Adaya gelmelerinden bu yana düşüklerin gazete okumaları menedilmiş, daha doğrusu Adaya gazete sokulmaması kararı alınmıştı. Sadece yakınlarından gelen ve sansürden geçen mektupları okuyorlardı. Kendileri de mektup yazıyordu, fakat metin 50 kelimeyi geçmiyordu. Zaten anlatacak ne vardı ki.. Bazı siparişler, çoluk çocuktan haber, çamaşır sevkıyatı ve selâm kelam. Düşükler -en büyüğünden en küçüğüne- çamaşırlarını bizzat yıkıyorlardı. Zira dışarıya çamaşır gönderip temizlerini beklemek çok zaman alıyordu ve insanın düzinelerle takımı olması gerekiyordu; Bunun için boş vakitlerinde bir devrin çalımlı Demokratları suyu ve sabunu alıyor, kirli çamaşır temizliyorlardı. Bayar bu yüzden Millî Birlik Komitesinin kararını ve gerekçesini hemen, gazete yoluyla öğrenemedi. Halbuki idam talebiyle Yüksek Adalet Divanına sevkedilmişti. Suçu vatana hiyanetti. Türk Ceza Kanununda yapılan bir değişiklik aynı hafta başında yürürlüğe girmiş, 65 yaşını geçirde kimselerin idamını önleyen hüküm kaldırılmış, vatana hiyanet suçlarından tadilât makable de şamil tutulmuştu: Yeni neslin kolay anlamadığı bu hukuk! tâbirin açık mânası şuydu: Celâl Bayar 65 yaşını geçmişti, 65 yaşını geçenler vatana hiyanet dahi etseler idam cezasına karşı bir dokunulmazlığa sahiptirler, bu bakımdan eğer Bayar vatana hiyanet etmişse suçu işlediği tarihte idam edilemeyeceği kanaatindeydi, fakat Türkiyede bir ihtilâl olmuştu ve ihtilâllerin kendilerine mahsus bir hukuk anlayışı bulunuyordu, bu hukuk anlayışıyla ilim adamları Bayarın elinde yaş dokunulmazlığının alınmasını lüzumlu görmüşlerdi. Doğruydu, normal hukukun basit bir prensibi ihlâl ediliyordu, ama çıplak mantıkla mütalea edildiğinde vaziyet biraz başkaydı. Cumhurbaşkanları ancak vatana hiyanet halinde ceza görüyorlardı. Normal olarak Cumhurbaşkanları 65 yaşını geçmiş kimseler oluyorlardı. Başka suçlar için tanınan bir dokunulmazlığın o sahaya da teşmili Cumhurbaşkanlarını fiilen vatana hiyanetin cezasını ödememe durumuna sokmuyor muydu? Çıplak mantığın bunu kabulüne imkân var mıydı? Bayarın vatana hiyanet ettiği sabit olursa Yüksek Adalet Divanı eski Cumhurbaşkanının asılmasına karar verebilecekti. Böyle bir hükme varıldığında, infaz Millî Birlik Komitesinin tasvibine kalacaktı. Milli Birlik Komitesi infazın memleket bakımından fayda mi, zarar mı sağlayacağını tetkik edecek, ona göre kararını alacak, hiç şüphesiz makable teşmil, olunmuş bir ihtilâl hukukuna uyulmasının maşeri vicdanda uyandıracağı hisleri de bu arada dikkat nazarına almamazlık etmeyecekti.

Bayar komiteci kılığında

Ruhunun aynası

İşte, açıklama yapıldığı ve Milli Birlik Komitesinin Bayarın vatana hiyanet suçuyla Yüksek Adalet Divanına şevki kararı Resmî Gazetede yayınlanarak katiyet kesbettiği için-, dir ki haftanın sonlarında gözler Yassıadanın 1 numaralı sakinine çevrilmişti.

"İyi oyuncu"

Celâl Bayar, hakkındaki kararı öğrense de değişmeyecekti. Doğrusu istenilirse, bazı hayalperest ideal arkadaşlarının aksine, yakın istikbali hususunda ümitli değildi. Oyunu oynamış ve kaybetmişti. Kaybettiğini, suyun yüzüne yeniden çıkma şansına artık malik bulunmadığını biliyordu. Yaptığı, kaybettiği zaman da bir iyi kumarbaz olarak kaldığını ispattan ibaretti. Hakikaten, 27 Mayıs sabahından bu yana eski Cumhurbaşkanıyla temas fırsatım bulanlar o zaviyeden öteki düşüklerin bambaşka bir insanla . karşıkarşıya olduklarını derhal hissettiler. Kendilerinde diktatör vasıfları tevehhüm edenler isteri krizleri geçirirlerken Bayar, sanki onların birer kukladan ibaret,olduğunu göstermek istermiş gibi sükûnetini inanılmaz hadde muhafaza ediyor, içine gömülü kalıyor, yalvarmıyor, ağlamıyordu. Kültürsüzlüğü dolayısıyla her hangi bir Tarih mefhumuna kendisini bağlı saymadığından, hayatı sadece fizyolojik bir vakıa olarak gördüğünden, iptidailiğin meziyetlerini de kusurlarını da taşıdığından katı bir metanet zırhı içinde arkadaşlarından ayrılıyordu. Yassıadadaki gündelik hayatında bir değişiklik olmadı. Her hangi bir kimseyle uzun boylu konuşmama âdetini devam ettirdi. Çalımlı hallerine halel getirmedi. Asaleti sadece şekil asaleti olarak anladığından -Devlet Başkanlığı vazifesi görürken iki selefine nazaran bir tek sahada üstünlük göstermiştir: Bu vazifenin protokoler icaplarım yerine getirmede!- halk tarafından yerinden edilmiş bir kralın vakarını muhafaza etti. Her hali ve tavrıyla Marie Antoinette'in çapulcu saydığı ihtilâlcilere karşı beslediği küçük görme hissine benzer bir hissi yüreğinde tuttuğunu belli ediyordu. Aslında Celâl Bayar bütün ömrü boyunca içindeki boşluğu bu neviden tavırlarla gizle-

Dikilecek Heykeller

Dr. Cemal AYGEN

Milletler uzak veya yakın tarihleri içersinde, kendilerini dünya umumî efkarına tanıtan ve bilhassa, millî bünyelerini aksettiren çeşitli ve ehemmiyet dereceleri birbirlerinden farklı hâdiseleri yaşamışlardır. Tarihten evvelki zamanlarda bile, muhtelif kavimlerin bugün halâ medeniyetini muhafaza etmiş olan âbideleri mevcuttur. Orta Asyadaki Orhun âbideleri, Hindistandaki Buda mabetleri, Kadim Yunan çeşitli heykeller Mısırın ehramları, Roma medeniyetinin yetiştirdiği büyük devlet ve siyaset adamlarının heykelleri, bu milletlerin tarihleir bakımından ayrı ayrı değer taşımaktadırlar.

İslâm âlemi, dini bir inanışın neticesi olarak resim ve heykeli yasak ettiğinden, bu medeniyet sahasında aynı çeşit sanat hareketlerine rastlanmaz. Bununla beraber cami, imaret, mescit, çeşme gibi bir hayır gayesini güden ve milletin değerlerini ebedîleştiren eserlere bu medeniyet sahasında da rastlanmaktadır. Gerçi Mimar Sinanın zamanında yapılmış ve dikilmiş bir heykeli yoktur ama bir Süleymaniye camii, bir Selimiye şaheseri düşünüldüğü veya görüldüğü zaman gözlerimizin önünde azametli Ur Osmanlı İmparatorluğunun hâkimi Kanuni Sultan Süleyman, Yavuz Sultan Selim ve Mimar Sinan gibi dehâlar canlanır ve bunlarla, millet ve vatandaş olarak gururlanırız, iftihar ederiz. Beşiktaş iskelesine çıkıpta Ak denizin güneşi altında yanmış çehresiyle koca Barbarosu ve leventlerini tunçlaşmış olarak gördüğümüzde bir Türk gölü haline gelmiş olan Akdeniz gözlerimizde canlanır ve alevler arasında Andrea Doria donanmasının kaçışını, perişanlığını hisseder, talihimizin bir parçası olan bu büyük adamı bir daha benliğimizde duyarız.

Memleketimiz tarihinin ve bu tarihi bizzat yaşamış olanların heykellerinin dikilmiş olması Cumhuriyet devri ile başlar. Bu hareketin ilk belirli eseri, yanılmıyorsak İstanbul Taksim abidesidir. İstiklâl savaşımızda birinci derecede rol almış bulunanlar, başta Atatürk, İsmet İnönü ve Mareşal Fevzi Çakmak olmak üzere, bu âbidede ebedileşmişlerdir. Daha sonraları memleketin muhtelif yerlerinde bu devrin ileri gelenlerinin heykellerinin dikildiğini görürüz. En küçük bir köy meydanından eh büyük şehirlerimize kadar her yerde Atatürkün bir büstü, küçük bir heykeli veya tarihi bir anı ifade eden âbidesi mevcuttur.

İşte bir milletin tarihini yaşatan ve ebedîleştiren bu sanat eserleridir. Tarihleri müstakbel nesillere intikal ettiren bunlardır.

1950 senesinden sonra, gericilikte en ileri safhaya ulaşmış olan Demokrat Parti İktidarında bir heykel dolayısıyle bir tarih düşmanlığı başlamıştı. İsmet İnönü nün heykellerinin kaldırılması yanında Atatürk heykellerini taşlamak ve çekiçlemek hareketlerine de maalesef rastlanmıştır. Bu devrin Demokrat Partisinin ileri gelenleri, tâli bir takım davranışlarla bu hareketleri tasvip etmediklerini bildirmiş olmalarına rağmen, alttan alta, gizliden gizliye, iktidarda kalmak hırsıyla, rey temini gayesiyle bu çirkin ve gerici tutumu desteklemişlerdir. Nihayet Atatürk inkılaplarını reddeden zihniyet, her şeyi ile bu inkılâplara bağlı, ruhen her biri birer Atatürke olan Türk gençliği ve Türk Ordusunun azmi karşısında mukavemet edememişler ve 27 Mayıs İnkılâp hareketi ile lâyık oldukları muameleye maruz kalmışlardır. Ama bu devrin unutulmaması ve bu karanlık on seneyi bu millet çektirmiş olanların hafızalardan silinmemesi için memleketin muhtelif yerlerine bu şahısların heykelleri dikilmelidir.

Roma tarihinin meşhur bir hâdisesi vardır. Büyük bir devlet adamı olan İmparator Cattonun bir heykelinin dikilmesi için kendisini seven arkadaşları ve bazı senatörler harekete geçmişlerdir. Vaziyeti ve niyetlerini Cattoya anlatmak için huzura çıkmışlar ve kendisinin bir heykelini dikmek üzere teşebbüse geçtiklerini bildirmişlerdir. Catto, bir an düşünmüş ve onlara şu cevabı vermiştir. "Yok böyle bir' teşebbüse girişmeyiniz. Roma halkının Cattonun heykeli niçin dikildi diye birbirlerine sormalarını asla tasvip etmem ve istemem. Fakat Romalı vatandaşlarım Cattonun heykeli niçin dikilmedi diye birbirlerine sordukları an, ben daha çok ebedileşirim ve bundan daha fazla memnun olurum."

Şimdi biz, demokrasi getireceğiz, insan haklarına hürmetkarız vatandaşın bu hakkı ancak bizim kuracağımız rejimle teminat altına alınmış olacaktır diyerek iş başına gelmiş olanların, bu memleketi 6-7 Eylül hâdiselerine sürüklediğini kendi partisine rey vermediği için bir vilâyeti kaza yaptığını, Tahkikat Komisyonları kurarak keyfi bir idare içersinde vatandaşın her türlü mukaddes hakkını ortadan kaldırıldığını, ateşli silâhlar. göz yaşartıcı bombalar ve coplarla gençlerin hayatlarını tehdit ettiğini unutturmamak için temsili dahi olsa onların heykellerini dikmeliyiz.

Vatandaşlar bu heykeller niçin dikildi diye birbirlerine sorsunlar ve sualin cevabını kendi saf vicdanların da bularak, desinler ki "Bunların heykelleri, insan haklarına hürmet etmedikleri, vatandaşı hiçe saydıkları, yalnız kendilerini düşündükleri, Atatürk inkılâplarına bağlı gençleri öldürmek üzere plân kurdukları için dikilmiştir. Bunları lanetle anarız. Böyle hareket edenlerin cezaları bu âdil ve haksever millet tarafından verilmiştir. Türk milleti bunu asla unutmıyacaktır. Unutmak istiyen bedbahtlar olursa, işte bu heykeller onların karşısına dikilecek ve istikballerini hatırlatacaktır."

C. Bayar bir toplantıda
En sevdiği meşgale

miş, çok konuşmamak suretiyle "biliyor ama söylemiyor" harası yaratmış, daimi surette kendini sıkmış ve şahsiyetini saklamıştı. Bu yüzden mahpusluk devresindeki tutumu zor gelmedi ve yadırgamadı.' Sadece, çalımı Yassıadada biraz garip kaçıyor, çok kimseyi güldürüyor, daha da fazlasını sinirlendiriyordu. Ne kadar katı, nasıl hissiz ve ruhsuzdu. Ailesinden sık sık gelen mektupları bile kayıtsız gözlerle okuyor, ne düşündüğünü bir an sezdirmiyor, yüzü asla gülmüyordu. Zaten başkalarıyla teması yasaktı. Başkaları da kendisiyle temas için öyle aşırı heves duymuyorlardı ki..

Bir Plevne muhaciri

Celal Bayarın hayat hikâyesi 1293 Türk - Rus savaşından başlar. O tarihte vatan topraklarından bir kısmını kaybettiğimizde Moskoflar istilâ ettikleri yerlerdeki Türklere hayat hakki tanımadılar. Çare göç etmek, anavatana kapağı atmaktı. Plevnede de vaziyet buydu. Orada yaşıyan Türk aileleri de varlarını yoklarım bırakarak yollara düştüler. Yola düşenler arasında ilmiye sınıfına mensup Abdullah Fehim efendi de vardı. Abdullah Fehim. efendi Celâl Bayarın babasıdır. Gariptir, aliesi Plevneden gelen ve Türkiyede en yüksek makama geçen Celal Bayar bir Plevne marşının nağmeleri arasında düşmüş, kendilerine bu marşı sembol yapan gençliğin mücadelesi karşısında yenilmiştir.

Abdullah Fehim efendi Türkiyeye geldiğinde kendisine yurt aradı. Bursa ve Balıkesir çevresini gezdi, en sonda Umurbey köyünde karar kıldı. Orada Rüştiye hocalığı yapacaktı. Aynı zamanda müftülüğe de başladı, İşte Mahmut Celâl 1884 senesinde bu köyde doğru. Bu köyde doğdu ve köyünü unutmadı. Gerçi tutumu iptidailiğin ve cakanın neticesiydi. Böylece bir asalet ünvanına likayat kesbettiğini sanıyordu. Nitekim içinde dünyaya geldiği basit köy evini Cumhurbaşkanı olduktan sonra öyle bir tarzda restore ettirdi ki ev basit ve fakir Umurbeyde midir, yosa bir İsviçre şalesi midir anlamak zorlaştı. Odaları düzelttirdi, içlerine yeni eşyalar yerleştirdi bir karyolayi "Üçüncü Cumhurbaşkanımızın doğduğu karyola" adı altında kurdurdu. Sonra da burayı ziyaretçilere açtırdı. Zaman zaman kendisi de Umurbeyi şereflendiriyor eski evi addettiği bu yeni evdi bir gece geçirmek suretiyle hatıralarım tazeliyordu. Buna rağmen Umurbey Bayardan çok faydalandı. Köylülere inanılmaz imkanlar bağışlandı. Su, elektrik getirildi. Taksitle nümune evler yaptırıldı. Sanki Umurbey çöl ortasında bir vahaydı. Tabii sadece Bursanın değil, Türkiyenin bütün diğer köyle rinin gözleri Bayarın köyüne Alkildi ve onda partizanlığın, şahsi kaprisin. devlet hizmetlerini fertlerin emrinde saymanın delilleri görüldü.

Abdullah Fehmi efendi ilmiye sınıfına mensup olmakla beraber oğlu nu pek okutmadı. Gerçi Bayar Cum hurbaşkanlığına getirildikten sonra resmî biyografları küçük Mahmul Celâlin pek siki "hususî tahsil" aldığını yazdılar, hattâ oha Fransız mektepleri bitliktiler: Hakikat şudur ki Bayar kültürün temelini teşkil eden bir talim ve terbiyeden mahrum kaldı. Bunun yokluğunu da ömrü boyunca hissetti. Yoksa kuvvetli bir şahsiyeti, cin gibi zekâsı, cüreti ve hırsı vardı. Kültür bu cevherleri, işleyebilir, onları altın gibi parlatabilirdi. Fakat Bayarın okumamış, okuyamamış bulunması ondaki tabiî, âdeta insiyaki tarafları insan taraflarının üstüne çıkardı. Her mahlûkta, bir hayvan, bir insan tarafı vardır. Celâl Bayarda bunların birincisi ikincisini daima yendi ve Yassıadanın bugünkü sakinine bir tilkinin kurnazlığını, bir çakalın gaddarlığını ve bir kaplanın merhametsizliğini verdi.

Mahmut Celâl biraz büyüdüğünde Doyçe Oryent Banka ufak bir memur olarak girdi ve bankacılığı pratik taraftan öğrenmeğe başladı. Gerçi daha sonraları resmî biyografilerinde Fransız mektebinde geçirdiği kısa zaman "Fransız ihtilâlini ait fikirleri, Voltaire'i, Montesquieu'yü, Jean Jasques Rousseau'yu tetkik fırsatını bulduğu devre" olarak zikredildi: Doyçe Oryent Banktaki memurluğu da "Alman monarşisinin nizâm Ve usullerini, bilhassa şark toprakları üzerinde rekabet kavgalarının içyüzünü tetkik fırsatını bulduğu devre" diye anlatıldı. Ama aslında Mahmut

Bayar Galip Hoca pozunda
Tarihi aldatan adam

Celâl Fransız mektebinde fransıZca dahi öğrenemedi Ve Alman bankasında koyunun bulunmadığı yerde Abdurrahman Çelebi adını taşıyabilecek bilgiyi, edindi.

Komitecilik başlıyor -

Bu sırada Mahmut Celâlin yaşı yirmiye gelmiş, sene 1905 olmuştu. Jön Türklerin faaliyeti yavaş yavaş memleketin büyük şehirlerine yayılıyordu. Nihayet İttihat ve Terakki Cemiyeti Bursada gizli teşkilât yapmak kararını aldığında Mahmut Celâli harar bir eleman olarak buldu. Böylece Bayar politikaya ilk adımını atıyordu. Kendisini en yüksek mevkilere çıkartacak, fakat kültür noksanlığı yüzünden daima oralardan bir boş kova gibi dibi üstüne düşürecek politikaya.. Mahmut Celâl ittihat ve Terakki Cemiyetinde süratle yükseldi, İzmirin kâtibi mesulü oldu. İktidar değişip Hürriyet-i itilâf başa geldiğinde o kendisine has "uyma kabiliyeti"yle başının derde girmesine mâni oldu. Resmî biyografları buna da bir kulp takmışlar, temiz tanınmasının tabiî neticesi olarak belirtmişlerdir ama işin aslında Bayarın komitecilik vasıfları temizliğinden daha büyük rol oynamıştır. Maamafih genç politikacı sonuna kadar bir İttihatçı olarak kalmış, o mekteple edindiği tecrübeleri ömrü boyunca tatbik etmiştir: Metodlar şartlara uyduğunda Bayara başarı sağlamış, fakat şartlara göre metodda tadilât kültürsüz Mahmut Celâl hiç bir zaman başaramamıştır. Zaten büyük noksanı da bu olmuştur.

Birinci Dünya Harbinin sonundaki hezimet Plevne muhacirini Saruhan mebusu olarak buldu. Bayar Osmanlı Meclisi Mebusanına girmişti. Mahmut Celâl İzmirin işgal edileceğini duyduğunda' en seri yoldan tamire geçti ve yer altı faaliyetine girişti. Maksadı bütün mukavemet teşekküllerini bir araya toplamak, onlara yol göstermekti. Fakat bu işi bir mebus hüviyeti içinde yapamayacağını anladığından kılık değiştirdi, din adamı kisvesine büründü ve Galip Hoca adıyla şöhret yaptı. Galip Hoca cevval, , hareketli ve azimliydi. Akhisar, Nazilli, Aydın, Ödemiş cephelerini dolaştı. Gür, siyah saçları, temiz bir cübbesi, beyaz sarığı vardı. Güzel konuşuyor; etrafındakileri inandırıyordu. Din adamı rolünü öylesine başarılı şekilde oynadı ki otuz sene sonra, D.P. Genel Başkanı olarak iktidar mücadelesine giriştiğinde Türkiyenin gördüğü bu en mülevves Cumhurbaşkanı kuvvetli bir mümin, din hürriyetinin bulunmamasından dolayı ciğeri yanık, helâl süt emmiş bir müslüman olarak görünmeye mükemmeldi muvaffak oldu.

Galip Hoca Egeden bir ara İstanbula döndü, mebus kılığını tekrar giyerek Osmanlı Meclisine gitti, orada nutuklar verdi. Sırrını iyi saklamış, Galip Hocanın Saruhan mebusu Mahmut Celâl bey olduğu açıklanmamıştı. Fakat İngilizler hakikati sezmekte gecikmediler. Nitekim Galip Hoca hakkında tevkif kararı çıktı. Ancak Galip Hoca o koku alma hassasıyla vaziyeti sezmiş ve kapağı yeniden Aydına atmıştı. Aydında 56. Fırka Kumandanı Miralay Mehmet Şefik beyin yanına gitti. İstanbul makamları Galip Hoca oralarda göründüğünde tevkifi için mutasarrıfa emir vermişlerdi. Mahmut Celâl Egede Galip Hoca kılığında dolaşmakta devam etti. Faydalı işler de yaptı. Akhisar cephesini idare ediyordu. Demirci efeye müşavirlik yaptı. Gökçen efe, Yörük Ali efeyle dostluk münasebetleri kurdu. Bu vazifeleri başarıyla yürütüyordu. Tabiatı müsaitti ve âdeta kanında komitecilik vardı.

Gerçi sonradan resmi biyografları Celâl Bayarın bu Galip Hocalık devresini âdeta Millî Mücadelenin en alâka uyandırıcı hâdisesi yaptılar ve milli zaferi bile ona bağladılar. Mahmut Celâlin bir hizmet yaptığı muhakkaktır. Ancak bu sırada onun gibi binlerle insan dağ taş dolaşıyor, resmî orduya yardım ediyor, cepheler kuruyordu. Nitekim bunlar o derece çoğaldı ki en sonda hepsini nizami orduya bağlamak zarureti kendisini hissettirdi ve işte o zaman meşhur Çerkes Ethem vakası çıktı.

Ankara Meclisi çalışmaya başlayınca Mahmut Celâl Saruhan mebusu olarak Ankaraya geldi, toplantılara katıldı. Mecliste alâka uyandırıcı bir kaç konuşma yaptı ve dikkati çekti. Ankara o tarihlerde kıymet bakımından öyle ahım şahım bir manzara arzetmiyordu. Mahmut Celâl ilk defa 21 Mayıs 337 de, yani 1921 de İktisat Vekili olarak hükümete girdi. O tarihte 37 yaşındaydı. İktisat Vekilliğinde zafere kadar kaldı. İkinci defa 1933 de aynı makama geldi ve Başbakanlığa getirildiğinde oradan ayrıldı.

Bayar Ankarada fazla bit güven hissi uyandırmadı. Gerçi kendisine hangi hizmet teklif edilse yapıyordu. Nitekim Gazi emredince Komünist Partiyi bile kurdu Çerkes Ethemin Yeşilordu vakasında da ondan istifade olundu Fakat Çerkeş Etheme Bayan gönderen Atatürk bu adama dikkat etmesini İnönüye ve ayrıca ve hususi surette bildirmişti. Mahmut Celâlin mönüyü Çerkes Etheme götürme teşebbüsü bu yüzden akim kaldı. Bayar ve arkadaşları yalnız gittiler. Ancak onlar oradayken Çer-

Gençlerin Bayar için hazırladıkları döviz

Yalancının mumu

kes Ethemin Yeşilorduyla temas halinde bulunduğu tesbit edilerek bir telgrafçı tarafından Ankaraya bildirildi. Mahmut Celâl Çerkes Ethemin tarafını tutmuştu. Sonradan herkesin ne mal olduğu meydana çıktı re bu yüzden Gazi, İktisat Vekilini daha ihtiyatla kullanmaya başladı.

Mahmut Celal daha sonra Mübadele, İmar ve İskan vekaletine getirildi. Cumhuriyet ilân edilmişti. Bu sırada Atatürkün zihninde bir proje gelişiyordu: Milli bir banka kurmak. Elde bankacılıktan anlayan eleman olarak Doyçe Bankın eski memuru vardı. Atatürk İş Bankasının başına Celâl beyi getirdi ve ona elinden geldiği kadar yardım etti. Bayar tam sekiz sene bankanın başında kaldı. İş Bankasının gelişmesinde bir hissesi bulunduğunu inkâr etmek de caiz değildir. 1982 yılında İktisat Vekili Mustafa Şeref bey kabineden ayrıldığında İsmet Paşa Gazinin arzusu üzerine İktisat Vekilliğine Celâl Bayan getirdi. Ancak bu sırada bir "İş Bankası Grubu" teşekkül etmişti ki bunlar devrin afferistleriydi. Bayar bütün siyaset hayatında bu zümrenin temsilcisi oldu ve onları daima tuttu, büyük kazançlar sağlamalarına hem göz yumdu, hem de teşvik etti.

Dönüm noktası

İptidai adamların kudret sahibi olduklarında başlarına gelen, Celâl Bayarın da başına geldi. Etrafında bir şakşakçı kafilesi peydahlandı. Bunların içinde şaklabanlar vardı, kadın temin eden becerikliler vardı, ideal arkadaşları vardı. Artık evlerde toplanlıyor, İktisat Vekili masanın bağında yer alıyor, cümbüşler tertipleniyor, gündüzleri de aynı adamlar marifetiyle işler çevriliyordu. O tarihlerde Bayar şahsen hırsızlık yapmadı, fakat dostlarını zengin etti. Hele üzerinden İnönü baskısı da kalkıp bizzat Başbakan olunca işi büsbütün azıttı. O kadar ki Atatürktin bir hata işlediği bizzat itiraf ettiğinin bugün hayattaki şahidi Afet inandır. Fakat iş işten geçmiştir, Atatürkün rahatsızlığı gittikçe artmaktadır. Buna rağmen Bayarın hayâtında değişiklik yoktur. Başına gemici kasketi geçirip kotralarda sefa sürek, Moda Klübünde eğlenmek manevralarda asker kıyafetiyle gö rünmek Başbakanın büyük zevkleri dir. Bu sırada "İş Bankası Grubu harıl harıl menfaat sağlamakla meşguldü. Cumhuriyet devrinin büyük rezaletlerinden her birinin altında mutlaka Celâl Bayarın adı gizlidir.

Atatürk ölüp te İnönü Cumhurbaşkanı olduğunda Bayar Başbakanlığı bir kısa müddet muhafaza etti. Fakat İnönü karakterinde bir insanın Bayarla uyuşamayacağında zerrece tereddüt yoktu. Nitekim aradan bir kaç ay geçince yeni Cumhurbaşkanı eski Başbakandan istifasını istedi. Ahbaplık fiilen olduğu gibi resmen de sona eriyordu. Bayar bu muameleyi hiç bir zaman unutmadı. Başbakanlıkta kalsaydı ve yuvarlanıp gidilseydi ne olurdu? Atatürkün ölümünde bir intikal devrinin sükunetle geçiştirilmesini sağlamamış mıydı? Şükrü Kayayla Tevfik Rüştü Arasın oyunlarına mukavemet etmişti. Halbuki işin aslında İnönü bir yandan Mareşalin, diğer taraftan Meclis teşkil eden milletvekillerinin büyük ekseriyeti tarafından "tabii halef" telâkki olunduğundan Cumhurbaşkanlığına seçilmişti ve böyla hallerde şahsi minnet hislerini besleyip onları devlet işlerinde tatmine kalkışmak âdeti değildi. O yüzden Bayatı Meclisteki sırasına itmekten çekinmedi.

Biriken hınç

Bayar orada yıllarla kaldı ve lir zamanlar etrafında dönenlerin kendisinden uzaklaştıklarını seyretti. Gerçi bir şaklaban, bir kadın sağlayıcı ve bir kaç ideal arkadaşı dostluklarında vefa gösterdiler. Bazı iş adamları da düşük Başbakana -velinimetlerine- bağlı kaldılar. Ama Cumhurbaşkanı olncaya kadar Bayar çok sıkıntı çekti. Takım takım elbiseleri eskimeye başlayınca Bayar şıklığa pek meraklıdır ve o sahada Atatürkü taklit ettiğinden sık sık gülünç vaziyetlere düşer- bunları dahi yenileyemedi. Bir ara İnönüyle arasının o derece bozuk olduğu rivayetleri çıktı ki Mecliste yanına yaklaşmak cesaret işi haline geldi. Bütün bunlar bu iptidai adamın kalbinde ve kafasında tamir kabul etmez yaralar açtı. Bir yandan ikbal, günlerini arıyor, bir yandan gündelik eziyetlerin Istırabını hissediyor, bir yandan rakibi saydığı ve aslında kendisini hayatı boyunca umursamamış adama diş biliyordu. Bugün sabit olan hakikat şudur ki bu hisler arasında memleket sevgisi hiçbir zaman ehemmiyetli yer almamıştır, İşte, çok partili rejim böyle bir Celâl Bayar buldu ve hâdiseler lerin tabiatı icabı Türkiyenin ilk ciddî Muhalefet Lideri eski Plevne muhaciri oldu.

Umumi nefret

Bayarın son onbeş yıllık faaliyet herkesin hafızasındadır. Muhalefet yıllarında devrin iktidarının sağladığı imkânlarla o kadar inandırıcı olabildi ki 1950 de milletin sevgilisi olarak iktidara geldi. Fakat kudret devri Bayarın bütün foyasının meydana çıkmasına yol açtı. Bugün en sert adamın dahi yüreğinde Yassıada sakinlerinden bir veya birkaçı hakkında merhamet hissi mevcuttur. Ama bütün Türkiyede Bayara acıyan, hâttâ onun yumuşak şekilde cezalandırılmasına razı olan tek şahıs bulmak kaabil değildir. Bunun sebebi rejimin hakiki mesulünün, fenalıklarının menbaının Bayar olduğunu herkesçe bilinmesinden ibarettir. Nasıl İnönünün talihi uzun ömrü olmuşsa, uzun ömür Bayarın talihsizliğini teşkil etmiştir.

Bayar hususi hayatında
Perdenin arkasındaki boşluk

Hükümet

Gayretkeşlik

Geçen haftanın sonunda pazar günü saçları seyrek, sportmen yapın bir genç, İsrailin ünlü raketi Davitmanın en kritik anda topu fileye takmasına bile aldırmadan Tenis Klübünü kapısına koştu. Kapıda bilet kesmekle vazifeli çok güzel iki genç kısın yanına sokuldu ve:

"~ Ne zaman geliyor Cemal Pa--a? Haber verin de oyunu durduralım" dedi.

Sportmen yapılı genç bir vazifeliydi. Final maçının heyecanını bile Bastıracak bir heyecana kapılmıştı. Pek az evvel Devlet Başkanı Cemal Gürselin Ankara Enternasyonal Tenis Turnuvası finallerine geleceği öğlenilmiş ve son derece çekişmeli geçeri müsabaka dolâyısiylâ çit çıkmayan kortta bir telâştır başlamıştı. Sağa sola koşuşuluyor, koltuk temhiirie uğraşılıyor, General Gürseli karşılamak için eski alışkanlıkların verdiği bir gayret sarfediliyordu.

Devlet Başkanının yeri hazırlandığında saat 17 yi gösteriyordu. Oyunu durdurma gibi dahiyane fikrin tartışılmasına da lüzum kalmamış, müsabaka sona ermişti.

Devlet Başkanı Gürsel saat 17.15 sıralarında Klübün modern mimari tarzında inşa edilmiş kapısından içeri girdi. Kapıda bekleşenler ilk bakışta Başkan Gürseli tanıyamadılar. Onlar şapkası hafifçe yana yatmış, iri yapılı bir general bekliyorlardı. Kapıdan içeri giren adam dinçti, babayani tavırlıydı. Ama heybetli görünüşünden eser yoktu. Gürsel İnkılaptan bu yana ilk defa sivil alarak halk arasına karışıyordu. Kapıda bekliyen karşılayıcıların şaşkınlığı bundandı. Devlet Başkanının üzerindeki elbise gri renkteydi. Mütevazi bir kumaştan ve mütevâzi bir terzinin elinden çıktığı belliydi. Yakaları az kolalanmış beyaz bir gömlek giymişti. Yanında Ankara Valisi General İrfan Baştuğ bulunuyordu. Vali resmi elbiseliydi; Gürseli satışın, yakışıklı bir deniz subayı takip ediyordu.

Tenis Klübü idarecilerinim telâşı arasında General Gürsel ağır ağır oturacağı yere ilerledi. Kort bir anda alkış sesleriyle kaplandı. Ne var ki alkışlar birden bıçak gibi kesilm. Şak şak tutanlar Devlet Başkanının son günlerde bu gibi karşılayıcılara yaptığı muameleyi ve ettiği nasihatleri gazetelerden okumuşlardı. İşin garibi, Gürselin şakşakçılıktan Hoşlanmadığının aynı anda akıllarına gelmesiydi. Ancak iş bununla bitmedi. Gürsel oturunca, Generalin yakınına düşme mücadelesi başladı. Bunu Vedad Abut büyük bir meharetıe kazandı ve Başkan Gürselin fotoğrafını çeken foto muhabirlerinin ekranına girmeye muvaffak olabildi.

Cemal Gürsel Tenis maçlarını takip ediyor

Huylu huyundan vazgeçecektir

Gürselin hemen önünde Ekonomi ve Ticaret Bakanı Cihat İren ile esi oturuyordu, tren ve eşi müsabakaya çok evvelden gelmişlerdi. Hükümet üyelerinden ikincisi Adalet Bakam Abdullah Pulat Gözübüyüktü. Başkanının Boluna düşüyordu; Aralarında birkaç sıralık mesafe vardı. Gürsel Çift Erkekler finalini alâka ile takip etti. Gene kısa süren alkışlar arasında siyah Cadillac'a binerek Tenis Klübünden ayrıldı.

Halısız pist..

Gürselin Doğu seyahati pazartesi günü başladı. O gün sabahın erken saatlerinde Hava Kuvvetlerine ait bir uçak Etimesgut Hava Alanında hazırdı. Uçak Devlet Başkanı deneral Gürseli evvelâ Erzincana, oradan da Erzuruma götürecekti. Sabahın serinliğinde pistte uyuklar gibi duran uçağı uzaktan görenler böyle bir seyahatin başlıyacağına ölseler inanmazlardı. Etimesgut Hava Alanı normal bir çalışma gününe başlıyordu. Bunun gibi pek çok uçak kalkacak, inecekti. Hava Alanında tek fevkaladelik etrafta alınan sıkı emniyet tedbirleriydi. Ancak bu emniyet tedbirlerinin de enteresan tarafı vardı. Mesela nöbetçilere gazetecileri bile alana almamaları tenbih edilmişti. Devlet Başkanının seyahati tantanasız, saşaasız, sessizce başlıyordu.

Gürsel ve beraberindekiler saat **7.45** sıralarında Hava Alanına geldiler. Başkanla beraber Başbakanlık Müsteşarı Albay Türkeş ve Milli Birlik Komitesi üyelerinden Albay Fazıl Akkoyunlu seyahat edecekti. Evvelâ Erzincana, oradan aynı gün içinde Erzuruma gidilecekti; Erzu rumdan sonra Trabzona geçilecek, Trabzondan ise Sivasa hareket edilecekti. Perşembe günü Ankaraya dönülmesi karalaştırılmıştı.

Çift motörlü uçağın pervaneleri döndüğünde, alanda vazifelilerden başka kimse yoktu. Tek bir elin al**kış** tutmadığı, sadece vazifeli subaylarm Devlet Başkanlarını askerleri selâmladıkları görülüyordu.

İnkılâp

Borçlar hanesi

Saçları kısa kesilmiş mavi gözlü Kurmay Binbaşı, günlük bir gazete büyüklüğündeki matbu kağıdı önüne serdi. Birinci hamur kâğıt bir istatistik bültenins benziyordu, Üze rinde inceli kalınlı çizgiler vardı; Hane hane ayrılmıştı; Her hanenin üzerinde bazı şeyler yazmakta ve bunlara verilecek cevaplar için boş yerler bulunmaktaydı. Mavi gözlü genç Binbaşı kâğıdı inceden inceye tetkik etti. Gülümsiyerek yanındakilere :

"— Bunun borç hanesi yok mu acaba?"

Birkaç saniye daha aradı ve kağıtta borçlar hanesini buldu. Adetâ sevindi:

"— Hah.. Nihayet dolduracak bir yer bulduk galiba!" Sonra yanındakilere bir kere daha gülümsiyerek baktı.

Hâdise geçen haftanın ortalarında bir gün, B. M. M. nin giriş kapısının soluna düşen ve bir zamanların en önemli kulis faaliyetinin, cereyan ettiği meşhur "Merdivenaltı" ında cereyan ediyordu. Mavi gözlü genç Binbaşı Milli Birlik Komitesi üyelerinden Orhan Erkanlrydı. Tetkik ettiği kâğıt "Mal Beyanı" için doldurulması lâzım gelen formülerdi.

Hakikaten geçen haftanın ortasında Millî Birlik Komitesi üyelerinin mal beyanında bulunmaları için girişilen faaliyet son derece eğlenceli oldu. Hemen hemen bütün üyeler cevap bekleyen hanelerin büyük bir kısmım boş bırakmak mecburiyetinde kaldılar. Doldurdukları yerler aylık gelirleriydi. Bunlar pek mütevazi rakamlardan ibaretti. İtibar gören hanelerin içinde borçlar hanesi önde gelmekteydi. İşlem titizlikle yerine getirildi. Hattâ türlü sebeplerle geç kalanlar endişe bile ettiler. Meselâ Ulaştırma Bakanı Sıtkı Ulay bunların arasındaydı ye bir ziyaretçisinin yanında emir subayına:

"— Aman, şunu çabucak dolduralım,Dilin kemiği yoktur. Yarın öbürgün, şurada beş altı ay kaldılar, neler yapmadılar derler, maazallah" dedi.

Mal beyanıyla alâkalı olarak alınan karar şuydu: Millî Birlik Komitesi üyelerinin kendilerine ve ailelerine ait malları bildiren beyannameleri, Komite memleketin idaresini seçimlerle iş başına gelecek meşru iktidara devrettikten sonra açıklanacaktı. Böylece millet. 38 idealistin işbaşına kaç paralık servetle geçtiğini, işbaşından kaç paralık servetle ayrıldığını öğrenecekti. Doğrusu istenilirse iki beyannamede bir farkın bulunacağından hiç kimsenin zerrece şüphesi yoktu. Zira Milli Birlik Komitesi üyeleri kendilerine bir ek ödenek verilmesini kabul etmemişler, sadece bankalardan bir defaya mahsus olmak üzere beşer bin liralık borç alma hakkının tanınmasını istemişlerdi. Ankarada hayat pahalıydı ve gece gündüz çalışıp eve yemeğe dahi gidememek insanın belini büküyordu. Bu yüzden ,38 üyeden 38 inin de beş bin liralık borcu alma yoluna gideceği muhakkaktı. Bunu son meteliğine kadar ödemek kararında bulunduklarından, işbaşından uzaklaşırken verecekleri beyannamede bir hanedeki rakkam beş bin büyüyecekti: Borç hanesi!

Orhan Erkanlı
Kadifeden kesesi

İncelenen program

Hakikaten işler, geçen hafta da sıkılığını muhafaza etti ve Millî Birlik Komitesi Üyelerinin ömürlerinin büyük kısmı Meclis, binasının dar koridorlarında, sevimsiz odalarında geçti. Komisyon toplantıları, ardı arkası kesilmeyen yeni kanunların tedvini, ilmî heyetlerin hazırladıkları raporların tetkiki Komite mensuplarının günlük işleri arasındaydı. Geçen haftanın içinde hemen her gün öğleden sonra Komite toplandı. Üstelik Ankarada cehennemi sıcaklar başlamış, hele Komitenin toplandığı Bütçe Komisyonu salon öğleden sonraları hararetten durulmaz hale gelmişti. Bir üye "Tevekkeli değil Meclisi bu aylarda tatil ederlermiş!" diye gülümsemekten kendini alamadı.

Muzaffer Çzdağ
Bir söyle, bin dinle

Komite üyelerinin üzerinde geçen hafta hassasiyetle durdukları, İnkılâp Hükümetinin açıklanan ve Komitenin tasdikine sunulan program oldu. Müzakerelerin büyük bir kısmı bu mevzuyla alakalıydı; Program Komite tarafından umumiyetle beğenildi. Ancak, dili biraz ağdalı bulundu. Programın geniş halk kitlesinin anlıyacağı bir dille kaleme alınarak yayınlanması arzu edildi. Programa, bazı ufak -esasda değildeğişikliklerle tasdik, alunacaktı.

Çalışmalar yorucu oluyor, fakat büyük, bir huzur içinde geçiyordu. Doğrusu istenilirse Komite üyeleri ilk günlerde İnkılâbın yurtta bu kadar benimseneceğini ümide cesaret edememişlerdi. Ne de olsa bu bir ihtilâldi. Rahatı kaçanlar olacak ve bunlar İhtilâle karşı durmak istiyeyeceklerdi. Bu bakımdan ilk bir hafta üyelerin hemen hiç biri yanlarından tabancalarım ayrımamışlar, hattâ yedek şarjör bile taşımışlardı. Ama şimdi yanlarından ayırmadıkları tabancaları adetâ birer süs eşyası halini almıştı. Milletin kendilerine güvendiğim, İnkılâbı desteklediğini, verilen firenin yüzde beşten fazla olmadığını görüyor, biliyor ve inanıyorlardı. Bu bakımdan rahattılar, huzur içindeydiler, bunun verdiği kuvvetle yorulmadan çalışabiliyorlardı.

Sual yağmuru

Bunca iş arasında Millî Birlik Komitesi sadece basın mensuplarına karşı cömert davranmakta devam etti ve basın toplantılarını kesmedi. Zaten gazeteciler, hele yabancı gazeteciler, üyelerin peşini bırakmıyordu. Son haftanın 1 numaralı meselesi makabline teşmil edilen bir kanunla vatana hiyanet suçlarında 65 yasını geçmiş kimselere de idam cezasının verilmesinin kabulü oldu. Hâdiselerin cereyan tarzı dolayısıyla Türkiyede bir ihtilâlin yapıldığım adetâ unutan ve her şeyin normal cereyan etmesini bekleyen anglo - saksonlar ihtilâl hukukunun bu cilv«-sini yadırgadılar. Başka bir merak mevzuu ise D. P. nin seçimlere iştirak edip edemiyeceğiydi.

Nitekim geçen haftanın sonunda. bir gün, Mecliste basın mensuplarına ayrılan dikdörtgen şeklindeki, ortasında uzun masa bulunan odada kısa boylu ve İngilizcesinden Amerikalı olduğu kolayca anlaşılan bir gazeteci çok genç bir Kurmay Yüzbaşıya şöyle bir sual sordu:

''— Demokrat Partinin seçimlere katılmıyacağını söyliyebilir misiniz?"

Genç Kurmay, evveli, tatlı tatlı -her zamanki gibi- tebessüm etti. Sonra kelimelerin üzerine basarak şunları söyledi:

''— Türkiyede her vatandaş, onaltı kuruşluk pul yapıştırılmış bir dilekçeyle siyasi parti kurabilir Ve seçimlere katılabilir."-

Genç Kurmay Yüzbaşı Milli Birlik Komitesi üyesi Muzaffer Özdağ idi: Cevap karşı ağzı bir karış açık kalan ve bir türlü kesin karara varamayan gazeteci ise Ünited Press International Ajansının muhabiri David Duğtas..

Pabancı gazeteci işi şakaya vurdu. Yüzbaşıya:

"— Yani ben de; Türkiyede seçimlere katılabilir miyim?'' dedi.

''— Türk tâbiiyetinde olduktan sonra siz de bir elyast parti kurar ve seçimlere katılabilirsiniz. Ancak, asker olmamanız şartiyle. Zira yürürlükteki kanunlarımız, askerlerin politikayla uğraşmasını menetmek-

UPİ muhabiri bu kadarla yetinmedi ve suallerini devam ettirdi. Merak ettiği Meselelerden biri de Ceza Kanununda yapılan ve bir ilim heyeti tarafından gerekçesi hazırlanan değişüklikti. Yaş haddi ile alâkalı değişikliğin sebebi neydi? Bu değişiktik münhasıran sakıt Devlet Başkam Celal Bayar için mi yapılmıştı?

Genç Yüzbaşı bu soruya da güler yüzle cevap verdi. Tasarının gerekçesi açıktı. Üstelik, sakıtlar arasında 65 yasını dolduran sadece Celâl Bayar değildi. Tam 53 sabık bu yaşta veya bu yaşın üstünde bulunmaktaydı. UPİ'nin cin gibi muhabiri konuşmasının burasında bir ihtilâl meclisinin üyesiyle konuştuğunu ve Türkiyede bir ihtilâl hükümetinin bulunduğunu anladı. Mülakata devam etti. Bayar hangi suçla mahkemeye sevkedilecekti. Yüzbaşının cevabı kısa ve kesin oldu: "Vatana hiyanet suçuyla."

Milli Birlik Komitesinin basın toplantıları umumi efkârı aydınlatma bakımından istifadeli oluyordu. Bir defa Milli Birlik Komitesi sözcü diye öyle üyelerini seçmişti ki bunlar hiç bir lâfın altında kalmıyorlar, nükteye nükteyle, ciddiye ciddiyle cevap veriyorlar, en çetin ve beklenmedik sualler karşısında bile sükûnetlerini bozmuyorlardı. Ama daha mühimi bunlar bazı eski tarz gazetecilerin hasretini çektiği "maksatlı basın toplantısı" değil, aydınlatmadan başka gaye gütmeyen batılı balın konferanslarıydı. Ne sözcüler nutuk atıyorlar, ne de gazeteciler sual soracak yerde parlak fikirler bayan ediyorlardı.

Mal Beyan Edecek yerde

Eski İktidarın en şöhretli Adalet Bakanı Hüseyin Avni Göktürkün ba--ın meselesini hal için Temyizde basın dâvalarına bakan dairenin basma getirdiği -ve İnkılâp Hükümetinin ilk iş olarak vazifesinden aldığı- Celil Cevehrioğlunun mal beyanında bulunmasını istemiştik. Celil Cevherioğlu mal beyanında bulunacak yerde savcılık eliyle bir mektup göndermiş. Alışkanlıktan olacak! Zira Cevherioğlunun bu usullerin değişmiş olmasını bilmesi gerekir. Hâdise hatırlardadır: Bu zat, sahibi olduğu bir binasını 600 bin liranın üstünde fiyatla İşçi Sigortalarına satmış, takdir edilen fiyatı beğenmeyince 25 bin lira daha istemiş, ne hikmetse onu da pazarlıksız almıştır. Bir hakimin, dürüst bir hakimin, dürüst bir Millinin bir değil üç ömür boyunca böyle bir servet parçasına -zira Cevherioğlu başka mülklere de maliktir- meşru yollardan sahip olabilmesi için inanılmaz derecede büyük ticarî dehâ gerektiğinden kendisine bir çare göstermiştik: Mal beyanında bulunması! Ama teklif üstadın işine gelmemiş olacak ki ticari dehâsını gösteren başka bir yol bulmuş: Bina takdir ettirecekmişiz, ucuza satmışsa üstünü biz verecekmişiz! Takdir yapılmış, Cevherioğlu 25 bin lirayı da cebe atmış. Başka ne istiyor, anlaması zordur. Gariptir, Cevherioğlu, Ali İpar gibi kimseler alışkanlık neticesi olacak- hep ortaya bir para teklifiyle çıkıyorlar.

Lütfen Göktürkün gözde daire başkam Cevherioğlunun mektubunu -kendi üslûbu ve imlâsıyla okuyunuz:

Akis mecmuası yazı işleri müdürlüğüne

6-7-960 Tarihli ve 407 sayılı nüshanızın 13 üncü sahifesindeki Re--im ve yazıyı gördüm. Resimdeki bina bana alt değildir.

İşçi Sigortalarım, istimlak yolile ve rızam hilafına elimden almış olduğu bina ve arsanın Hakiki Kıymeti, istimlak bedelinin çok üstünde olduğu halde Kurum lehine ve şahsım zararına alarak Kıymetinin ancak yarısı Takdir edilmiştir bu itibarla mecmuanıza şu Teklifi yapıyor ve cevap bekliyorum. Yenişehrin merkezinde bin kûsür metre kare arsa ve dört katlı apartmanın hakiki Kiymetini Tarafsın ehli vukuflara Takdir ettirelim. Takdir noksan çıkarsa farkı derhal ödeyeceğim, fazla çıkdığı Takdirde sıradaki farkı akis mecmuası sahipleri ve bu *yazıyı yazan zat, bana ödemeyi kabul edeceklermidir işçi sigortası tarafından istimlâk edilmiş olan bina ve arsa, malatyadu ecdadımdan intikal eden ve malatya şehrinin bitişiğindeki çiftlik ile eşimin ana ve babasından intikal etmiş olan istanbul ve Trakyadaki gayri menkullerin satış bedellerinin hasılasıdır. Hâkim, anasız, babasız, varlıksız dünyaya gelmiş insan demek değildir, ve her Hâkimin mal tevarüs etmeğe hakkı* olmayan *ve yalnız maasile geçinen bir insan olduğunu iddia etmek ne dereceye kadar doğrudur, mecmuanızın hakkımdaki isnadları iftiradan ibarettir 30 senelik Hâkimlik hayatımda benim için hiç* bir kimse *böyle bir isnadı hatırından geçirmemiştir. Temyizin basınla alakalı kararlarını imza edilmeden Hükümet adamlarının öğrendiği yolundaki sözlerde Tamamile yalandır böyle bir hal vaki olmamıştır ve olamaz.*

Mektup hakikatleri ifade etmemektedir ve bunu ispat edeceğiz.

1 — Cevherioğlunun bahsettiği miras bugünkü servetini sağlamaz,. Mal beyanında bulunsun, vaziyet aydınlanacaktır.

2 — Resmideki bina Cevherloğluna aittir.

8 — Temyizin basınla alâkalı, kararlarını imza edilmeden hükümet adamlarının öğrendiği doğrudur: Cevherioğlunun dairesinin 25 Ekimdi-imzaladığı bir hükmü Menderes 16 Ekimde gazetecilere açıklamış ve bu o tarihte hem yazılmış hem de bir sözlü soru olmuştut. Menderes soruyu bugüne kadar cevaplandırmamıştır.

Şimdilik, Cevherioğlunun mal beyanını bekliyoruz. Ondan sonra bizim beyanımız başlayacaktır.

Erkenciler..

Geçen hafta, sadece Milli Birlik Komitesi üyeleri için yorucu geçmedi. Başbakanlığın bir odası vardı ki sabahın erken saatlerinden itibaren, yüzlerinden mesut ve canlı oldukları kolayca anlaşılan adamlarla dolup taşıyordu. Bu adamlar İnkılâp Hükümetinin Bakanlarıydı. Bakanlar Kurulu umumiyetle sabahın erken saatlerinde toplantıya başlıyordu. Müzakeresi gereken meseleler öğleye kadar tartışılıyordu.

İşte bundan dolayıdır ki, geride bıraktığımız haftanın ortalarında bir gün, Başbakanlık binasının önündeki isfendan ağaçlarında cıvıldaşan kuşların sesleri kesilmek üzereyken çok uzun boylu, kıvırcık kırsaçlı bir adam çevik adımlarla Başbakanlığın merdivenlerini çıktı. Saat sabahın 7.45 iydi. Uzun boylu adam İnkılâp Hükümetinin Devlet Bakanı Âmil Artüstü. Artüs çalışmaya erken başlayan Bakan olarak isim yapmıştı. Vazife aldığından bu yana hemen hemen her sabah hu saatlerde Başbakanlığa geliyor ve odasına çıkarak günlük işleri üzerine eğiliyordu.

O gün de Bakanlar Kurulu toplantısı vardı. Artüsü Şefik İnan ve Devlet Başkanı General Gürsel takip ettiler. Saat 9 u gösteriyordu, ki Başbakanlığın önü kırmızı plâkalı otomobillerle dolmuştu. İnkılâp Hükümetinin Bakanları birer ikişer geliyorlar ve merdivenleri çevik adımlarla tırmanıyorlardı. Dikkati çeken husus gelenlerin son derece sıhhatli ve neşeli olmalarıydı.

General Gürsel, toplantıyı hayırlı günler dileyerek açtı. Bakanlar Kurulunun o günkü gündeminde Uç mevzu vardı. Birincisi, Ereğlide kurulacak ikinci Demir - Çelik Sanayii meselesiydi. Sabıkların, bilhassa Zorlu Dışişleri Bakanı "Bay Yüzde On" un ziyadesiyle faydalanacağı bu tesislerin âkibetinin İktisadî Plânlama Dairesince tetkik edilerek bir neticeye bağlanması kararlaştırıldı. Böylece memleket için mühim faydalar sağlıyacak bir tesisin kimsenin cebine metelik girmeden kurulması cihetine sapılıyordu. Kurul ikinci olarak, Hükümet programı ile açıklanan iktisadî konularda ilgili Bakanların birer rapor hazırlamasını uygun gördü. Son olarak da Köyceğiz nümune kalkınma projesi ele alındı.

Bakanlar Kurulu çalışmalarına devam ederken Başbakanlıktaki isfendan ağaçlarının gölgesinde ikinci bir kurul toplanmıştı: Bakan Şoförleri Kurulu.. Makam otomobillerinin şoförleri bir araya gelmiş, dertleşiyorlardı. Memnundular. Zira sıhhatlerini kazanmışlardı. Artık, direksiyon başında gecenin üçüne, dördüne kadar garsoniyer veya paviyon kapılarında beklemekten kurtulmuşlardı. Ayrıca, otomobille Bakan metresi alma âdeti de kalkmıştı.

Saat 12.18 de Başbakanlığın kapısında ilk olarak Sağlık Bakanı Dr. Nusret Karasu göründü. Kahverengi bir elbise giymişti. Gülüyordu. Onu Devlet Bakanı Şefik İnan takip etti. Taha sonra sırasıyla Uluer, tren ve Alican gölündüler.

Asker Bakanlar birbiri ardı sıra binayı terkettiler. Evvelâ, Kızıloğlu elinde, her zaman olduğu *gibi,* sigarasıyla ağır ağır merdivenleri indi. Yanında iki genç teğmen vardı. Kapıda bekleşenleri selâmladı. Onun arkasından Sıtkı Ulay ve Fahri özdilek Başbakanlıktan çıktılar. Âmil Artüs saat 12.40 da, Sarper ve Gözübüyük ise onbeş dakika sonra kapıda gönündüler ve otomobillerine binerek uzaklaştılar.

Başka bir seferberlik

İşte, haftanın ortasında bu Bakanlardan biri gazetecileri toplıyarak bir basın toplantısı yaptı. Bakan, sırtında yüklerin en ağırlarından birini taşıyan Millî Eğitim Bakanıydı. Eğitim seferberliğini memleket meselelerinin başında gören Millî Birlik Komitesi evvelâ Bakan Fehmi Yavuzu seferber etmiş, o da kendi teşkilâtını "askere almak" la işe başlamıştı. Fehmi Yavuz Millî Eğitim . teşkilâtını yeniden gözden geçirdi, mühendis veya hukukçu Bakanlar elinde oyuncak edilen bu teşkilâta bir eğitimcinin özlediği düzeni vermeye koyuldu. Bakanlıkta büyük değişiklikler yapıldı. Daire müdürlerinden bir çoğu alınarak yerlerine işinin ehli ve ekserisi ilim adamı olan insanlar getirildi. Küçük bakanlık binası artık bir arı kovanını andırıyordu. Koridorlar günün her saatında gidip gelen, koşuşan insanlarla doluydu.

Yavuz, yaptığı bir seyahatin intibalarını basın mensuplarına anlatmak için gazetecileri topladı. Basın konferansı bakanlığın toplantı salonundaydı. Bakan sözlerine şöyle başladı:

"— Himmetdedede -İnönün Kay-

— ADAM HAKLI. BİR KRAVATA BU KADARI YAPILMAZ..

seri seyahatında yolunun kesildiği mevkidir- bizim de yolumuzu kestiler.;"

Gazeteciler şaşırdılar. Ama Bakan gülerek devam etti:

"— Ancak, bu sefer halk bizi bağrına basmak için çevirdi. Yolumuzu kesen, polisler değildi."

Yavuz, öğretmenlerle yaptığı konuşmaları ve öğretmenlerin Milli İnkılâp hareketinde aldıkları ve alacakları vazifeleri anlattı. Sivas gezisinde en fazla duyduğu, İhtilâlin marşı olmuştu. Herkes bir ağızdan Pilevne marşını söylüyordu. Hele yaşlanmış öğretmenler görülmeğe değerdi. 27 Mayıstan önce emekliye sevkedilmelerini isteyen bu insanlar şimdi vazifelerinin başına dönmüşlerdi ve yürümez hâle gelinceye kadar çalışacaklarını belirtiyorlardı. Emeklilik kelimesini ağzına alan tek öğretmene rastlanmamıştı. Her öğretmen bir irfan ordusunun başındaydı. Asker, işi silâhla halletmiş, öğretmen şimdi dâvayı bilgiyle yürütmeğe çalışıyordu. Milli Eğitim Seferberliğinin tek zor tarafı mali portesiydi. Tamtakır devlet kasaları bu meselede de çalışkan Bakanın karşısına dikilmişti. Bunun halli için çalışılıyordu.

Yavuz, daha sonra sakıt iktidarın Milli Eğitim dâvasını nasıl bir politik oyun haline getirdiğini anlatmağa başladı. Sözlerinin burasına geldiğinde tavşan kanı çaylar yetişmiş ve Prof. Yavuz iki şekerden birini eliyle ikiye bölerek, birbuçuk şekerli çayından bir yudum almıştı.

Sakıtlar, 1960 bütçesinde "öğretmensiz okul yok" diyebilmek için diğer bütün işlerde olduğu gibi "Colomb'un yumurtası" efsanesine başvurmuşlardı. Ortaokul mezunu dahi olmayanlar öğretmen diye köy okullarına yerleştirilmişti. Bazı okullar açmışlar, açılan okulların ne statüsünü, ne idare şeklini bir esasa bağlamışlardı. Okul adetâ gökten zembille indirilmişti. Öyleydi ki, buralarda okuyanlar şimdi bakanlığa yana yakıla müracaat etmekte ve "Biz okuyoruz ama, okulun kaç yıl olduğunu, sınıf geçip geçmediğimizi bile bilmiyoruz" diyorlardı. Bunların başında Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu gelmekteydi. Açılışı sakıtların nutuk kolleksiyonunu zenginleştirmekten başka bir işe yaramıyan bu okul şimdi bir dertti. Gerçi böyle bir okulun tam olarak açılması ve tedrisata başlaması eğitim dâvasında bir merhaleydi. Gelgelelim hepsinde olduğu gibi Colomb'un bu yumurtası da cılk çıkmıştı. Bakanlığın koridorları bu okulun geleceklerinin ne olacağını soran talebeleriyle dolup taşıyordu.

Amil Artüs
Kuşlardan evvel

Yavuz, Milli Eğitim dâvasının hallinde büyük bir rol oynayacak İlk öğretim Tasarısının süratle gerçekleştirileceğini de bildirdi. Çayım ve söyliyeceklerinş bitirmişti Gülümsiyerek gazetecilerle vedalâştı ve çalışmak üzere makamına geçti.

Ayak uyduramayanlar

Ancak ihtilalin ikinci ayının tamamlanmak üzere olduğu bu günlerde bütün devlet dairelerinin İnkılâba ayak uyduramadığı gene geçen hafta yapılan bir basın toplantısında ortaya çıktı. Fehmi Yavuzun gazetecilerle görüştüğü gün gazetelere bir telefon daha ediliyor ve İstatistik Genel Müdürlüğünde bir basın toplantısı tertiplendiği, çok ilgi çekici bilginin verileceği söyleniyordu. Gazeteciler için istatistik Genel Müdürlüğü hakikaten alâka uyandırıcı bir müesseseydi. Eski İktidar devrinde kapalı kutu halinde tutulan ve bunu sağlamak için başından Şefik İnan uzaklaştırılan bu müessese adına acaba neler açıklanacaktı?

Toplantıyı mavi gömlekli, kravatsız, keten elbise giymiş, genizden konuşan bir zat yapmaktaydı. Bu şahıs gazeteciler için yabancı sayılmazdı. Bir zamanlar D.P. iktidarının borazanı Zafer gazetesinde sık sık görülen, gazetenin koridorlarında alımlı çalımlı gezen ve arada bir oraya şaheser makaleler döktüren zatın adı Sadi Karseldi. Eski alışkanlığından olacak, sorulan suallere ve gazetecilere pek yüz vermiyordu. Gazetecilerin sorduklarına mukabeleden ziyade yeşil mürekkepli kalemiyle önündeki beyaz kâğıda şekiller çizen | sel, kurtuluş yolunu "buna cevap vermeğe yetkili değilim" cümlesinde bulmuştu. Ne var ki, gazetecilerin sordukları sualler at ile deve de değildi. Onlar, sakıtların istatistiklerde ve yapılan bazı anketlerde değişiklik yapıp yapmadıklarını, Devlet Radyosu vasıtasıyla ayyuka çıkarılan rakamların doğruluk derecesini, Başbakanlık tarafından istatistiklerin sansür edilip edilmediğini öğrenmek istiyorlardı. Karşı taraf bir duvardı. Hiç bir şey söylemeğe yetkili değildi. Gazeteciler bir ara toplantıyı terk etmeği bile düşündüler. Ancak iş oldukça eğlenceli hal aldığı ve eski Zafer muharririnin hareketleri son derece cazip hale geldiği için bu fikirlerinden vazgeçtiler.

Verilen bilgi, nüfus sayımının 23 ekimde yapılacağı, ayrıca 20 büyük şehirde tipik bir mesken anketine girişileceğiydi. Karsel bunları söyledikten sonra anketlerde ortaya çıkan eğlenceli hikâyeleri anlatmağa başladı. Ama gazeteciler hikâye dinlemeğe gelmemişlerdi. İstatistik Genel Müdürlüğü için bütçede ayrılan yüzbinlerce liranın nerelere sarfedildigi bir basın mensubu tarafından soruldu. Bir diğeri Ziraat ve Sanayi sayımlarının neden gelecek yıla bırakıldığının cevabını istedi. Pahalı kumaştan keten elbiseli zat suallerden canının sıkıldığını belli edercesine bir hareket yaptı ve toplantı sona enli. Gazeteciler salonu terkederken ne yazacaklarını derin derin düşünüyorlardı.

Biri daha

Ama dairelerdeki huzursuzluk bundan ibaret değildi. Hemen her dairede Soruşturma Kurulları kurulmuştu. Buralara sayısız ihbar yapılıyor, herkes kızdığı şahsı gammazlamaya kalkışıyordu. İşin fenası bazı yerlerde Soruşturma Kurallarına eski iktidarın yakınları, hattâ suç ortakları girmeye muvaffak olmuşlar, vaziyete onlar el koymuşlardı. Böylece şikâyetçi ile kadı değil ama, şikâyet edilenle kadı aynı adam haline gelmişlerdi. Bu hal alâkalı dairenin memurları arasında huzursuzluk yaratıyordu. Meselâ Devlet Su İşleri bunlardan biriydi.

Devlet Bu İşlerinde huzursuzluk Bayındırlık Bakanı Daniş Koperrı teşkilâta yaptığı bir tamimle başladı. Tamimde bütün ihbarların Bakanlıkta teşkil edilen Soruşturma Kuruluna yapılması isteniyordu, İlk bakışta bundan endişe etmek lüzumsuz gibi gelmekteydi. Ne var ki işin iç yüzü öyle değildi. Bakanlıkta teşkil edilen Kurulun içinde evvelce yatırım faaliyetine fiilen katılan bu işleri kanunî

sıfatlarla kontrol ve murakabe eden birçok şahıs vardı. Böylece sorguyu yapacakla, sorgusu yapılacak aynı şahıs oluyordu. Hele ortaya çıkan, bir hadise endişelilar grubunun büyümesine ve endişelerin ziyadesiyle artmasına sebep oldu. Hâdise suydu:

Etlik tesislerinde İdari İşler Şefi olarak çalışan ve D.P. Varlık mahalleni V.C Ocağı Başkanı bulunan Ekrem Erk adındaki şahıs, bu tesisinin ambarlarında 15 ilâ 33 lira yevmiyeyle çalışan bazı gençlerle geçinemiyordu. Bu geçimsizlik eski İktidar devrinde had safhaya gelmişti. Sebep, gençlerin V.C. ye girmemeleriydi. Ancak 27 Mayıs sabahından bu yana V.C. şampiyonu şefin kulağına kar suyu kaçmıştı. Rahatı iyi değildi. Uykuları gayrı muntazamdı. Hergün bir şeyler olmasını bekliyordu. Hela inim inim inlettiği genç memurların -pek çoğu üniversitelidir ve okumak için çalışmağa mecburdurlar- kendisini ihibar edeceklerini duyunca bir plân hazırlamak lüzumunu hissetti. Haziran ayının ortalarında bir gün, sabahın erken saatlerinde, Makine ve İkmal Reisi Suat Yelkini ziyaret etti. Ona gençlerin bir isyan hazırladıklarını bildirdi! İhbara göre gençler Etlikteki 300 kadar işçiyi kandırmışlardı. Konur sokaktaki Korur apartmanında bulunan -Ahmet Salih Korurun da hissesi vardır ve yıllığı için peşin olarak 480 bin lira ödenmiştir- Reisliği basacaklar, taşlıyarak camlarını kıracaklarda Hâdise önemliydi. Suat Yelkin yanma muavini Orhan Sorgucu da alarak atölyeye, bu gençlerle bizzat konuşmak için gitti.

Erk tarafından bu ziyaret evvelce haber alınmış ve gerekli hazırlık ya+pılmıştı. Kendi adamları -eski V.C. liler- zahiri bir miting havası içinde toplatıldı. Üstelik gençler grubuna "Reis sizlerle dertleşecek, konuşacak" denilerek onların da kalabalığın arasına katılmaları sağlandı. Telkin ve muavini geldiğinde mizansen Hasırladı. Komedi muvaffakiyetle oynandı ve perde indiğinde seyirci atölyede bir "iş ihtilâfinın" mevcudiyeti kanaatına vardı. İşçi işyerini toptan terkediyordu. Bu, grev demekti. İş derhal ve büyült bir çabuklukla Genel Müdürlük Haysiyet Divanına, oradan da Bakanlık Disiplin Kuruluna aksettirildik Suçlu: Sekiz fokuz kişilik V.C. aleyhtarı gençlerdi.. Tahkikat o kadar kısa zamanda neticelendi ki olan bitenden teşkilatın bile haberi olmadı. Sadece beş genç, işle rinden çıkarıldıklarını hâdiseden birkaç gün sonra öğrendiler;

Ancak iş kapanmamıştı: Bakanlık Disiplin Kurulu tarafından islerine nihayet verilen gençler Millî Birlik Komitesine müracaat ettiler ve durumu bütün çıplaklığıyla anlattılar. Komita kendine has gizlilik ve hakkaniyetle küçük bir tahkikat yaptı. Çok fazla derine gidilmesini lüzum kalmadan mesele bütün çıplaklığıyla ortaya çıkmıştı. Gençlerin tekrar işe alınması Bakanlığa gizli olarak bildirildi. Geçen haftanın sonunda, işten çıkarılanlardan üçü vazifelerinin başına tekrar döndüler.

İşin böyle mükemmel bir şekilde neticelenmesi Su işlerinde çalışanları ziyadesiyle memnun etti. Biraz rahatlamışlar ve Millî Birlik Komitesi üyelerine olan sonsuz güvenleri bir kat daha artmıştı. Ama endişelerinin tamamen zail olmaması normaldi. Zira bu işlemi yapanlar ve büyük bir çabuklukla yürütenler hâlâ vazife başındaydılar. Ayrıca Etlik ambarında bazı suiüstimallerin ortaya atılmasından Birçok kimsenin memnun olmadığı dedikodusu Kulaklara gelmişti.

Söylenen, bu ambarlara alman malzemeyle ilgiliydi. Satın alınan malzemenin içinde bilhassa Verdi Limited Şirketi tarafından monte edilen jipler ve pikaplar vardı. Verdi Limited Şirketi bu *jipl*erden D.P. ye de satmıştı. Ancak satış muamelesinde şirket, sattığı malların normal fiatının dününda bir para almıştı. Bu açığı kapamak için ikinci bir işlem yapılmış ve Devlet Su İşleri aynı şirketten normal ve resmi fiatın çok üzerinde bir fiatla jipler, pikaplar almıştı. Yani D.P. ye verilen haraç bir

Hilmi Yavuz
Eğitimde bir eğitimci

devlet dairesinden Su İşlerinden çıkarılmıştı. Böylece Verdi zarar etmiyor, D.P. ucuz jip alıyor, -tâbir mazur görülsün- kazığı hazine yoluyla millet yiyordu. İşin eğlenceli tarafı, Verdi Limited Şirketi Umum Müdürünün şimdiki Bayındırlık Bakam Daniş Koper olmasıydı... Verdi Ltd. Şirketi işin ne derece içindeydi, bilinmez. Ama Bakanın o müesseseyle bir alâkasının bulunması -hiç kastı olmaksızın tahkikata yardım etmek isteyecekleri gayrıihtiyari ürkütüyordu.

Bir kayıp aranıyor

Böylece, geçen hafta içinde başkentte hayat devam edip giderken bir dairede de bunların neticesi alınıyor, deliklerden adamlar çıkarılıp alâkalılara teslim ediliyordu. Dairenin adı Emniyet Genel Müdürlüğüydü, Soruşturma Kurulunun işe başlayışından bu yana Genel Müdürlükte vazifeli askerlerin başlarını kaşıyacak zamanı kalmamıştı. Gün geçmiyordu ki birisinin yakalanması veya saklandığı yerden alınıp getirilmesi icap etmesin. İşte bu iş yorgunluğu ile geçen geride bıraktığımız hafta içinde bir gün 25 yaşlarında, gözlüklü, hareketlerinden son derece çekingen ve üzgün olduğu anlaşılan bir genç Emniyet Genel Müdürlüğü Hususi Kaleminin kapısını korkarak iki defa vurdu. İçeriden bir cevap alamayınca aynı Ürkeklikle darbeleri tekrarladı ama gene de duyuramamıştı. Çekine çekine, odanın kapısına araladı. İçeride iki genç Binbaşı hararetle bir şeyi tartışıyorlardı. Mevzuun mühim olduğu belliydi. Anlaşılıyordu ki kapının çalınmasını bu yüzden işitmemişlerdi. Gözlüklü Binbaşılardan birinin önünde durdu. Elindeki kâğıdı uzattı ve bekledi. Halinden bir şeye ziyadesiyle üzüldüğü açıkça seziliyordu.

Binbaşı Emniyet Genel Müdürlüğüne hitaben yazılmış dilekçeyi dikkatle okudu. Sonra yanındaki arkadaşına gösterdi. O da dilekçeyi gözden geçirdi. Başını kâğıttan kaldırdı ve bekleyen gence:

"— Peki kardeşim: Derhal tahkikata başlarız. Sizde bir resmi var, mı acaba?" dedi.

Gözlüklü genç cebinden bir cüzdan çıkardı. Cüzdandaki dört resim içinden birisini subaya uzattı. Neredeyse ağlayacaktı. 6X9 ebadındaki resim Ankara Akşam Tekniker Okulu Makine Şubesi birinci sınıf öğreticilerinden Gökhan Kılıçkırana aitti. Resmi veren genç, Gökhanın ağabeysiydi.

20 yaşlarında olan Gökhan iki aydan beri kayıptı. Ağabeysi kardeşini

iki aydır boşuna beklemiş, nihayet Emniyet Genel Müdürlüğüne müracaat etmeğe karar vermişti. Üstelik kardeşinin Kızılaydaki bütün nümayişlere katıldığını biliyordu. Endişesi bu yüzdendi. Genç öğrenci koyu bir C.H.P. liydi. Sakıtlar hakkında o devirde demediğini komaz, üstelik bun.-ları bağıra çağıra söylerdi. Klıçkıran ailesi Aydında Zafer.' mahallesinde 9. sokakta 5 numaralı evde oturuyordu.

Binbaşı, kayıp Gökhanın ağabeysi olan genci teselli edebilmek için:

" —Belki bir geziye filân çıkmıştır. Buna benzer çok hâdiseler oluyor çünkü" dedi.

Genç, nemlenen gözlerini Binbaşıya dikti ve:

"— Binbaşım, kardeşim eve çok bağlıydı. Böyle bir geziye çıksa muhakkak haber verir, annemi ve beni merakta bırakmazdı" dedi.

Ağabey, kardeşinin sakıtlar tarafından katledildiğini sanıyor hattâ buna inanıyordu. Binbaşı gerekil emri verdi ve genç öğrencinin aranmasına başlandı. Kaybolanlar unutulmamıştı.

Adalet

Ferahlayanlar

Geçen haftanın ortasında Perşembe günü kızgın bir güneş, Başkenti kavururken iki adam Cebeci semtinde duvarları kurşunlarla delinmiş bir binanın önüne gelmişlerdi. Birinci adam gözlüklüydü ve arkadaşının anlattıklarını dinliyordu. Arkadaşı orta boyluydu. Koltuğunun altında şişkin bir evrak çantası taşımaktaydı. Siyasal Bilgiler Fakültesinin kapısına yaklaştıkları sırada koltuğunun altında şişkin bir çanta taşımakta bulunan adam, gözlüklü muhatabına döndü ve Siyasal Bilgiler Fakültesinin duvarlarındaki kurşun deliklerini işaret ederek "Bu kurşunların içinde simsıcak ve gencecik vücutlara saplananlar da oldu" dedi. İki adamdan gözlüklüsü başını iki yana salladı ve dişlerini gıcırdatarak adımlarını sıklaştırdı. Diğeri adımlarını arkadaşına uydurdu ve birlikte duvarlarında kurşun delikleri bulunan Siyasal Bilgiler Fakültesinin büyük kapısından içeri girdiler. Ankarayı kızgın bir güneşin yakıp kavurduğu bu Temmuz günü güneşin âdeta bir ateş parçası haline getirdiği Cebeci asfaltından yürüyerek Fakülte binasına gelen iki adam Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından teşkil edilen tâli tahkikat komisyonlarından birinin iki üyesiydi ve vazifeleri Siyasal Bilgiler Fakültesi önünde cereyan eden "Kanlı

Ayhan Timurtaş
Babaların günahı

Cuma" olaylarım mahallinde tahkik etmekti.

Tam bu sıralarda tahkikat komisyonunun ifadelerine müracaat ettiği 25 kadar Siyasal Bilgiler Fakülteli *genç,* fakültenin koridorlarında 29 Nisan günü saat 13.15 den itibaren cereyan etmeğe başlayan kanlı hâdiselerin heyecanını bir defa daha yaşıyorlar ve bir defa daha o gününün dehşetini, büyük bir iç ezilmesiyle hatırlamağa çalışıyorlardı.

Tâli komisyon odasına giren ve ifadelerine müracaat edilen fakülteliler arasında Namık Argüçün emriyle fakülteye açılan ateşten bizzat zarar görmüş olanlar ve polisin copuna sillesine, tekmesine, tokatına maruz kalmış olanlar da vardı.

Tâli komisyon üyeleri her biri vatan sevgisiyle dolu genç adamları dikkatle dinlediler ve önlerindeki pelür kâğıtlara notlar aldılar.

Nevar ki bu arada bir nokta istemiyerek ihmal edilmişti. Fakülte içinde mücadeleyi bilfiil yapanlar yalnız vefakâr ve fedakâr öğrenciler değildi, öğrencilerle birlikte Fakültenin öğretim üyeleri de, vazifeli idare memurları da bu hürriyet savaşına katılmışlar ve onlar da kurşuna, copa ve silleye karşı durmuşlardı. Tahkikatın tam olarak ikmalini vazife kabul eden tâli komisyon üyeleri bu ihmali süratle farkettiler. Nitekim hemen ertesi sabah Fakülteye bir haberci gönderildi ve hâdiselere karışan on kadar idare memuruyla bazı doçent ve asistanlar da yeni B.M.M binasında vazife gören tâli komisyona davet edildiler. Asistanlar ve idare memurları yeni Meclis binasının encümenlere ayrılan D blokunda çalışan komisyonun huzuruna çıkarıldılar ve hiç bir tetir altında kalmaksızın şahit oldukları hadiseleri kâh heyecanlanarak, kâh üzülerek anlattılar.

Haftanın ilk günü başlayan, ortasında kesif bir şekil alan bu tahkikat faaliyeti haftanın sonunda meyvalarını verdi. Şahitlerin ifadeleri tâli komisyon iyeleri tarafından dikkatle gözden geçiriliyor, tasnif ediliyor ve dosyalar tanzim edilerek Yüksek Soruşturma Kuruluna tevdi ediliyordu.

Yeni misafirler

Yüksek Soruşturma Kurulu ve ona bağlı tâli komisyonlar bu şekilde hummalı bir faaliyet gösteren, sakıt ve sabık iktidarın kirli çamaşırlarını ortaya dökerek emniyet makamları yeni tevkifler yapmaktan geri durmuyordu. Eski devrin nimetlerin den faydalanmak yolunda her türlü günahı işleyenlerin şeref sahibi insanlar gibi sokaklarda ellerini kollarım sallaya sallaya dolaşmalarına elbette müsaade edilemezdi. İşte bu tevkiflerden bir yenisi de geçen haftanın sonunda Ankarada yapıldı. Hâdise Bahçelievlerdeki Dikmen Yapı Kooperatifi evlerinin 33/A numaralısında başladı ve Emniyet 1. Şube Müdürlüğünde nihayetlendi.

O gün, üzerinde japone kollu yazlık bir elbise ve gözlerinde duman renkli gözlük bulunan bir kadınla koyu renk elbiseli, ince «bıyıklı, saçları arkaya doğru itina ile taranmış, kibar tavırlı genç bir adam Dikmen Yapı Kooperatifinin inşa ettirmiş bulunduğu 33/A numaralı apartmandan çıktılar ve hemen yoldan geçen bir taksiye çevirerek bindiler.

Otomobile büyük bir heyecanla binen bu genç kadın ve adam iki kardeştiler. Kadının adı Ayhan Timurtaştı. Sabık Balıkesir milletvekili Halûk Timurtaşın eşi idi. Yanındaki son derece şık, orta boylu adam ise Oğuzhan Koraltandı ve sabık Meclis Başkan. Koraltanın oğlu idi.

İki kardeş otomobilin içinde birbirlerine bir parça daha sokuldular ve akibetlerini tahayyül ettiler Otomobil Gülhane hastanesine gidern yola saptı, bakanlıkları süratle geçerek yeni Meclis binasının önünden uzanan asfalta girdi. Koraltanın sevgili iki çocuğu Gülhane hastanesine muayene olmak içn gitmekteydiler. Her iki kardeşin de uykularının bir hayli intizamsız hal aldığı şu günlerde bir asabiyeciye görünmekte fayda vardı. Ne var ki bu defa asıl has-, ta Ayhan Timurtaş idi. Zira eşinin Yassıadada ikamete mecbur edildiği günden bu yana bir türlü uyku uyu-

yamamış, uyuduğa zamanlar da kâbuslarla uyanmıştı. Üstelik devamlı olarak geçirdiği sinir buhranları sebebiyle Sırtında ağrılar peydah olmuştu; Sözün kısası Ayhan Timurtaşın tedaviye ihtiyacı vardı.

Yeşil otomobil iki sevgili kardeşi Gülhane hastahanesinin kapısının önünde bıraktığında Ayhan Timurtaşın benzi bir parça daha sararmıştı. İki kardeş otomobilden indiler, doğruca sinir ve ruh hastalığı polikliniğine yollandılar. Mütehassıs doktor bu âşinâ çehrelere icab eden nezaketi gösterdi. Genç kadına Bellergal ve müsekkin ilâçlar verildi. Yorulmaması tavsiye edildi. İki kardeş Sinir ve Ruh hastalıkları kliniğinden sonra Röntgen mütehassısını ziyaret ettiler; Orada genç kadının sırt ve bel ağrılarının sebebi keşfedilir ümidiyle röntgeni âlındı. Sonra iki kardeş kol kola girdiler ve hastahaneyi terk ettiler. Ancak Ayhan Timurtaşın bir parça daha yorulmuş ve sararmış olduğu dikkati çekiyordu. Herşeye, yorgunluğa rağmen iki kardeş de büyük bir rahatlıkla yola çıktılar Ve boş bir taksi beklemeğe koyuldular. Bu bekleme uzun sürmedi. Önlerinde siyah bir otomobil durdu ve içinden inen iki kişi Koraltan kardeşlere doğru yürüdü, kendini takdim etti. Siyah otomobilden inen iki kişi emniyete mensup sivil polislerdi ve mâsum bir arzuları vardi: İki kardeşi biribirinden ayırmak...

Vazifeli memurlar Oğuzhan Ko-Koraltanın Birinci Şubeye kadar zahmet etmesini istiyorlardı. Davet son derede nazik yapılmıştı. Küçük Koraltan bu nazik davete icabeti bir vazife saydı. Ancak bu arada Ayhan Timurtaş zaten Bozuk olan asabına hâkim olamamış ve müdahale etmek istemişti. Fakat son dakikada kendisini topladı, lüzumsuz müdahaleden vazgeçti.

Gülhane hastahanesi ile 1. Şube arasındaki mesafeyi siyah otomobil süratle aldı. Oğuzhan Koraltan 1. Şubenin mütevazi odasında tahminlerin hilâfına gayet neşeli göründü: Önce üzerindeki eşyaların tesbiti yapıldı. Küçük Koraltanın üzerinden beyaz bir tarak, bir dolmakalemi bir not defteri ve köşesinde O *ve K* harfleri işlenmiş beyaz bir mendille bir miktar bozuk ve kağıt para çıktı.

Böylece sakıt iktidarın sabık Meclis Başkanının "İş adamı" oğlu haftanın sonundaki cuma günü Amerikkan Export Line'deki işinden ayrılıyor ve bir müddet nezaret altında tutulduktan sonra vatani vazifesini de yapmadığı anlaşılarak İstanbuldaki askerlik şubesine sevkediliyordu. Oradan askere gönderilecekti. Küçük, Koraltan lifle tahsilini yabancı memleketlerde ikmal etmiş bu tahsilin Milli Eğitim Bakanlığınca muadeleti tastik edilmemişti. Bu sebeble askerliğini arkadaşlarından ayrı, er olarak ikmal edecekti. Bu arada Oğuzhan Koraltanın bazı marifetleriyle alâkalı dosyanın tetkikine de Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından devam edilecekti.

Ankaranın taşına bak..

Oğuzhan Koraltanın askerlik evrakları tamamlanırken İstanbuldan 18.40 da kalkan Anadolu Ekspresi Ankaraya iki yeni misafir getiriyordu. Bu iki kişi D.D. Yoları sabık Umum Müdürü Sefa Yalçukla, Zorlu Dışişleri Bakanının şahsi dostu armatör Ali İpardı. İpar ve Yalçuk İstanbuldan trene son derece neşeli bindiler. Ankaraya ifadelerinin alınması için götürüldüklerini sanıyorlardı. Yol boyunca neşelerini kaybetmediler.

Saat 8.40 da tren Ankara garına girince iki ahbab çavuşun renkleri biraz değişti. Ankarada oldukça sıkıntılı günler geçireceklerini anlamışlardı. Hele Ali İpar bir hırçınlaşmış bir hırçınlaşmıştı ki gören basın toplantısı yapıyor zannederdi. Ankaraya kadar polislerin nezaketle söylediklerini aynı nezaketle yerine getiren genç milyoner, Ankaraya ayak bastıktan sonra son derece sinirli hareket etmeğe başladı.

Oğuzhan Koraltan
Soyadından faydalanınca

İki ahbab çavuşlar Ankara Emniyet Müdürlüğüne getirildiğinde saat 9 u gösteriyordu. Eski Genel Müdürle, genç milyoneri nöbetçi müdürlüğü odasına aldılar. İpar kapıdan girince sağ tarafta bulunan koltuğa yığılır gibi oturdu. Yalçuk ise İparın oturduğu koltuğun tam karşısına gelen koltuğa âdeta ilişti.

İpar ve Yalçuk odada yarım saate yakın bekletildiler. Bu arada gerekli muameleler tamamlandı ve kapıda bekliyen Station Wagon'a binildi.

İpar çok şık gri bir elbise giymişti. Ayağında tek kat siyah ayakkabılar vardı. Elbisesine nazaran daha koyu renkte gri bir kravat takmıştı. Bu defa Samsun sigarası içiyordu. Sigarayı filitresine kadar içmeden atmamaktaydı. Yalçuk kahverengi bir elbise giymişti. Eski Umum Müdür ve genç milyoner otomobile binince ön tarafta oturan binbaşı Nazmi şoföre:

"— 228. Piyade Alayına gideceğiz evlâdım" dedi.

Şoför gaza bastığında arkada oturanların kim olduğunu bilmiyor Una neden dolayı 229. Piyade Alayına götürüldügüklerini biliyordu. Şoförün taşıdığı ilk sanık bunlar değildi. Arkada oturanlar milletin kesesinden keselerini dolduranlardı. Soruşturma Kurulunun emriyle durulmaları başlayıncaya kadar mevkuf kalacaklardı. Adaletin yanılmıyan eli İparla, Yalçuka kadar uzanmıştı.

Alayın bulunduğu yere gelince otomobilden evvelâ İpar atladı. İstanbuldan getirdiği iki siyah ve son derece şık çantasını aldı. Bu arada Binbaşının elini sıkmayı ihmal etmedi ve ağır ağır mevkuf olarak kalacağı binaya yürüdü. Yalçuka gelince o hiç konuşmamış. Binbaşıyı başıyla selâmlamış ve içeri âdeta koşarcasına girmişti.

Aynı anda mevkuf bulunan bir baba -Koraltan-, iki kardeş -Orhan ve Oğuzhan-, bir eş -Halûk Timurtaş-! Lükse alışık bulundukları halde kışla hücrelerinde yatan milyoner evlâtları! Yassıadayı dolduranlar, Davutpaşadakiler.. Bu haftanın başında manzaranın yüreklere ezik lik verdiği doğruydu. Ama adaletli kılıcı işlemeye başlamıştı ve suçlular cezalarını mutlaka göreceklerdi. Hâ diselerin en güzel izahı tevkifler baş ladığında, İzmir Kordonundan Yunan bayrağı çeken Muammer Çavuşoğ lunun evinde yapıldı. Yunus Nadinin kızı ve Vedat Diclelinin eşi arkadaş lan İhsan Çavuşoğluna geçmiş olsun demeye gitmişlerdi, İhsan Çavuşoğ

lunun kardeşi olan Adananın şöhretli valisi Turan Kapanlı da mevkuftu. İhsan Çavuşoğlu iki ziyayaretçisine sert davrandı, hâttâ acı serzenişlerde bulundu. İçi kin ve hırsla doluydu. Yunus Nadinin kızı bir an baktı, sonra sözlerin en güzelini söyledi:

"— Unutma ki insancığını, eğer biz sana geçmiş olsun demeye gelmeseydik ser. bize baş sağlığı dilemeye gelecektin".

Hakikaten Nazik İhtilâlin dağıttığı adalet, bugün emniyet altına alınmışların tasarladıklarının yanında bir cennet hayatı kalıyordu ve doğrusu istenilirse duyulması tabi! şahsi merhamet hislerinin ötesine geçmek için hiç bir sebep yoktu.

MEKTUP II

Yeni Sabah gazetesinin sahibi Safa Kılıçlıoğlu doymuyor. Bu. "yenilen doymaz" lafının yeni bir delilidir. Hatırlardadır: Çankaya Millî Birlik Komitesinin üyeler riden gördüğü ve tamamile hakkı olan- muameleyi inkâra yeltenmişti; Hafızasını tazeledik. O mevzuu bırakmaya mecbur kaldı. İyi de etti. Ama bunun yerini yeni tecavüzler alınıştır. Kılıçlıoğlu zannediyor ki şirretlik kendi halinde, kendi işiyle meşgul, dürüst ve haklı insanları *ürkütür. Bir gazeteye sahip olmak lekesiz kimseleri lekeleme vasıtası sayılabilir. Yanılıyor ve yanıldığını görecektir. Bunu idrak edinceye kadar her yalanını ilk yalanı gibi ona yalatacağız. Tâ ki lıak ve hakikatin şantaja pabuç bırakmadığını öğrensin.*

Kılıçlıoğlunun lâfı değiştirme gayretiyle yazdığı ve AKİS hakkında eğlenceli ithamlar bulunan yazısına mecmuamızın, imtiyaz sahibi mektupla cevap verdi ve "meslek âdabı" adına bu cevâbın Yeni Sabah okuyucularına duyurulmasını istedi. Meslek âdabı! Kthçlıoğlu aldırmadı bile. Na gam! Kurtul Altuğun mektubu aşağıdadır.

Bay Safa Kılıçlıoğlu

Bir gerçeğin "Veledin Yalanları" diye zarafetinize pek uygun baslık altında fütursuzca inkârı karşısında gönderdiğimiz açıklamanın yayınlanmasını beklerken gazetenizde "Akisin kini" diye yazdığınız başka bir yazıyı okuduk. Meselenin esası hatırınızda olmak gerekiri Çankayada, memleketin yeni idarecilerinden gördüğünüz bir belirli muameleyi bu muamele, sizi kabine toplantılarına alan ve şahsi emirle keyfinize binlerce doları Türkiyede eşi bulunmayan bir otomobil getirtesiniz diye tahsis eden sabık ve sadık ideal arkadaşınız Menderesin size muamelesinden pek değişik olduğundan havadis kabilinden nakletmiştik; Böylee i 180 derecelik dönüşlerin itibar bulacağı ve eski "Etraf" ların bir yeni "Etraf" şeklinde devam edeceği endişesinin varit olmadığını, herkesin aldığı notla kalacağını belirtmek istiyorduk. Fütursuz inkâr teşebbüsünüz karşısında yer zamân, şahıs zikrederek hadisenin doğruluğunu açıkladık ve bunun Yeni Sabah okuyucularına da duyurulmasını sizden istedik; Bunu yapacak yerde, bu sefer, sizinle alâkalı haberi "Akis'in kini" ne vermeye kalkışıyorsunuz.

Esas meseleyi artık dokunmama dikkatinizden dolayı sizi takdir ediyoruz. Bu, o mevzuda gerçeğin inkarına imkân kalmadığının biztat tarafınızdan kabulü mânasın' taşımakladır ki bir insanın noksanını anlamasından büyük fazilet tasavvur olunamaz. Ancak lafı değiştirmeye kalkışmanızın da sizi ferahlatmayacağını göreceksiniz. Akis'in her hangi bir kimseye karşı ne kini vardır, ne sempatisi. Akis'in herkes hakkında, hareketlerinden doğan bir kanaati mevcuttur. Hareketleriniz ortadayken hakkınızdaki kanaatimizi mukayyet bir kine atfetmeniz pek garibimize gitti. Haydi, Akis'in kini var. Peki. sizi bilen herkisin sizi dair Histerini de hep şahsi kinlere Bil yükleyeceksiniz? Kaldı ki "Akis'in kini"ne sebep diye gösterdiğiniz hâdise hiç de anlattığınız gibi cereyan etmemiş, isminden bahsettiğiniz kimse Pariste tahsiline devam ederken isminden bahsettiğiniz gazetenin sahibinden "artık muhabirlik ücretini ödeyemeyeceğiz -bu ücret ayda 200 liraydı-, başka bir yerden bu parayı sağlayabilirsen kal, sağlayamazsan dön, karadaki masan seni bekliyor" tartında aldığı mektup üzerine başka gazetelere, bu arada Yeni Sabaha da iş teklifinde bulunmuştu. Bunda "unutulmayacak kin" doğuracak ne var? Zaten bu hususu açıklamak bana değil; lüzum görürlerse isminden bahsedilen şahıslara ve gazeteye düştüğünden o basit taktiğiniz üzerinde durmağı dahi boş sayıyorum. Benim Yeni Sabah okuyucularına duyurmamak gene meslek âdabı icabı istediğinin Akis'in etti karşı hiç bir kin beslemediği, ancak hareketlerinize, aklınız sıra giriştiğiniz manevralara eski ideal arkadaşınızı yermekte gösterdiğiniz sürate not verdiği hakikatinden ibarettir.

Yalnız bir nokta daha var. "Meslekteki ihüöaÜeİeleHftü -gerek Halk Partisiyle, gerek Demokrat Partiyle teker teker açıklayacağım" diyorsunuz. Aman ihmal etmeyiniz, bu kahramanca "mücadeleler"inizin hikâyesini pek eğlenerek okuyacağız. Bunu söyledikten sonra Akis'in Sarolla müzakereler neticesinde ne şekilde çıkarıldığını da atacağınızı vaad buyuruyorsunuz. İşte o faslı bilhassa biz inanamayacağınız tehalükle bekliyoruz. Akis, demek Sarolla müzakereler neticesinde çıkmış! Dr. Mükerrem Sarolla! İlk defa duyduğumuz bu son derece parlak keşfin tafsilatını öğrenmek bizi de, Yassiadadaki bu karanlık günlerinde o eski ideal arkadaşınızı da bir nebze keyiflendirme hizmeti göreceğinden pek makbule geçecektir. Ne olur. Bay Safa Kılıçlıoğlu, kıymetli ha tıralarınıza -Menderese Türk Basınını yola getirmek için yaptığınız tavsiyelerden ve nedense hepsi aynı akibete maruz kalan dostlarınızdan Nuri Saitle müdaveli efkârınızdan da önce- o kısımdan başlasanıza

Pek ümitli bunamakla beraber meslek âdetlerine bu defa riayet nizi bekler, mektubunun Yeni Sabah okuyucularına duyurulmasını dilerim.

Akis Mecmuası
İmtiyaz Sahibi
Kurtul Altuğ

DİLCİLİK

Kurultay

Açılış

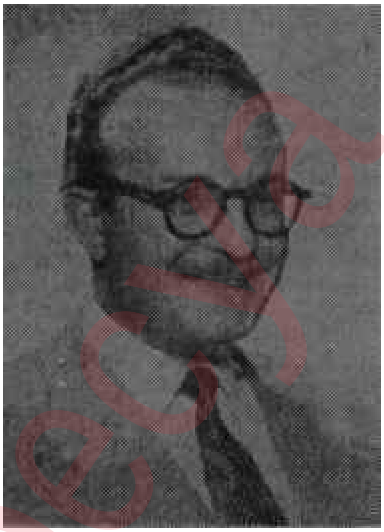
Geçen haftanın başından sonuna kadar Ankarada en çok tartışılan konulardan biri Türk Dil Kurumunun IX. Kurultay çalışmaları **oldu.** Memleketin çeşitli yerlerinden gelen üyeler, bütün bir hafta yollarda, lokantalarda, parklarda, gazinolarda, klüplerde bu işi konuşuyorlardı. Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesinin konferans salonu genel kurul toplantısına ayrılmıştı. Fakültenin ikinci katındaki odalar komisyon çalışmaları için hazırlanmıştı. Yalnız Bütçe ve Hesap Komisyonu, Kurum binasında toplanacaktı.

Kurultay çalışmalarına başlamadan bir iki gün önce Ankaraya gelen üyeler arasında grup grup toplanmalar, konuları tartışmalar başlamıştı. Hava pek sakin görünmüyordu. Kurumun Kavaklıderede yaptırdığı yeni binası için çıkan söylentiler ise hiç de iç açıcı değildi. Üyelerin ilgisini çeken iki komisyon vardı. Bunlardan biri Bütçe ve Hesap Komisyonu öbürü Tüzük Komisyonuydu. Çıkarılan söylentilerin doğruluk derecesi Bütçe ve Hesap Komisyonunun çalışmalarından sonra belli olacaktı. Sağduyusu galip gelen, söylentileri gerçekmiş gibi hemen kabul etmeyen bir kısım üyeler, komisyon raporunu beklemenin doğru olacağını ileri sürüyorlardı. Tüzük Komisyonunun da ilgi çekmesi sebepsiz değildi. Çünkü geçen Kurultayda en büyük gürültü Tüzük Komisyonunun raporu üzerine çıkmıştı. Genel Kurula, Tüzüğün gerici bir anlayışla değiştirildiği, devrimcilik ilkesinin kaldırılmak istendiği duyurulmuştu.

Kurultayın ilk günü Millî Birlik Komitesi adına Kur. Alb. Sami Küçük, ilgiyle karşılanan kısa ama güzel bir konuşma yaptı. Yönetim Kurulu raporu da okunduktan sonra, komisyon seçimlerine geçildi. Komisyonlarda Yönetim Kuruta üyelerinin oy verip veremiyeceği hususu uzun tartışmalara sebep oldu. Sonunda, Kurultaya hesap vermek durumunda olan Yönetim Kurulu üyelerinin komisyon çalışmalarında oylamaya katılamıyacaklarına çoğunlukla karar verildi. Ne var ki, eski Yönetim Kurulu üyeleri oy kullanma hakkının hiç olmazsa Tüzük Komisyonunda kendilerine tanınmasını istiyorlardı. Bu suretle kendi hazırladıkları tüzük tasarısının, daha kolaylıkla komisyondan geçebileceği düşüncesindeydiler, Bütün çalışmalarına rağmen, Genel Kuruldan böyle bir karar alamadılar.

Tüzükte yeni esaslar

Tüzük Komisyonunun ilk günkü çalışmalarında başlıca iki grup arasında hissedilir bir tereddüt havası esiyordu. Bunlar bilim adamlarıyla sanatçılardı. Şimdiye kadar birbirleriyle temasa geçmemiş birbirlerini tanımıyan, fikirlerini bilmiyen iki grup, doğrusu istenirse karşılıklı olarak bir çatışmaya hazır gibiydiler. Cevdet Kudret ile Sunullah Arısoy, komisyon seçiminden önce kafa kafaya vermişler, eski ve yeni tüzüğü noktasına, virgülüne kadar incelemişler, mukayesesini yapmışlar ve tüzüğe konmasını gerekli buldukları yeni maddeler hazırlamışlardı. Komisyon çalışmaları başlar başlamaz

Sunullah Arısoy
Çetin ceviz

iki gruptan da belirli kişilerin tüzük üzerinde hazırlıklı oldukları meydana çıkıvermişti. Bilimcilerden hazırlıklı olanlar Dr. Muharrem Ergin, Doç. Dr. Zeynep Korkmaz, Talat Tekin ve Osman Nedim Tunalı idi. Öbür üyeler konuşmaların seyri içinde ve o anda akıllarına gelenleri söylüyorlardı. Yönetim Kurulu adına Mehmet Tuğrul ile Ömer Asım Aksoy zaman zaman tasarıyı savunuyorlardı.

Çalışmalar ilerledikçe, bilimcilerle sanatçılar arasında gaye bakımından bir ayrılık olmadığı, iki grubun birlikte çalışmasının pekâlâ mümkün olduğu ve eğer böyle müşterek bir çalışma sağlanırsa çok iyi sonuçlar alınacağı meydana çıktı. Türkçenin arılaştırılması ve özleşmesi dâvasında ilimle sanatın aynı ölçülerde hizmeti vardı. İlim adamı, ilmi metodlarla gerekli araştırma ve incelemeleri yapacak, kelime türetecek, malzeme hazırlayacak, sanatçı da hazırlanan bu malzemeyi yuğuracak, pişirip kotaracaktı. Bu iş bu kadar açık' ve sabit bir meşaleydi ve aklı başında hiç bir sanatçının veya ilim adamının itiraz etmesine imkân yoktu. Nitekim Muharrem Ergin Zeynep Korkmaz grubu ile Cevdet Kudret, Sunullah Arısoy grubu bu prensipte kısa zamanda birleştiler.

Yönetim Kurulunun seçiminde nisbi temsil esasına uygun bir yol takip edilmesi hakkındaki Cevdet Kudret - Sunullah Arısoy teklifi, ilimcilerin tasvibiyle karşılandı. Mesele aslında basitti. Eski tüzüğe göre Yönetim-Kurulu 35 i asil 10 u yedek olmak üzere 45 kişiydi. Bu gereksiz ve büyük bir kadroydu. Bu kadro 40 kişiye indiriliyor, 30 asil 10 yedek yapılıyordu. 30 asil üyenin 15'i dil uzmanı, 10'u sanatçı ve yazar, 5'i diğer meslek mensubu oluyordu. Yedekler üçte bir nisbetini muhafaza ediyordu. Bu suretle Kurumun ilmî çalışmalarını daha metodlu ve sağlam bir şekilde yapması mümkün olacak, sanatçı ve yazarlar da daha geniş ölçüde temsil edilebileceklerdi. Geçen Yönetim Kurulunda, bilhassa genç nesil sanatçılarından ancak iki üç kişi, o da, güç belâ, kurula girebilmişti. Yönetim Kurulunun içinden seçilen Yürütme Kurulunu teşkil eden kol başkanlıklarının gerçek bilim adamlarına ayrılabilmesi de ancak bu şekilde, mümkün olacaktı. Sanatçılardan gelen bu teklif ilimcilerin tam desteği ile karşılandı ve kabul edildi.

Sunullah Arısoy, komisyon üyelerinin bir kısmını' epeyce şaşırtan, eski yönetim kurulu Üyelerini ise hiç mi hiç memnun etmeyen bir ilâve madde daha teklif ediyordu. Bu madde de, Arısoyla Cevdet Kudret tarafından müşterek hazırlanmış, savunması Arısoy a bırakılmıştı. Kol başkanlıkları yıllardan beri aynı kişilerin bir çeşit tekelindeydi. Yetişen genç ilim adamlarına imkân verilmiyordu. Üstelik bu kol başkanlıkları bir çeşit memuriyet hâline gelmişti. O kadar ki, eski yönetim kurulu tasarısında seçimle iş başına gelecek yürütme kurulu üyelerinin seçimle iş başından ayrıldıkları takdirde, hizmet sürelerine göre her yıl için bir maaş esası üzerinden ikramiye almalarını ayrı bir madde ile teklif ediyorlardı. Bu maddenin teklif edilebilmesi, hakikaten kol başkanlıklarının bir "memuriyet" olarak düşünülmesinden başka bir şey değildi. Halbuki, artık zaman eski zaman değildi.

Köprülerin altından çok sular geçmişti. His bir hizmet yeri, hiç kimse için "ölünceye kadar" bırakılamazdı. Üstelik iyi çalışsa bile. Demokratik düzende bir "nöbet değiştirme" meselesi vardır. Bu Kurumda da böyle olmalıydı. Üniversitelerin Rektörleri,, Dekanları iki yılda bir değişiyordu; Bir çok demokratik memleketlerde Devlet Başkanlığına seçilme sınırlandırılmıştı. Kurumda da, Yürütme Koluna seçilenler, yani Genel Yasman, Sayman ve kol başkanları ancak iki devre bu görevi yapmalıydılar; Üzerinden iki devre geçmedikçe yeniden seçilmemeliydiler. Ama Yönetim Kuruluna seçilebilirlerdi; Bu suretle de yeni yürütücülere yardımcı olabilirlerdi. Bu yepyeni bir maddeydi ve Kürümün eski yürütücülerini hiç de memnun etmedi. Arısoy, maddenin savunmasını açık, sâde ve Uma edici delilerle yaptı. Bu madde hiç bir şâhsı hedef tutmuyordu. Kimsenin, alınmasına lüzum yoktu. Bu bir zihniyet değişikliği demekti. Genç neslin ilimcisi de sanatçısı da vardı. Bu nöbet değiştirme işi rahatça yürütülebilirdi. Bu suretle kim gelirse gelsin oturduğu yere alışıp da, kalkmamak için fareler, oyunlar düşünmezdi. Bu arada elbette seçim yoluyle vazife almış bir kimsenin gene seçim yoluyla iş başından ayrılması, ona bir ikramiye ödenmesini gerektirmezdi. Bu da maddeden çıkarılmalıydı. Ve çıkarıldı. Tüzüğü baştan sona inceleyen, daha önce tekliflerini hazırlamış olan Cevdet Kudret-Arısoy ekibi ile Ergin - Korkmaz ekibi tüzüğün mütekâmil ve demokratik esaslara bağlanmasını, açık kapıların bırakılmamasını, her organın yetkilerinin açıkça belirtmesini ve sınırlandırılmasını üç gün süren ve zaman zaman sert tartışmalara yol açan görüşmeler sonunda kabul ettirdiler. Ettirdiler ama, haberciler diğer üyelere durumu başka türlü aksetirmekte de gecikmediler. Tüzüğün Komisyonda aldığı şekil tasarıyı hazırlayanları hiç memnun etmemişti. Bir yolunu bulup bu yeni tasarıyı genel oturumda görüştürmemenin çaresini bakmamalıydı. Yıllardan beti bu işlwrin içinde ve bışında bulunanlar yılların verdiği o sonsuz tecrübe ile bu işi gerçekten basardılar. Arısoyların Erginlerin-Korkmazların, Kudretlerin, Tekinlerin Tunalıların alabildiğine bir ülkücülükle yaptıkları çalışmalar, ustalıklı ve tertipli bir taktikte sıfıra indirilebilirdi: Nitekim sonuç da buna yakın oldu.

Hesaplara gelince

Bütçe ve Hesap Komisyonu raporunun görüşülmesi çetin oldu. **Komisyon bazı noktalarda Kurultayın dikkatini çekiyordu. Görçi tesbit ettiklerini bir bir açıklamamış, yalnız "bazı noktalara" işaretli iktifa edilmişti ama bu noktalar bile Kurum hesaplarının pek yolunda olmadığını göstermeğe kâfi geliyordu. Kurumda yetki dışı ödemeler yapılmıştı; Her ne kadar bunlar bir işe harcanmıştı ama, harcamada yetkisizlik vardı. Asıl önemli olan mesele ise bina yapım hesaplarıydı. Bu kasapların iki günde incelenmesine imkan yoktu. Üstelik, bazı usulsüzlükler de vardı. Binanın geçici kabulü yapılmadan mütehhidden teslim alınmıştı. Müteahhide, mal ihzar etmeden ihzarat bedeli ödenmişti, Ödenen meblâğ 250 bin lirayı buluyordu. Müteahhidin parayı alışı ile ihzarati arasında uzun bir müddet vardı. Ayrıca mukavelenin sekizinci maddesine göre; müteahhide hiç bir fiat farkı ödenmemesi gerekirken, 800 bbin lirayı aşan bir fark ödenmişti. Konstrüksiyon bakımından binanın durumu belli değildi. Ve daha başkaları.. Bu durumda bina yapım hesaplarının tasdikinden önce tetkiki gerekiyordu. Kurumun yıllardır saymanlığını yapan; aynı zamanda Tarih Kurumunda da görevli bulunan Uluğ İğdemir, sabık iktidarın Maliye Bakam Polatkana taş çıkartan bir bütçe savunması yaptı, bina hesapları yuvarlak rakamlarla açıklandı ama bunlar kimseyi tatmin etmedi. Kurum 1 milyona yakın bir borca girmişti. Gelecek yıl bütçesinden para harcanmıştı. İğdemiri göre şimdi Satılsa iki milyon edecek bir binaya sahip olunmuştu.Borcun Önemi yoktu. Bu açıklamayı dinleyenler eski İktidarın yatırım politikasını düşünüp gülümsediler! Onlar da borçların savunmasını böyle yaparlardı.**

Arısoy ve arkadaşları bir önerge ile bu işi en iyi şekilde halletmek yolunu teklif ettiler. önergede İki esas vardı. Biri Bütçe Komisyonu raporuna göre hesapların iyice tetkiki gerekiyordu. Öyleyse Yürütme Kurulu üyeleri bu defa aday olmamaıydılar. Bu tetkikin neticesi alınmalıydı. İkincisi tetkinin Maliye müfettişleri ile Mimar ve Mühendisler Odasından istenecek iki yüksek mimar mühendisi tarafından yapılmasıydı. Bu heyet bütün hesapları incelemeli, bir kanun dışı harcama veya yolsuzluk tesbit edilirse, sorumluları hakkında kanuni kovuşturma yapılmalıydı. İnceleme sonucunda herhangi bir yolsuzluk bulunmazsa, heyet ibra edilmiş sayılmalıydı. Bu suretle hem Kurumun manevi şahsiyeti hem ilgililerin şeref ve haysiyetleri en iyi ve en teminatlı tekilde temizlenmiş olur, gerçek de meydana sıkardı.

Bu teklif okununca salonda bir mırıltı başladı. Arısoy sözi aldı ve en muhaliflerinin bile kabul ve teslim ettiği sön derece sakin, hiç bir şahsi tariz ve suçlamaya girişmeden, ölçülü ve ikna edici uzunca bir konuşma yaptı. Bu teklifin kabul edilmesinden elde edilecek faydaları saydı. Konuşma boyunca, ortalığı bulandırmak, havayı bozmakta usta bir takım üyeler bile susup dinlemek zorunda kal» lılar.

Seçimler

Tüzüğün görüşülmesi için çoğunluk sağlanamazken iş seçimlere gelince salon birdenbire doluverdi. Çeşitli listeler elden ele dolaşıyordu. Biri "sarı" listeydi ki "resmi liste" adını lamıştı.ı Eski Yönetim Kurulu tarafından hazırlanmıştı. Bir "Gençler Listesi" vardı. Ayrıca bu iki listeyi destekleyen "gölge liste" ler çı-- kırılmıştı. "Gençler Listesi" da baştan şanslı görunüyordu. Nitekim oylama sona erince 75 resmî listeye mukabil 73 gençler listesi kullanıldığı anlaşıldı.

Kesin neticeler alınınca gençlerden Naim Tirali. Bülent Ecevit **Oktay** Akbal Haldun Taner, Sami N. Özerdim, **Fazıl Hüsnü, Behçet Necatigil, Sunullah Arısoy ve Salah Birselin Yönetim Kuruluna girdikleri anlaşıldı. Bu sanatçılar için gerçekten büyük bir başarı idi ama kurulda genç ilim adamları yazık ki yer alamamışlardı. Bunun ne kadar büyük bir boşluk olduğunu Yönetim Kurulu daha ilk toplantısında tesbit etti. Hepsi ayrı ayrı bir ihtisas dalı olan kollara Başkan seçiminde 85 kişi içinde aday bulabilmek bir mesele olmuştu. Nitekim eski kol başkanlarını seçmekten öteye de gidilemedi. Bir değişiklik Genel Yazmanda oldu. Levendin yerine Çağlar getirildi. Yayın kolu Başkanlığına da Salah Birsel seçildi; Asıl isabetsiz seçim elbette sayman üyelikte idi. Çünkü buraya gene Ulufğ İğdemir getirilmişti. Bu isabetsizlik yeni Yönetim Kurulunun ilk ve en büyük hatası oldu. Gerçi iğdemir sadece t oy farkı ile sayman olmuştu ama neye yarardı!**

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Petrol

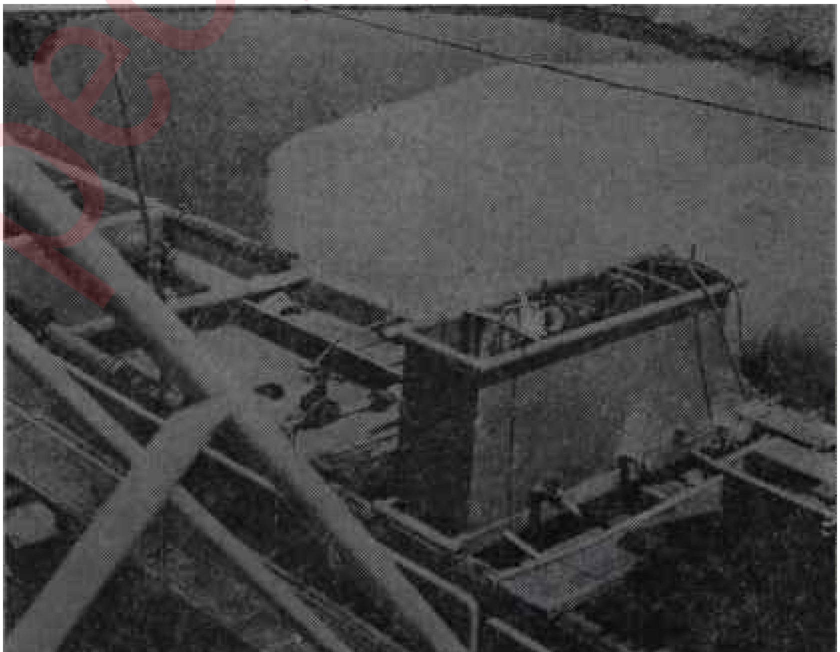
Bulunan nimet

Geçen haftanın sonunda radyolarını açan Türk vatandaşları, Devlet Başkanı Orgeneral Cemal Gürselin bir müjdesine çok sevindiler. Orgeneral Cemal Gürsel, bir yabancı şirketin -Mobiloil- Adanada petrol, bulduğunu açıklıyordu. Bulunan petrol boldu, istihsal imkânları iyiydi, kalitesi Ortadoğu petrollerinin kalitesinin ayniydi.

Bu suretle, Türkiyede tâ 1926'dan beri yapılagelen araştırmalar ilk defa büyük bir başarıyla taçlanmıştı. O yıldan itibaren Maden Tetkik ve Arama Kurumunun mütevazı fakat sabırlı çalışmaları sayesinde memleketimizin jeolojik haritaları yapılmış ve böylelikle petrol araştırıcıları için en lüzumlu vasıtalardan biri temin olunmuştu. Daha sonra 1954 yılında bir Amerikalı mütehassıs tarafından yapılan Petrol Kanunu, Mecliste C.H. P. Muhalefetinin tenkidleri sayesinde aşın tâvizlerinin bazılarından ayıklanarak kabul olunmuş ve böylelikle yabanca, şirketlerin memleketimizde petrol aramaları için yeni imkânlar açılmıştı. Aynı zamanda, Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı adı altında bir İktisadî Devlet Teşekkülü bir miktar özel sermayenin de iştirakiyle kurulmuştu. 1954 den beri yedi bölgeye ayrılan memleketimizde tam 20 şirket çoğu Amerikalı- arama yapıyordu. Bu aramalar, daha çok Güney - Doğu Anadolu ve Trakya bölgesi ile Konya, Adana ve Hatay illerindeydi. Geçen altı yıl zarfında **472** bin kilometrelik bir alanda jeolo**jik** araştırmalar derinleştirilmiş, 174.534 metrelik kazı yapılmış ve 93 kuyu açılmıştı. Kuyu açma faaliyetinin bilhassa 1959 dan beri arttığı görülmekteydi. Bu araştırmalar neticesinde Raman ve Garzanda Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı istihsale başlayabilmişti. Bu iki mevkideki kuyulardan 1959 yılında **372** bin tor petrol istihsal edilmişti. Raman tesislerinin tevsii neticesinde bu istihsalir **1952** de yılda 610 bin tona çıkması beklenmekteydi. Ancak bu istihsal artışı bile yurdumuzun yıllık petrol ihtiyacının yarısını dahi karşılayamıyacaktı. Bundan başka American Overseas Corporation, Kâhtada petrol bulmuş ve buradan 1959 da 16 bir ton petrol istihsal etmişti. Fakat Kâhta petrolünün kalitesi hayli düşüktü. Bunun gibi, Deilmann - Shell Şirketinin Babaeskide bulduğu petrolün kalitesi de çok düşüktü. Bundan başka, Germekte de kalitesi düşük ve az miktarda petrol bulunmuştu. Kâhta, Babaeski ve Germek kuyularının herbirinin azamî yıllık istihsalinin 40-50 bin tonu geçmeyeceği tahmin olunmaktaydı.

Memleketimizin karşılaştığı muazzam döviz ihtiyacının giderilmesinde Adanada bulunan petrolün nasıl bir hizmet yapacağı henüz tam olarak bilinmemektedir. Eğer Adanada bulunan petrol kuyularından yapılacak istihsalle memleketimizin bütün ihtiyacını karşılamamız mümkün olursa, bu suretle tasarruf edebileceğiniz döviz miktarı bugünkü rakamlarla 20-25 milyon doları aşmamaktadır. Oysa, memleketimizin yıllık ithal ihtiyacı 600 milyon dolardır. Buna karşılık, ihracat vs. yollardan sağladığımız döviz gelirleri 300. - 350 milyon dolardan ibarettir. Ayrıca, her yıl vasztî olarak 80 milyon dolarlık borç ödemek zorundayız. Bu durumda, ihtiyacımıza nisbetle" açığımız 330 - 380 milyon dolar civarındadır. Bunun ancak bir kısmını dış yardımlarla kapatabiliriz. Üstelik, ciddî bir plânlı kalkınmaya giriştiğimiz takdirde döviz ihtiyacımız büsbütün artacaktır. Bu durumda, Adana petrolünün yılda bize kazandıracağı 20 • 25 milyon dolarlık tasarruf -küçümsenmemekle beraber- asla kifayetli değildir.

Bu durumda, eğer mümkün olursa Adana petrolünü harice ihraç edebilmemiz lâzımdır. Gerçi, Hükümet Petrol Kanununda şirketlere memleket ihtiyacını karşılayacak miktarda petrol istihsal etmek mecburiyetini yüklemek işin kâfi imkânlarla teçhiz edilmişti ama çok uzun imtiyaz surelerinden -azami 10 yıllık arama süresi ve 40 yıllık işletme süresi- faydalanan, vergilerimizin düşüklüğünden ayrıca istifade eden bu şirketlerin, memleket ithiyacını karşıladıktan sonra harice ihraç edecekleri petrolün dövizini geriye getirme mecburiyetleri yoktur. Üstelik, Libyada ve Büyük Sahrada petrol bulunmasından sonra büyük tröstlerin ellerindeki kaynakları tam olarak istihsal etmeyip geniş ölçüde fiyat tutmak yoluna gittikleri bilinmektedir. Gerçi, petrol piyasasında arzı arttırmak suretiyle fiyatı düşürmek pek o kadar mümkün de değildir. Çünkü, ihtiyacdan fazla petrolü kullanacak başka alanlar bulmak alıcılar için kolay değildir. Buna rağmen, Türkiyenin kendi petrolünün ihracından hasıl olacak gelirleri talep etmesi, bu hususta hiç değilse bazı nisbetler konması zarureti vardır. Diğer bir konu da vergilerimizin arttırılmasıdır. Muayyen gelir branşlarından sonra müterakkîliğini kaybeden gelir vergimiz sayesinde şirketler kazançlarının önemli bir kısmını dışarıya çıkarmak imkânım bulacaklardır. Gelir vergimizin, herkes için tam müterakkiliğine ulaş-

Adana petrol rafineri tesisleri
Topraktan fışkıran servet

tırılması sayesinde şirketlerin memleketimizin' döviz gelirleri üzerinde hiç olmazsa bu yoldan bir tazyik yapmaları önlenmiş olacaktır.

Öte yandan, Adanada bulunan petrolün mevkiide birçok bakımlardan çok avantajlıdır. Petrolün bulunduğu Bolkar Dağı sahile 30 kilometre mesafededir. Bu, petrolün gerek ihracında, gerek dahile şevkinde de nüz yolundan istifade imkanını vermektedir. Deniz yolu ise petrol nakliyatı bakımından hayli ucuz imkânlar bahşetmektedir. Nihayet, yeni yapılan Mersin tasfiyehanesi de bu mevkie çok yakındır

Bundan başka, savunmamız bakımından da Adanada petrol bulunması çok yerinde olmuştur. Bu suretle bütün Silâhlı Kuvvetlerimizin ihtiyaçlarının Silifke üzerindeki ve NATO petrol borusu şebekesi sayesinde karşılanması kolaylıkla mümkün olacaktır.

Yatırımlar

Plân Dairesine

Geçen hafta ortasında Bakanlar Kurulu, D.P. devrinde Zonguldak Ereğlisinde kurulması kararlaştırılan Demir - Çelik tesisleri konusunun yakında kurulacak olan Plân Dairesine havalesine karar veriyordu. Bakanlar Kurulu, bu suretle eksperler ve memurlar arasında günün tartışma konusu haline gelmiş olan bir meseleyi en doğru şekilde halletmiş oluyordu.

AKİS'te daha önce incelendiği gibi, Zonguldak Ereğlisinde inşa edilecek Demir - Çelik tesislerinin iç finansmanı geniş ölçüde Türk Devleti tarafından sağlanıyor, dış finansman ise daha ziyade Amerikan "Development Loan Eund" teşekkülünün saklayacağı kredilerle temin ediliyordu. Bu maksatla kurulacak şirkette, birçok Türk firmaları zoraki metodlarla hissedar edilmişlerdi. Fakat, asıl büyük özel teşebbüs hissesi Amerikan özel şirketlerine -başta Coppers olmak üzere aitti. Şirket, DLF'in açtığı bu krediyi bizzat ödeyecekti ama, tabii Türk köylüsünün alınteriyle kazanılan dövizleri kullanarak...

Bu Kombinezonda ilk akla gelen şey, Amerikanın gereken krediyi niçin Türk Devletine vermediği idi. Demir - Çelik sanayii, bir memleketin kilit sanayilerinden olduğuna ve ciddi bir ilânlama gayreti içine girecek olan herhangi bir memlekette kilit sanayilerin Devletin elinde olması gerektiğine göre, DLF bu zarureti takdir eder ve krediyi pek ala Türk Devletine verebilirdi. Bu suretle, Türkiyenin bir kazancı daha olurdu: Şimdiki kombinezona göre şirkette büyük hissesi olacak yabancı özel teşebbüsün sermaye ve kârını dışarıya çıkarmak için döviz gelirlerimiz üzerinde baskı yapması önlenirdi. Bu durumda, DLF'in yaptığı şey, Amerikan iktisadî sistemini, gelişmemiş bir memlekete sokmak için zorlama yapmaktan ibaretti. Amerika Türkiyede Demir - Çelik sanayiinin gelişmesi için kredi mi verecekti? Bunu Türk Milletine vermek suretiyle pek âlâ yapabilir, Amerikan firmalarının burnunu bu işe sokmaktan kaçınabilirdi.

Ayrıca bu tezlere dolayısiyle omuzlarımıza yüklenecek borç ile elde edilecek sosyal kârın telifi imkânları olup olmadığı da üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir meseleydi. Bu da ancak bütün sektörlerin birbirleriyle münasebetlerini nazara alan bir plânın hiç "olmazsa anahatları ile belli olmasına bağlıydı.

Bu tezlere mukabil, pek çok kimse ele geçmiş olan fırsatın kaçırılmamasını istiyordu. DLF'i ve Amerikan firmalarım küstürmenin mânası yoktu.

Fakat, Bakanlar Kurulu bu acele teze itibar etmedi. Bakanlar Kurulunun kanaatine göre, bu işte küsecek olan kendi küpüne zarar vermekten başka bir şey yapmazdı. Plânsız Menderese yardım edenlerin, plânlı ve ahlâklı İnkılâp Hükümetine ve n. Cumhuriyete yardımdan kaçınmamaları gerekirdi. Türkiyenin Hür Dünya içinde oynadığı ve bundan böyle her bakımdan eşit haklarla oynanacak rolün iyice anlaşılması lâzımdı.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Amerika

Gençliğin zaferi

Geçen haftanın ortalarında Los Angeles tarihinin belki de en önemli günlerinden birini yaşıyordu. O gün Demokrat Partinin Konvansiyonu gelecek Kasımda yapılacak olan seçimleş için adayını seçecekti. Temsilciler Meclisi Başkanı ye Demokrat Partinin en hürmet edilen İhtiyarlarından Texaa Temsilcisi Sam Rayburn ne yapacağını şaşırmıştı. Binlerce insanın tezahüsatım durdurmağa imkân bulamıyordu. Bütün delegasyonlar isimlerini belli eden dövizleri sallıyorlar, en aşağı 20 tane bando en gürültülü şekilde değişik marşlar çalıyorlardı. Mayolu güzel kızlar, kalabalık arasında dolaşıyor ve muhtelif adayların propagandasını yapıyorlardı. Nihayet, adayların resmen gösterilmesine başlandı: Messachussets Senatörü John Kennedy, Texas Senatörü Lyndon Johnson, -Truman'ın adaya- Missouri Senatörü Stuart Symington ve eski Başkanlık adayı Adlai Stevenson. Stevenson'un adı okunur okunmaz Konvansiyon yerinden kalktı. Oylarını başkalarına vereceklerini evvelden açıklamış olan delegasyonlar bile Demokrat Partinin Ike karşısında iki defa yenilmiş olan eski adayını görülmemiş bir coşkunlukla selâmlıyorlardı. Stevenson, onlar için bütün dünya için olduğu gibi- Amerikan politikasında çalışkanlığı, aydın ruhu ve seviyeyi temsil ediyordu. Konvansiyonu susturmak için Stevenson'u destekleyen Madam Roosewelt'in kürsüden bizzat müdahalesi gerekti

Nihayet, Sam Rayburn'ün idaresinde reye geçildi, Evvelâ Federe Devletler oylarını açıklamağa başladılar. Seçilmek için 761 oy yetiyordu. Alfabenin sonlarına gelinince genç Massachussets Senatörünün yarışı kazandığı anlaşıldı. Wisconsin'inkilerle birlikte Kennedy 750 oy sağlamıştı. Sıra Wyoming'deydi. Wiyoming de 15 oyunun hepsini Kennedy'nin hanesine yazdırınca, genç Ayan üyesi daha ilk turda lüzumlu çoğunluktan 4 oy fazla almış okta. Daha sonra federe devlet statüsünde olmayan "toprak'ların delegasyonları oylarım vermeğe başladılar. Bunların çoğunluğu da Kennedy'nin oy hanesin' kabartıyordu. Bunun üzerine, vaziyeti kolaçan etmeği tercih edip o zamana kadar oy vermemiş olan Kansas gibi delegasy unlar da Kennedy*-nin lehinde el kaldırmağa başladılar. Hatta, Missouri delegasyonu Symington lehindeki oylarım geri alıp Kennedy'nin hanesine kaydettiriverdi. -Symington herhalde Başkan Yardımcısı adayı olacaktı-. Sam Rayburn, rey değiştirme usulüne başvurulmasını durdurduğu zaman Kennedy 845, Johnson 409, Stevenson 79 ve Symington da 45 oy almışlardı. Durum artık kâfi derecede anlaşılmıştı. Sam Rayburn âdet olduğu üzere Konvansiyonun, Kennedy'yi ittifakla seçmesini teklif etti ve muazzam bir sevinç içinde John Kennedy 1378 oyun İttifakiyle Demokrat Partinin 1961 Başkanlık adaylığına seçildi. O anda Amerikan demokrasisinin en asil geleneklerinin tezahürleri başladı. Kennedy'nin, Dışişleri Bakanlığına tâyin edeceği muhakkak olan büyük politikacı Stevenson ilk olarak kürsüye geldi. Gülüyordu. Kennedy'ye olan büyük sevgisini açıkladı. Onu bütün kalbiyle destekleyecekti. Sadece Amerikanın değil, Amerika dışındaki milyonların istikbali de Kennedy'nin kazanmasına bağlıydı. Johnson ise, Kennedy'ye tebriklerini bildiriyor ve önümüzdeki kampanyada en hararetli destekleyicisi olacağını söylüyordu. Symington'un da tebrikleri aynı anda geldi.

John Kennedy
43 yaşındaki Başkan adayı

43 yaşındaki genç senatörün ardında parlak bir siyasi hayat vardı. İlk defa 1946 da Temsilciler Meclisine seçilmişti: Daha sonra iki kere aynı vazifeye seçilmişti. 1952 de yenilmez sayılan Cumhuriyetçi Cabot Lodge'u Massaahussets'de yenerek Ayan Meclisine girmişti. 1958 de aynı yerden görülmemiş bir. çoğunlukla tekrar seçilmişti. Ayan Meclisindeki çalışmaları esnasında genç Senatör,' bilhassa dış politika meseleleri üze-, rindeki müdaheleleriyle dikkati çekti. Kennedy'nin Hindistana yardım lehindeki çalışmaları, 1957 Temmuzunda Fransanın Cezayir siyasetini şiddetle tenkit eden meşhur nutku, onu Batı Avrupa ve gelişmemiş memleketler âleminde bu dâvaları en iyi gören Amerikan politikacılarından biri olarak tanıttı. Kennedy'nin aleyhtarları onun bilhassa katolik olmasını tenkit etmektedirler. 1928 de Katolik Demokrat aday Smith'in yenilgisinden beri hiçbir parti katolik aday göstermek istemiyordu. Lâikliğe tamamen bağlı olan Amerikalılar, Katolik bir Başkanın Vatikana bağlı olmasından çekmiyorlardı. Fakat, Kennedy seçim kampanyası sırasında daha şimdiden bu konudaki şüpheleri izale etmiş gibidir. Aleyhtarlarının onun hakkındaki tenkitlerinden biri de meşhur demagog Mc Carthy hakkında açık takbihte bulunmamış olmasıdır. Fakat, Kennedy'nin bu tarz hareketleri tasvip etmediği de gün gibi açıktır. Kennedy'nin müsbet hanesine kaydedilen noktalardan biri de, işçi sendikalarının desteğini haiz olarak bu sendikaları gangsterlerden temizlemek için giriştiği büyük mücadele olmuştur.

Kennedy'nin seçimi, Kongodaki anarşinin zenci ahaliyi tamamen Batı aleyhtarı yaptığı, Kongo ila Belçika arasındaki diplomatik münasebetlerin kesildiği, Afrika Devletlerinin askeri birliklerinden müteşekkil bir Birleşmiş Milletler Kuvvetinin Güvenlik Konseyinin kararıyla Kongoya gittiği ve Krutçef'in icabında Kongoya askerî yardımda bulunmağı vaad ettiği bir avrada, Amerikan halkında beliren korkulan giderebilecekti». Bunun gibi, Amerikan halkı, Kübadaki olaylardan da endişelenmektedir. Krutçef, Amerikanın almağı reddettiği 700 bin ton şekeri Rusyanın mübayaa edeceğini ve Kübaya karşı bir Amerikan askeri müdahalesi olursa, yardımına koşacağını Castro'ya vaad etmekle asırlık Monroe Doktrinini bir kanara atmıştı. Amerikan milleti, dış politika, dış iktisat, iç iktisadî gelişme ve askerlik sahalarında Sovyetlere erişmek için yani bir hamleye ihtiyacı olduğunu, bu hamleyi Nixon gibi muhafazakârların yapamayacağını ve ancak Kennedy gibi genç ve yeni fikirli insan-

ların başarabileceğini yavaş yavaş anlamağa başlar gibiydi.

Stevenson'un dediği gibi, Amerikanın da Hür Dünyanın da istikbali, belki de Kennedy'nin Nixon'u yenmesine bağlıydı. Stevenson gibi büyük siyasîlerin ve Galbraith gibi hakikati görebilen büyük iktisatçıların yardımıyla Kennedy şimdi mücadelesinin son safhasına atılıyordu. Amerikadaki, Batı Avrupadaki, Asya ve Afrikadaki bütün hürriyetseverlerln duaları onunla beraberdi.

Yunanistan ,

Hasis zenginler

Brükselde bir yıldan beri Müşterek Pazar Komisyonuyla Yunan Delegasyonu arasında cereyan eden müzakereler hâlâ neticelendirilememiştir. Bu müzakereler sonucunda ortaya ancak 120 maddelik bir İştirak Andlaşması projesi ile daha halledilemeyen meseleler hakkında bir muhtıra çıkabilmiştir.

Müşterek Pazarla Yunanistan arasındaki görüş farkları üç nokta üzerinde toplanmaktadır:

Yunanistan -pek haklı olarak- gümrük himayesi için 20 yıllık bir muafiyet talep etmektedir. Bu talebe göre, Yunanistan 20 yıl süreyle gümrük tarifelerini indirmeyecek, ancak 20 yıl sonra tarifelerini peyderpey, indirmeğe başlayacaktır. Yunanistan sınai gelişmesini emniyet altına almak için bunu zarurî görmektedir. Müşterek Pazar ise, Yunanistanın bir intibak süresine ihtiyacı olduğunu kabullenmekle beraber bu sürenin 10 yıldan fazla olmasına yanaşmamaktadır.

Yunanistan, yine pek haklı olarak- ziraî ihraç mahsulleri ve bilhassa tütünü için Müşterek Pazardan özel avantajlar istemektedir. Ayrıca tütün için Müşterek Pazar memleketlerinin her nevi gümrük resmini ilga etmesi diğer ihraç mâlları için ise geniş gümrük indirimleri yapılması talep edilmektedir. Bunlardan başka Yunanlılar, Müşterek Pazarın belli yıllık kotalar içinde bu malları Yunanistandan almasını ve nihayet bu malların mübayaası konusunda uzun vadeli mukaveleler akdedilmesini de teklif etmektedirler. Müşterek Pazar ise, bütün Yunan zirai ihraç malları için sadece %50 nisbetinde bir gümrük indirimi uygun görmekte, yıllık ithal kotalarını esas itibariyle reddetmekte, buna mukabil İhtiyaç nisbetinde uzun vadeli mukaveleler yapılmasını kabul etmektedir. Bu konuda, Müşterek Pazarı hasis davranmağa sevkeden sebeblerden biri, Türkiye Tunus ve Fas gibi memleketlerin gözünü açmamak, öbürü ise İtalyanın, kendi zirai ihracatını korumak için Yunanistana bu konuda hiçbir avantaj sağlanmamasını isteyişidir.

Yunanistan, ilk beş yıl için Müşterek Pazarın Yatırım Fonundan, mevcut 5 yıllık planındaki sınai yatırımları finanse etmek maksadiyle 250 milyon dolarlık bir kredi talep etmektedir. Buna karşılık, Müşterek Pazarın aynı devre için verip verebildiği miktar sadece 50 milyon dolarcıktan ibarettir! Yunanlılar, bu hasisliğin sebebini Almanyanın muhalefetinde görmektedirler. Atinaya göre, Almanlar Müşterek Pazar gibi bir milletlerarası teşekkül yerine, iki - taraflı anlaşmalarla Yunanistana yardım etmeği tercih etmektedirler. Bu suretle Doğu Akdenizde eskiden olduğu gibi kendi iktisadi hakimiyetlerini kurmak niyetindedirler.

Müşterek Pazarın gösterdiği bu büyük hasisliğe rağmen, Yunanistan yine de 1961 yılının birinci günü Müşterek Pazarın bir ortağı olacaktır. Bir kere, geçen Marttan beri Sovyetlerin Yunanistana attıkları çiçekler, Müşterek Pazarı bir miktar daha anlayışlı olmağa zorlamıştır. Gerçekten, Başyoldaş Krutçef, kendisini ziyaret eden Yunan (Milli) Muhalefet lideri Venizelos'a Sovyet Rusyanın Yunanistanın bütün ihraç mallarını satın almağa hazır olduğunu bildirmiştir. Buna karşılık da Yunanistandan Amerikalılarla olan bağlarını gevşetmesini istemektedir. Yunanlılar bu teklife razı olmanışlarsa da Sovyetlerle yaptıkları temasları yine de işlerine yaramıştır. Öte yandan, Müşterek Pazar Serbest Mübadele Bölgesiyle yapacağı müzakerelerde, Yunanistandan sonra Türkiye. Tunus ve Fasın iltihakı ile siyasi alanda büyük kuvvet kazanmış olacaktır. Yunanistanı kabul etmek sayesinde Müşterek Pazar diğerlerini teşvik edeceğini hesaplamaktadır.

Müşterek Pazarın bu muhteşem hasisliği karşısında Türkiye gibi gelişmemiş memleketlerin, planlama sayesinde esaslı bir kalkınma gayretinden vazgeçip niçin Müşterek Pazara girmek istediklerini anlamak kaabil değildir. Bu konuda, neo-libe railerin hayli gürültü etmelerinden sonra, Türk akademik çevrelerinden sağlam ve müsbet sesler yükselmeğe başlamıştır. Prof. Sadun Aronden sonra, yine Mülkiyeden Doç. Besimi Üstünel yeni yayınladığı "Milletlerarası İktisadi Birleşmeler Teorisi" adlı kitabında, Türkiyenin Müşterek Pazarcıların düşündükleri tartlar içinde oraya girmesinin aleyhinde vaziyet almaktadır, İstanbul İktisat Fakültesinden Dr. Kenan Bulutoğlunun da aynı fikirde olduğu bilinmektedir. C H P. Araştırma Bürosunun da. hazırladığı raporlarda ayna kanaati ileri sürdüğünü bilmeyen yoktur. Esasen, Devlet Bakanlığına Şefik İnanın getirilmesinden sonra, Türkiyenin bu meselede çok daha müsbet ve sert davranacağını tahmin etmek için ciddi sebebler vardır.

K A D I N

Teşekküller

Nasreddin Hocanın türbesi

Orta boylu geniş omuzlu ince bıyıklı genç adam, kızgın güneş altında Necatibey caddesini pir baştan diğer başa katetti ve nihayet kapısının üzerinde 59 numarayı güçlükle seçebildiği binayı bulmanın sevinciyle gülümsedi ve hızla kapıya yanaştı. Kapısının önünde bulunduğu bina yeni bir binaydı ve son asrın modern mimari tarzıyla inşa edilmişti. Orta boylu ince bıyıklı adam elini zile uzattı ve muntazam fasılalarla iki defa usun bir defa kısa çaldı. Bulunduğu yer karanlık bir dehlizi andırıyordu. Az ilerisinde karanlık bir koridor vardı. Zaten genç adam bir polis hafiyesi tehalüküyle işte bu kapını önüne bu karanlık karidoru geçerek gelmişti. Çaldığı kapı, Türk Kadınlar Birliği Genel Merkezine aitti. Kısa bir bekleyişten sonra kapı aralandı, sonra arkasına kadar açıldı, içeride gene modern tarzda döşenmiş bir filon göze çarpmaktaydı. Balon loştu ve salonun orasına burasına gelişi güzel serpiştirilevermiş yeşil koltuklar manzaraya bir parça daha esrarengiz bir hava veriyordu. Kapıyı kumral genç bir kadın açtı. Genç adamla kumral kadın arasında gayet kısa süren bir muhavere cereyan etti. Genç kedin muhatabının daha fazla bu kapının önünde bulunmasını istemiyor olmalı ki meramını kurulmuş bir makine meharetiyle anlattı ve Türk Kadınlar Birliği idare heyetinin şu anda biç kimseyi kabul edemeyeceğini ifade etti. Sonra da karşısındakinin idrarlarına kulak dahi vermeden kapıyı heyecanlı fakat cinsinin verdiği incelikle kapattı.

Hâdise geçen haftanın sonunda bir gün cereyan etmekteydi. 27 Mayısı takip eden günlerde, gözlerin Ankarada olan hadiselere çevrik bulunması Başkentin açıkgöz ve kulağı delik gazetecilerinin burunlarının hemen her teşekküle girmesine sebep oluyordu, İşte haftanın sonundaki gün Necatibey caddesi 59 numaralı apartmanın zemin katında icraı faaliyet eyleyen Türk Kadınlar Birliği Genel Merkezinin bir gazeteci tarafından ziyaret edilmesine de gene böyle kulağı delik ve açıkgöz bir muhabirin duydukları sebep oluyordu.

Hadise şuydu. 27 Mayıs İnkılabını takip eden günlerden bir gün Kadınlar Birliği genel idare kurulu Ur fevkalade toplantı akdetmiş ye bu

toplantıda Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürsele bir bağlılık telgrafı çekilmesi meselesini müzakere etmişti. Müzakereler dört buçuk saat devam etmiş ve netice de beyefendiye zaman-ı evvelde çekilen bağlılık telgrafları misullü bir telgraf kaleme alınmışta, İşte esas pandomina bundan sonra koptu. Genel İdare Kurulu içinde bulunan ve eski devrin sıkıntılarını bizzat çekmiş Devri istibdadın germ-ü serdine göğüs germiş bazı üyeler kazanı kaldırmışlar ve Kadınlar Birliği içinde de bir temizlik hareketine girişilmesi lüzumunu savunmuşlardı. Ne var ki Kadınlar Birliği Genel İdare Kurulunda vazifeli üyelerin büyük bir kısmının eski idarenin nimetleriyle müstefit olmaları veya pek çoğunun şimdi Yassıadada ikamete memur edilen zevatın yakınları bulunmaları bu tezin şiddetle bertaraf edilmesine sebep olmuştu. Böylece Kadınlar Birliğinin bir kapalı kutu halini alan Genel Merkeziyle, birliğe üye olan idealist üye hanımlar arasında sert bir mücadele baş gösterdi.

Tencere ve kara meselesi...

Ne var ki iki tarafın da belirli bir mücadele tarzı yoktu. Başlangıçta dost ahbap toplantılarında ortaya atılan sakıtların meselâ Nazlı Tılabarın, mesela Hilal Olmanın Birlikten Iskatı teklifleri gün geçtikçe taraftar buldu ve haftanın sonunda gazetecilerin kulaklarına kadar uzandı. Muhalif grubun öncülüğünü Müfide İlhan, Methiye Bayramoğlu ve Necla Sayar yapmaktaydılar. Bunlar çareyi gazetecilerle endrekt temaslar yapmakta ve onların fikirlerinden istifade etmekte buldular, Nitekim Methiye Bayramoğlu haftanın ortasında bir gün idare heyetindeki vazifesinden neden istifa ettiğini bir gazeteciye anlatacak ve heyecanlanarak 'İnanmanızı isterim beyefendi ben bu idare heyeti ile fikren bağdaşamam onlarda eski devrin sakıt zihniyeti halen mevcut" dit yecekti.

Hadiseye muttan oran AKİS ÇILER derhal antenlerini çalıştırdılar ve meselenin esasını bulmayı bir vazife addettiler. Mesele ziyadesiyle mühimdi. Kadın teşekküllerinin inkılâbın duyurulmasında ne derece mühim rolleri olacağını kestirmek için fazla düşünmeye lüzum yoktu. O halde kadın teşekküllerinden biri ve belki de en çok üyeye sahip bulunan **Türk** Kadınlar Birliğinde tesanüdün yerleşmesi, kapıların arkasında cereyan edenlerin duyurulmasında fayda

Mesele bir telgraf meselesi olmaktan çok bir zihniyet meselesi halini almıştı. Bir tarafta açıkça fikirlerini söylemekten çekinmeyen bir Methiye Bayramoğlu ve Müfide İlhan diğer tarafta tam, teşekküllü bir idare heyeti haline almadan suallere muhatap olmaktan çekinen idare heyeti mensupları vardı.

Muhaliflerin iddialarına göre, diğer bütün teşekküllerde olduğu **gibi** Kadınlar Birliğinde de **bir** temizleme bir ayıklama yapılmalıydı. Halen İdare Heyetinde vazifeli bulunanlar içinde bir tek Übeyde Elli tarafsızlığını muhafaza etmişti. Diğerlerinin pek çoğu Nazlı Tılabarın akrabaları olmak hasebiyle pek tabii ki **sakıt** devrin hatıralarım taşıyorlardı. Mesela idare heyetinden Tülya Moran Nazlı Tılabarın gelinin kardeşinin eşiydi. Diğer taraftan Mesture Somer ve halen Kadınlar Birliğine başkanlık eden Nimet Kunduh ve Meliha Türkan müfrit DP. **liydiler.** Bu durumda birliğe üye kadınların birliğe olan itimatları sarsılabilirdi. Bunun için süratle olağanüstü bir kongreye gidilmeli ve vazife yeni, taze bir grupa bırakılmalıydı. Diğer taraftan kadınlar birliğinin **icraatı** da ayrı bir tenkit mevzuuydu. Üzerinde 20 Haziran tarihini taşıyan ve üyelere gönderilen **bir** tamimden kadınlar birliğinin icraatının **pek** sathi kaldığı anlaşılıyordu. İşte **geçen** haftanın sonunda heyecanlı **iki** üye -Methiye Bayramoğlu ve Müfide İlhan- bütün bunlara bir çare bulunması için çalışacaklarını ifade ediyorlar ve idare heyetinin istifasını istiyorlardı.

CEMİYET

On gündür Büyükadada konuşulan tek mevzu "Klüp Meselesi". Modadan, dedikodudan, hattâ İhtilâlden söz açan yek. Atatürk, 6 zamanlar iflâs durumuna düşen İstanbuldaki Yat Klübü, Anadolu Klübünün bir şubesi olmak üzere satın aldırmış. Bu suretle Ankaradaki mevki sahibi dar gelirlilerin yaz aylarında iştirar hatlerini sağlamış. İstanbullu üyeler Yat Klüpte hiç bir, hakka sahip olmadan otururlar, Ankaralı üyelere yapılan %25 indirme de hoş görülürdü. Ama dört yıl önce Adada yapılan yani bina bahanesi ile yıllık aidat ve giriş ücreti İstanbullular için bir kaç katına çıkarıldı. Har yıl mecburî bağışlar alınmağa başlandı. Üyeler konforsuzluktan şikâyet ederlerken en pahalı, en lüks yerlerdeki fiatlara eşit ücretler öçlemek zorunda kalıyorlardı. Eskiden oda kirasına dahil olan yemek için ayrı para, alınmağa başlandı. Halbuki oda, kiraları da yükseltilmişti. Evlerinin bahçesi telâkki ettikleri yerlerde otururken müzikli tarife, denize girmek, için plaj ücreti ihdas ve icad edildi. Binbir dertlerine çara arayan İstanbullular geçen hafta Ankarada yapılan Anadolu Klübü Kongresine bir heyet gönderdiler. Ankaranın yeni idarecileri ile İştanbul temsilcilerinin birbirini kolayca, anlayıp adeta sarmaşdolaş olmaları, ara açmak isteyenlerin bütün ümidlerini suya düşürdü. Eğer Ankaralılar sözlerinde durur, İstanbullulara kendi şubelerini idare etme hakkını tanıyacak olan tüzük değişikliğini yaparlarsa her şey tatlıya bağlanacaktı.

Bu yaz İstanbul Sosyetesinde eskiden olduğu gibi partiler, dâvetler yapılmıyor. Sebebi belli. Bir kısmı çekiniyor, bir kısmı "kemerleri sıkmak" istiyor, önemli bir kısmıma yakınları da ya Yassıadada, ya Davutpaşada. Ama sabık iktidar zamanında Davutpaşada birkaç gün geçirmeğe mecbur kalan Küçük Klüp mensupları Ulagaylar'ın Çubukludaki yalısında, geçen Cumartesi gecesi. bir yemek yerdiler. Bu. yemeğin belli başlı özelliği, çağrılanların hemen hepsinin "üniformalı" oluşlarıydı. Göze çarpanlar arasında Albay Zeki Üter, Yarbay Ahmet Yıldız, Prof. Sarıca ve Ulagay Kardeşler vardı. Hanımlar zarif ama sade giyinmişlerdi. Burada da modada hiç konuşulmadı ve dedikodu yapılmadı. Geç vakitlere kadar "memleket meseleleri"nden söz açıldı;

Çiçeği burnunda bir damatken Ankara Hiltona giren Ulusun genç yazıişleri müdürü Beyhan Cenkçi şon günlerde önüne gelene hep aynı şeyi soruyordu: "Siz bir dergi çıkarmak isteseniz adını ne koyardınız?" Bunun sebebi bir süre sonra anlaşıldı. Meğer üç Ulusçu -Fikret **Otyam,** Beyhan Cenkçi ve Doğan Kasarooğlu- Ankarada haftalık bir **"Siyasi Olay"** lar Dergisi" çıkarmak kararında imişler. Cenkçi dergiye isim arıyormuş. Arayan bulur derler, Üç gazeteci de sonunda dergilerine ad bulmuşlar: **"SÖZ"**

Yakında yayın hayatına girecek olan SÖZ'e ve günlerden beri dergilerinin hazrlıklarıyla uğraşan üç gazeted arkadaşımıza şimdiden başarılar dileriz.

T I Y A T R O

Paris

Milletler Tiyatrosu

Bu yıl ilk defa katıldığımız Paristeki Milletler Tiyatrosu, Türk sanatkârlarının burada kazandıkları büyük başarı üzerine, okuyucularımızın merak ve ilgisini çekmiş olmalıdır. Onun için konuda, gene bu sahifelerde daha önce verilmiş olan bilginleri genişletmek, Milletler Tiyatrosunun nasıl doğduğunu, nasıl geliştiğini, bilhassa bu yıl nasıl bir faaliyet gösterdiğini bize ait temsillerin nasıl değerlendirilmesi gerektiğini açıklamak faydasız olmıyacaktır.

Milletler Tiyatrosu, henüz dördüncü mevsimini bugünlerde kapatmış olmakla beraber, fikir olarak 28 yıllık bir geçmişe sahiptir. Daha 1922 de Jacques Hebertot, Cihamps-Elysees tiyatrosunda yabancı tiyatro truplarına kendi dilleriyle temsiller verdirmeğe başlamıştı. Bu temsillerden Stanislawski tiyatrosunun oynadığı "Vişne Bahçesi" seyircileri üzerinde kolay unutamıyacakları tesirler bırakmış, o zaman henüz genç bir tiyatro heveslisi olan şimdi fransız lirik sahnelerinin ve Milletler Tiyatrosunun genel müdürü - A.M. Julien'i de milletlerarası bir tiyatronun lüzum ve ehemmiyetine inandırmıştı.

1924 de büyük sanatkâr Firmin Gemler "Evrensel Tiyatro Derneği" adını taşıyan bir topluluk kurmuş ve 1927 de bir "Tiyatro Festivali" tertiplemişti. Bu festivale Belçika, Danimarka, İngiltere, Hollanda ve Rusya katılmış, ünlü İngiliz kadın sanatkârı Sybil Thorndike bu festivalde Bernard Shaw'nun "Jeanne d'Arc"ını oynamıştı. Fakat Pariste devamlı bir ''Milletler Tiyatrosu" kurulması için daha bir çok denemelere, çalışmalara girişilmesi ve uzunca bir zamanın geçmesi lâzımdı.

Hayalden hakikate

İlk adım A.M. Julien'in Paris belediyesini Sarah Bernhardt tiyatrosunda bir tiyatro festivali tertiplemeğe ikna etmesiyle atıldı. Bu festivale dünyanın bütün memleketleri en seçkin kadroları ve eserleriyle katılacaklardı.

9 haziran 1954 de ilk "Paris Festivali" açıldı. 11 milletin katıldığı bu ilk festivalde İtalyayı temsil eden Cino Cervi'nin "Cyrano"su, Doğu Almanyayı temsil eden "Berliner Ensemble"ın B. Bercht'den oynadığı ''Mutter Courage" büyük ilgi uyandırdı. Ertesi yıl Paris Festivaline katılan milletlerin sayısı 21 e çıkmıştı. Bunlar arasında Londra'nın Workshop tiyatrosu varlığını bütün dünyaya -hattâ kendi yurduna- bu festivalde kazandığı başarı ile kabul ettirmiş oldu. Yunan millî tiyatrosu ile Pekin operası da o yıl Pariste büyük rağbet gördüler.

1955 de ikinci Paris Festivali devam ederken, Dubrovnikte toplanan Milletlerarası Tiyatro Enstitüsü önemli bir karar suretini kabul, ediyor ve Fransız hükümetini Pariste bir "Milletler Tiyatrosu" kurmaya davet ediyordu.

Böylece Milletler Tiyatrosu fikri olgunlaşırken. 1956 da üçüncü Paris Festivali 18 milletin tiyatrosunu Fransız başkentine getirdi ve, Bochum tiyatrosunu o yıl bütün dünyaya tanıttı. Sartre'ın "Le Diable et le Bon Dieu"sünü oynıyan bu Alman trupunda iki büyük sanatkâr dikkati çekmişti: Rejisör Hans Schalla ile komedyen Hans Messemer.

Ertesi yıl devletle belediyenin vermeği kabul ettikleri tahsisatla Milletler Tiyatrosu gerçekleşme yoluna girmiş oldu. 27 mart 1957 de Milletler Tiyatrosunun ilk mevsimi, açıldı. 22 temmuza kadar süren bu ilk mevsimde, ölen büyük tiyatro adamı B. Brecht'in hâtırası anılarak "Berliner Ensemtole" tarafından, "Galile'nin Hayatı" adlı piyesi oynandı. Bunu Stradford'daki Shakespeare tiyatrosunun, Laurence Olivier ve Vivian Leigh'nın iştirakiyle verdiği ve Peter Brook'un sahneye koyduğu "Titus Andronicus" takibetti. Amerikan milli tiyatrosu da (-A.N.T.A.-) Frederiok March'ın iştirakiyle E. O'neil'in "Günden Geceye"sini oynadı.

Bu sene 4. mevsimini kapatmış olan Milletler Tiyatrosu 18 milletin tiyatrosuna sahnesinde yer verdi. 15 marttan 13 temmuz kadar süren 4 aylık faaliyet içinde Fildişi sahilleri, Senegal ve Sudan halk oyunlarıyla Afrika milletleri, Koreliler, dans gruplarıyla Filipinliler, deneme tiyatrolarıyla Kolombiyalılar, halk tiyatrolarıyla Brezilyalılar, halk dansları ve Pire tiyatrosunla Yunanlılar, Millî rakslarıyla Hintliler, baleleriyle Hollandalılar ve İngilizler, Düsseldorf tiyatrosu ve Frankfurt operasıyla Batı Almanya, "Berliner Ensemtoie"ı ile D. Almanya, Eduardo de Fllippo ve Ca'Foscari topluluklarıyla İtalyanlar, Viyana Oda Operasıyla Avusturyalılar, Workshop ve Jouth tiyatrolarıyla İngilizler, operalarıyla Belçikalılar, A.N.T.A. ile Amerikalılar, millî tiyatrolarıyla İrlandalılar, İranlılar ve biz katıldık.

Bıraktığımız tesir

Bu faaliyete ilk defa katılan tiyatromuzun Pariste bıraktığı tesir, bütüniyle şüphe yok ki çok müsbettir. Tiyatromuzu tanımayan, Cumhuriyet devrindeki gelişmelerinden haberi olmıyan Batılılar tiyatromuzu bu alanda geri kalmış Orta Doğu ve Doğu milletlerinin tiyatrolarıyla karıştırmış, aynı seviyede sanmış olmalılar, ki programda halk danslarımıza da yer vermekte fayda görmüşler ve umumi alakayı Paris seyircisi için yeni bir çeşni taşıyan halk oyumlarımızla olsun tatmin etmeği düşünmüşlerdir.

Bu düşüncelerinde ne kadar yanıldıklarını "Kral Oidipus" temsilini gördükten sonra anlamış oldukları muhakkaktır. Nitekim ikinci temsilimiz olan "Hürrem Sultân"da -davetli sayısı büyük bir yekûn tutmıyan bu temsilin- bütün biletleri satılmıştır.

Bunlar hepimizi sevindiren, Paris gibi önemli bir sanat merkezinde ti yatromuzla ilk defa karşılaşan yabancı sanat adamları tarafından teslim edilmesinden iftihar duyduğumuz 'gerçeklerdir. Yanlız üzerinde durulmasında fayda gördüğümüz tenkldler de vardır. Bunları da şöyle hülâsa edebiliriz: oyun tarzımız ağır ve fazla muhafazakârdır, hatta Paris için eski Comedie-Française ve Odeon temsillerini hatırlatacak kadar -bunlar yazılmıştır- yenilikten, cesaretli denemelerden uzaktır. Bu tenkidlerden, Carl Ebert'den beri değiştirmek lüzumunu duymadığımız oyun tarzı-

mızın biraz da eskimiş, geride kalmış, olduğu hükmünü çıkarmak kötümserdik sayılmamalıdır. Tersine, bu tenkiller üzerinde iyi niyetle düşünmek, oyun bakımından biraz yenileş-, meğe, değişmeğe, yeni ifade şekillerini arenaya, bulmaya ve denemeğe kalkmak lâzımdır. Bunun için yeni; lik cereyanlarım temsil eden büyük Batılı rejisörlerden faydalanılması akla gelebilir. Mesela bir Peter Brook, bir Günther Rennert, bir Michel Saint-Denis, bir mevsim için olsun yurdumuza getirilebilse oyun tarzımızın yepyeni bir şekil ve ifade anlayışı ka--anması sağlanabilir. Ama bu işte tiyatrolarımızdan önce Konservaturlarlarımızdan, işin kaynağından başlamak gerekir.

Münekkidler Kongresi

Milletler Tiyatrosu çerçevesi içinde kurulmuş faydalı teşekküllerden bili de Milletlerarası Tiyatro Münekkidleri Blrliği'dir. 1956 çeşitli milletlere mensup münekkidleri bir araya getiren bir toplantı ile kurulan bu teşekkül üçüncü kongresini 24-27 haziran günlerinde Pariste yapmış ve Birliğin ana tüzüğü ile iç tüzüğünü inceleyerek kabul ve tasdik etmiştir.

Tüzüğüne göre Birlik milletlerarası işbirliğini geliştirmek ve üyelerinin meslekî ve manevi hak ve menfaatlerini korumak amacıyla kurulmuştur. Merkezi Paristedir. Birliğe millî teşekküller temsilcileriyle bunların dışında kalmayı tercih eden serbest tiyatro münekkidleri girebilmektedirler. Birliğin faaliyeti, umumi heyetin seçtiği bir konsey tarafından yöneltilmekte ve bu konseye her millî teşekkül en çok iki üye ile katılmaktadır. Bu konsey ayrıca işleri yürütmek için, bir Merkez Bürosu seçmektedir. Büro biri Fransız, öbürü yabana olmak üzere iki başkanla, yabancı on başkan vekilinden, bir Fransız genel sekreterden, bir Fransız genel muhasipten, üç müşavirden ve bir yabancı veznedar vekilinden müteşekkildir.

Üçüncü Kongrede tüzükler kabul edildikten sonra, topyekûn tiyatroya giren temaşa hareketlerinin gelişmesi karşısında münekkidin durumu ve bu gelişmeye paralel olarak yeni münekkid nesillerinin formasyonu, tiyatro münekkidlerinin bağımsızlıklarına halel gelmeden milletlerarası mübadeleye katılmaları gibi meslekî vs teknik meseleler tartışılmıştır. Neticede su kararlara varılmıştır:

a) Bütün memleketlerde, tiyatro münekkidi yetişmesini sağlamak amacıyla konservatuvarlarda, Üniversitelere bağlı tiyatro vs gazetecilik enstitülerinde umumi tiyatro sahne tekniği bilgisini içine alacak ve geniş bir tiyatro kültürü verecek kurlar tertiplenmesini sağlamak.

b)Tiyatro münekkidlerinin milletler arası işbirliğine şimdilik karşılık -lı anketler ve geniş bir haberleşme vasıtasıyla katılmaları için gereken tedbirleri almak.

c) Halkın tiyatro sevgisini, bilgisini ve ilgisini artırmak amacıyla tiyatro münekkidlerine kolayca seyahat tiyatro hareketlerini takib edebilmek imkânlarının verilmesi için her memlekette gerekli teşebbüsleri yapmak.

Bundan başka Milletlerarası Tiyatro Münekkidleri Birliğine dahil üyelere seyahatleri sırasında yabancı memleketlerdeki tiyatro temsillerini görmek imkânını sağlayan milletlerarası bir münekkid kartı ihdas edilmiştir. Ek defa bu Kongreye katılan münekkidlere verilen bu kartla Birlik üyeleri şimdilik Fransa, Belçika, İngiltere ve İsveçte tiyatrolara serbestçe girebileceklerdir.

Bu kongreye memleketimizden Lûtfi Ay katılmış ve Reis vekilliklerinden birine seçilmiştir. Pek yakında yurdumuzdaki tiyatro münekkidlerinin de bir dernek kurarak Paristeki merkezle işbirliği yapmaları beklenmektedir. Derneğin kurulması için Ankaradaki münekkidler İstanbulda ki meslekdaşlarıyla anlaşarak ilk hazırlıklara başlamışlardır.

Dernekler

"Sanatsevenler Klübü"

Geçen hafta salı akşamı "Sanatsevenler Klübu"ne gidenler, bu klübün gerçekten son zamanlarda iyi bir yola girdiğine bir kere daha inanmış oldular. Gerçi, bu "iyi yola giriş" tam meyvalarını vermemişti ama klübün yeni idarecilerinin hepsi genç, çalışkan ve dürüst insanlardı ve binlerce lira harcanarak meydana getirilen bu klübün yaşaması için ellerinden gelen bütün gayreti gösteriyorlardı. Üstelik altından nasıl kalkılacağı her insanı kara kara düşündüren ağır bir borcun ödenmesi ipini de, bu kadro üzerine almıştı.

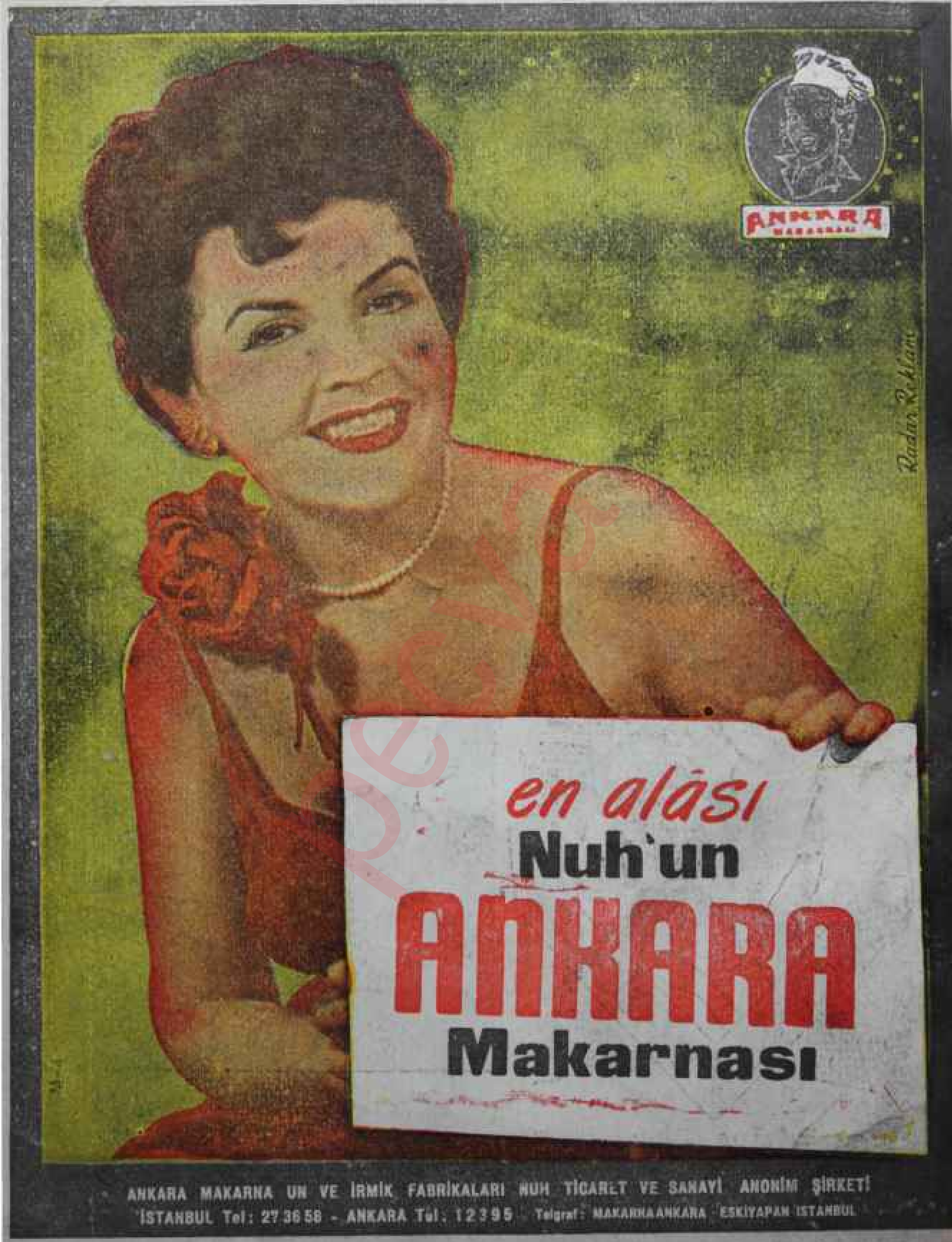
Sanatsevenler Klübü 1954 yılında kurulmuştu. Klüp gerçekten çok para harcanarak iyi döşenmişti Ama geçen Aralık ayma gelinceye kadar devamlı ve esaslı bir çalışma yaptığı da pek görülmemişti. "Sanatsevenler Klübü" bir çeşit "Mason Locası" gibiydi Herkes üye olamaz, herkes klübe giremezdi. "Rüesayi devlet'in bir çeşit övünme ve vakit geçirme yeriydi Ankarada bir "Sanatsevenler Klübü" kurulmuştu ama bu klübe hangi sanatı, sanatın nesini sevdikleri pek de açık saçık belli olmıyan, sosyeteye mensup kimseler üye alınmıştı da, sanatçılardan hemen hemen kimse yoktu. Sanatçıdan üyesi olmıyan bir klübe nasıl "sanatsevenler" denirdi? O sanatsevenler neyi seveceklerdi? Eski iktidarda rütbe sahibi ve bir manasıyla bu alanda iyiniyetli kişilerin kurdukları bu klüp sallarca "göstermelik" olarak kaldı. Gayesine uygun, elle tutulur, gözle görülür bir çalışma yapamadı. Ancak muayyen kişilerin girip çıkabildikleri, Kordiplomatikle "rüesa"ya ziyafetlerin çekildiği, "kibar" bir klüp oldu.

Çalışmaya doğru

Geçen yılın Aralık ayından beri, sanat hareketlerini takip edenler, "Sanatsevenler Klübü"nde hissedilir bir kıpırdanma olduğunu görmekte nrecikmediler. Edebiyat toplantıları daha sık yapılmaya, Devlet Tiyatrosunda oynanan oyunlar üzerinde açık tartışma günleri tertip edilmeğe başlandı. Bu pek alışılan bir çalışma değildi "Sanatsevenler Klübü". "Mason Loca"lığından çıkıyordu. Gerçek sanatsevenler bu değişikliğin sebebini anlamakta gecikmediler. İdareyi İyiniyetli genç sanatsevenler ele almıştı. "Evet efendimci"ler, yerlerini sözünü sakınmıyan bir avuç gence bırakmak zorunda kalınca, klüp de benliğine kavuşmak yolunu tutmuştu. 27 Mayıs devrim hareketinden sonra ise, klübün tutumu bütün bütün değişmişti. Yapılan olağanüstü bir kongrede, iyiniyetle girişilmiş bir işte, murakabesizliğin ve iktidara mensup olmanın verdiği sorumsuzluk duygusu içinde klübün ağır bir borç altında bırakılmış olduğu görüldü Ne yapmalıydı? Yapılacak iş, bu borcu kabul etmek, ödeyebilmek için ne mümkünse onu yapmak ve klübün kapanmamasını sağlamaktı. Kongre bu yolda karar verdi ve yeni bir idare heyeti seçti. Artık Sanatsevenler Klübünde yeni bir zihniyetle çalışma başlamış sayılırdı. Başkanlığa Prof. Dr. Celâl Ertuğ, 2. başkanlığa Dr. Şinasi Kıpça, Genel Sekreterliğe Fehmi Özçelik, saymanlığa Suat Beriker, veznedarlığa Bülent Sokollu Sanat Kolu Başkanlığına Ömer Atillâ Sav, Organizasyon Başkanlığına Dr. Hayati Sevgen getirilmişti. Mevsimin yaz olmasına rağmen, Türk Dil Kurumunun IX. Kurultayı dolayısiyle Ankaraya gelecek sanatçılardan faydalanma yoluna gidildi ve bir "Edebiyat Gecesi" düzenlendi. Bu geceye Ankarada bulunan bir kısım sanatçılarla İstanbul ve İzmirden gelen sanatçılar katıldılar. Bunlar arasında Oktay Akbal, Haldun Taner, Salâh Birsel, İlhan Berk, Naim Tirali, İbrahim Zeki Burdurlu, Behçet Kemal Çağlar, Sunullah Arısoy, Ümit Yaşar Oğuzcan, Nahit Ulvi Akgün, Necati Cumalı, İlhan Geçer gibi sanatçılar vardı. Takdimi Ümit Yaşarla Ergun Sav yaptı. Her ikisi de sanatçıların takdiminde "eğlenceli" bir tarzı tercih etmişlerdi. Bu tarz, dinleyiciler tarafından büyük bir ilgiyle karşılandı ve sevildi. Sanatçıların okudukları hikâye ve şiirler de büyük takdir topladı. Gerçekden seviyeli, düzenli bir edebiyat gecesi başarıyla yürütülmüştü.

Önümüzdeki çalışma devresi için yeni idare heyetinin klübün daha verimli bir hale gelmesi için şimdiden tasarılar hazırlaması ve kış devresinde kesif bir faaliyete girişmeğe kararlı görünmesi çok sevindiricidir. Ankaranın daima böyle bir sanat klübüne ihtiyacı vardır ve "Sanatsevenler Klübü" her bakımdan bu iş için hazırlanmış bir yerdir. İlgililerin bu klübe anlayışla el uzatıp ' yardımcı olmaları, ağır bir borcu ödemek için çırpınan idarecilerine kolaylık göstermeleri ve herhalde "Sanatsevenler Klübü"nün yaşamasını ve devamını sağlamaları, sanatımızın faydasına olacaktır.

İŞ ADAMI
Sheaffer's
kullanır
İş adamı için ideal dolmakalem, çok mürekkep alan ve uzun müddet kapağı açık olarak bırakılsa dahi mürekkebi kurumadan derhal yazan dolmakalemdir. Yapılan istatistiklere göre memleketimizde, iş adamları arasında ezici bir çoğunluğun SHEAFFER'S kullandığı sabit olmuştur.
Dolmakalem sanayiinde yeni bir çığır açan Sheaffer's Snorkel, dünyanın en mütekâmil yazı aletidir.
Türkiye Umum Mümessili:
KOÇ TİCARET A. Ş.
(Büro Levazımı Şubesi)

ANKARA
Radar Reklam
en alâsı
Nuh'un
ANKARA
Makarnası
ANKARA MAKARNA UN VE İRMİK FABRİKALARI NUH TİCARET VE SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ
İSTANBUL Tel: 27 36 58 - ANKARA Tel. 12395 Telgraf: MAKARNAANKARA ESKİYAPAN İSTANBUL